

Ha-Kol הקול

BROJ IZDANJA: 148
SIJEČANJ-VELJAČA 2017.
TEVET / SHEVAT / ADAR 5777.

TEMA BROJA:
PRAVEDNICI

SADRŽAJ

- 4 UVODNIK
5 ŠOA AKADEMIJA:
“JASENOVAC TREBA
PREPUSTITI POVJESNIČARIMA”
6 FANNE SOPHIE HORVAT
8 “JUDA” AMOSA OZA; KNJIGA
NENADMAŠNOG I MAŠTOVITOG
PRIPOVJEDAČA
10 MIRO GAVRAN — GOST
ČITATELJSKOG KLUBA
ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A
11 TAJNE AKCIJE ICE HITRECA
12 POČAST ŽRTVAMA LOGORA
AUSCHWITZ-BIRKENAU
13 40 LAMPIONA ZA 40 LOGORA
14 DVOSATNA ŠETNJA ZAGREBOM
IZ PERSPEKTIVE ŽIDOVSKOG
DOPRINOSA IDENTITETU
GRADA
16 PRAVEDNICE DRAGICA I
OLGA BARTULOVIĆ — PRIČA O
JEDNOM PRIJATELJSTVU
19 NAŠ DOM JE VAŠ DOM —
PRIJATELJSTVO SARAJEVSKIH
OBITELJI HARDAGA I KABILJO
21 DR. SMILJAN ČEKADA
I TUŽNA SUDBINA
MAKEDONSKIH ŽIDOVA
24 ŽIVOT U SJENI
26 MOISSAC
— GRADIĆ DOBRIH LJUDI
27 ŽIVJETI U SKLADU S BISTRIM
VODAMA SVOGA BIČA
28 KONZULI NA
PONOS DIPLOMACIJE
31 PASTOR ANDRE TROCME I LE
CHAMBON-SUR-LIGNON
32 STABLO U JAD VAŠEMU U ČAST
VELIKE OBITELJI DE LIGNE
— PRVA ORTODOKSNA RABA
33 KAKO JE VON OPPENHEIM
UZ POMOĆ NACISTA
SPASIO ŽIDOVE
34 DR. MOHAMED HELMY
PRVI ARAPSKI PRAVEDNIK
MEĐU NARODIMA
35 ULICA ONE ŠIMAITE
U VILNIUSU
36 PRAVEDNICI MEĐU NARODIMA
NISU ZABORAVLJENI
37 ZYGMUNT BAUMAN
— JEDAN OD NAJVEĆIH
SOCIOLOGA 20. STOLJEĆA
41 BARBRA — DJEVOJČICA
IZ BROOKLYNA
45 JEDINSTVENI ARTUR TAKAČ
47 LJUBAVNA PRIČA PAULA
NGUYENA I JADWIGE ALFABET
48 SARAJEVO POSJETITELJE
UPOZNAJE SA ŽIDOVSKOM
BAŠTINOM GRADA
49 IRMELA MENSAH-SCHRAMM
U BORBI PROTIV MRŽNJE
50 STOTI ROĐENDAN
KIRKA DOUGLASA
51 PREMINUO ADOLF BURGER
POSljednji “KRIVOTVORITELJ”
52 JOE BIDEN DOBIO NAGRADU
THEODOR HERZL
53 IN MEMORIAM
DR. KREŠIMIR ŠVARC
54 IN MEMORIAM
DRAGO AUSLENDER

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

FRAN FRIEDRICH, MAŠA TAUŠAN, SIMONA DELIĆ, ZVONKO ŠEB, LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, MILIVOJ DRETAR, RENATA DEBELJAK, VESNA DOMANY
HARDY, ŽELJKO HEIMER, FREDI KRAMER, OGNJEN KRAUS, RANKO ŠPIGL

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

kada se u osmišljavanju ovog Ha-Kola pojavila ideja o tome da prvi broj u 2017. godini bude posvećen Pravednicima među narodima, uredništvo još nije znalo da će upravo ova tema — zbog aktualnih događaja — ponovno biti i više nego zanimljiva. Jer nedavno smo nažalost svjedočili tome da jedan ravnatelj zabranjuje izložbu posvećenu Ani Frank, da se postavljaju ploče s parolama koje podsjećaju na neka druga vremena. I zato uvijek iznova treba podsjetiti na one hrabre ljude koji su se u nekim drugim teškim vremenima suprotstavljali nepravdama, bez obzira na cijenu. Takvih velikih i dobrih ljudi uvijek ima oko nas i to ne smijemo zaboraviti.

Država Izrael je, u ime židovskoga naroda, Jad Vašemu povjerila zadaću odavanja počasti onima koji su po cijenu vlastitog života spašavali Židove tijekom Holokausta i tako stekli pravo na najviše priznanje koje Izrael dodjeljuje nežidovima: priznanje Pravednika među narodima. Tako je počela priča o onome što se nikada prije nije dogodilo: kada žrtve nevjerojatnog zločina odaju počast ne samo onima koji su nestali,

već onima koji su u ta mračna vremena pokazali ljudskost i spasili Židove od smrti i deportacija. Do sada je na popis svojih heroja Izrael upisao imena nizozemskih seljaka, poljskih radnika, njemačkih vojnika, litavskih svećenika, belgijskih časnih sestara i mnogih drugih — među njima i 113 Hrvata. Program Pravednika među narodima je izraz i iskaz židovske želje za životom, i vjere preživjelih žrtava u ljudskih rod. Najmanje 130 Pravednika odlučilo je živjeti u Izraelu, dobili su i izraelsko državljanstvo te mirovinu.

Priče o velikom Raoulu Wallenbergu, lordu Wintonu, Ireni Sandler, Oskaru Schindleru uglavnom su nam poznate. U ovom broju Ha-Kola moći ćete pročitati priče o Pravednicima koje možda nisu tako poznate a govore o nevjerojatnim, hrabrim i ponosnim ljudima čija djela ne smiju biti zaboravljena. Sve su to dirljive priče koje nas jednostavno ne mogu ostaviti ravnodušnima i koje vraćaju vjeru u ljude. Među tim velikim ljudima ističe se i dr. Smiljan Franjo Čekada, čiju priču o tome što je sve napravio za spas makedonske židovske

zajednice donosi unuka njegovog brata Silvija Šeparović. Tu su i Olga i Dragica Bartulović iz Splita o kojima piše Vesna Domany Hardy. I još mnogi drugi. Zapamtite sva njihova imena.

Zagreb i Sarajevo pridružili su se gradovima koji svojim posjetiteljima nudi i uvid u židovsku priču o gradu. Nadamo se da će što veći broj turista naučiti puno toga zanimljivoga. U ovom broju dr. Ivan Bauer podsjeća na veliku Barbru Streisand, Fredi Kramer piše o Arturu Takaču a Jaroslav Pecnik govori o odlasku jednog od najvećih sociologa današnjice Zygmunta Baumana.

Opraštamo se i od naših dragih članova dr. Krešimira Švarca i Drage Auslendera, koji su ostavili veliki trag u našoj maloj zajednici i koji će nam nedostajati i koji će ostati u našim sjećanjima.

*Do sljedećeg puta
Nataša Barac*

ŠOA AKADEMIJA: “JASENOVAC TREBA PREPUSTITI POVJESNIČARIMA”

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Pod nazivom Povjesničari o Jasenovcu “To treba prepustiti povjesničarima” i u suorganizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje održano je u siječnju novo izdanje Šoa akademije, koje već godinama kontinuirano okuplja znanstvenike i djelatnike iz školstva na podučavanju tema povezanim s antisemitizmom i Holokaustom te osjetljivim temama iz povijesti. Organizatori ni ovog puta nisu zakazali, jer su se na poziv odazvali najugledniji povjesničari suvremene historiografije 20. stoljeća: Tvrtko Jakovina, Hrvoje Klasić, Dragan Markovina te medievalist Neven Budak. A tema je bila i više nego značajna, napunila je dvoranu Židovske općine Zagreb gotovo do posljednjeg mjesta što je bio znak da je uistinu riječ o osjetljivoj temi: Jasenovcu. Zašto i kako, i treba li se još uopće raspravljati o mjestu najvećeg stradanja na tlu Hrvatske? I to 70 godina kasnije? Raspravljaju li i Poljaci o Auschwitzu, Francuzi o Drancyu, Nijemci o Dachauu ili Buchenwaldu? Dakako da rasprava postoji, isto kao što ima i (neslanih) komentara i revizionističkih članaka. Izgleda da samo Jasenovac, a u sklopu toga i drugi logori na tlu bivše NDH, izaziva toliko žuču u političkom životu, medijima, pa čak i među građanima koji s Jasenovcem nemaju nikakve veze. Dokaz tome je nedavno postavljanje ploče s natpisom “Za dom spremni”, raz-

dvojene komemoracije, verbalni napadi na muzejsko osoblje. Internetski portali i postovi ispunjeni su zasipanjem uvreda s obje strane, a mišljenje povjesničara uopće se ne cijeni. Na sam spomen logora, nabacuje se Bleiburgom i Križnim putem pa čak i Golim otokom koji s time nema baš nikakve veze. S jedne strane preuveličavanje brojka žrtava na skoro 800.000, s druge strane teza o 85.000 žrtava koja se oslanja na istraživanje djelatnika JUSP Jasenovac, a s treće strane priča o nepostojanju logora smrti, već o tranzitnom logoru i mučilištu hrvatskih junaka poslije 1945. Ono što očito ne razumije ni velik dio odraslih, učitelji bi trebali prenijeti našim učenicima. Jer kako god bili pedagoški djelatnici s ovim ili onim mišljenjem, učitelji se drže znanstvenih postavki i tumačenja pa makar potom bili nazivani jugočetnicima, crvenim kmerima, komunjarima, titoistima ili ostalim neželjenim epitetima. Upravo o ovome govorili su Budak i Jakovina, a na to se nastavili Klasić i Markovina: kako ovu osjetljivu temu prikazati jednom trinaestogodišnjaku kojeg trenutno zanimaju izlasci, simpatije iz 8.B razreda, novi mobitel i laptop ili s kim ponovo igra Dinamo.

U pomoć historiografskom bloku priskočio je Bogdan Žižić, proslavljeni filmaš. Jednom od naših najplodnijih

redatelja nije se bilo teško prihvatiti posla oko rada na filmu o Jasenovcu, i to način kako je već dugo planirao. Dio filma snimljen je 22. travnja 2015., na 70 godišnjicu proboja logoraša iz logora, a drugi dio još pred 50 godina. “Sada je došlo vrijeme za taj film. Nakon dugog promišljanja, stari materijal je oživljen i sada je tu, pred vama, u obliku ovog filma”, rekao je Žižić okupljenima koji su u još uvijek u nekoj vrsti šoka razmišljali o upravo viđenoj projekciji. Kraj skupa pripao je povjesničarki Nataši Mataušić uz izlaganje o muzejskoj građi iz Jasenovca. O trećem postavu jasenovačkog muzeja već se mnogo govorilo, o tome kako razvija premalo empatije prema žrtvama logora, do neobjektivno ili nedorečeno prikazanim segmentima logorskog djelovanja. No, Mataušić je upozorila da se fotografije dehumaniziranih logoraša i ljudskih tijela više ne prikazuju u muzejima jer je to dvostruko ponižavanje žrtava, a cilj postava nije izazvati šok i nesvjesticu, već pažljivo i objektivno upoznati posjetitelja s mjestom posjete. Mnogo se informacija čulo o Jasenovcu, vjerojatno će se još mnogo teksta napisati na tu temu, ali učitelji su kućama otišli s mišlju da ipak rade dobar i važan posao i da se ne obaziru na gluposti.

ANNE SOPHIE HORVAT

PIŠE: MILJENKO HAJDAROVIĆ

Na današnji dan 1943. godine uhićeni su pripadnici pokreta Bijela ruža (Weiße Rose). Hans i njegova mlađa sestra Sophie Scholl su po katovima sveučilišta u Münchenu rasparčavali letke protiv nacizma. Studentski pokret se aktivirao u ljeto 1942. godine nastojeći suprotstaviti ideale humanizma i demokracije nasuprot vladajuće diktature nacista. Studenti su na području Münchena podijelili oko 9000 letaka s porukama protiv nacizma, a nakon sloma kod Staljingrada počeli su po zidovima crtati parole protiv Hitlera i nacista. Četiri dana po uhićenju, 22. veljače 1943., Hans Scholl, Sophie Scholl i Christoph Probst osuđeni su na smrt zbog veleizdaje. Nacistički krvnik presudu je izvršio na giljotini. Tijekom naredna dva mjeseca još je troje pripadnika pokreta doživjelo istu sudbinu dok ih je još nekolicina osuđena na kazne od šest mjeseci do deset godina zatvora. Dvadesetogodišnjaci su usred rata podigli svoj glas znajući da će morati podnijeti ultimativnu žrtvu za svoje ideale.

Zašto mi povjesničari i učitelji imamo potrebu govoriti o ovakvim tragičnim primjerima iz nekog, za današnje užurbano vrijeme tweetova, prastaro vijeme od prije 70 i kusur godina? Radi li se stvarno o tome da smatramo da je povijest učiteljica života, da možemo naučiti iz lekcija iz povijesti ili smo samo tvrdoglavo uporni u svojim pričama?

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA

Zašto? Povjesničar Hrvoje Klasić smatra da je tragično što ga poput neke zvijezde ljudi prepoznaju na ulici, pekari i drugim mjestima. Što to govori o društvu koje na ulicama prepoznaje povjesničare? Jesmo li toliko obrazovani i načitaniji ili je to neka druga pojava? Volimo li živjeti u prošlosti kada već nemamo vizije što učiniti s našom budućnosti?

Hrvatsko društvo je izgleda zapelo u prošlosti 20. stoljeća. Umjesto alterna-

ktivnih izvora energije i cirkularne ekonomije mi se kao društvo kontinuirano vrtimo u revizijama povijesti. Historiografski gledano revizija povijesti je nešto uobičajeno kada se otkrivaju novi izvori i nove činjenice. No, mi ovdje govorimo o onoj negativnoj vrsti povijesne revizije koja se ne temelji na novim činjenicama već na iskrivljavanju starih.

No, povod za ovaj tekst nije rasprava o stanju historiografije novije hrvatske

povijesti već ona medijska priča o tome kako se antifašističkom gradu poput Šibenika dogodilo da ravnatelj jedne škole doslovce otjera izložbu Anne Frank.

Početak 2013. godine pozvan sam da budem autor hrvatskog dijela izložbe "Anne Frank — povijest za sadašnjost". Izložba je već tada gostovala u više od 40 zemalja, a trenutno putuje po njih tridesetak (od Kanada, Šri Lanke, Kine, Australije do BiH i Srbije). Radi se o putujućoj, lako sklopivoj izložbi koja na 32 panela (samostojeća plakata) prikazuje studiju slučaja života obitelji Frank i usporedno događaje oko uspona nacizma, Drugog svjetskog rata i Holokausta. Najznačajni dio projekta je što se na lokacijama obično educiraju učenici kako da budu vršnjački vodiči drugim učenicima. U državama koje su imale nedavnu nasilnu prošlost obično se dodaju dodatni paneli koji slijede edukacijski koncept glavnog dijela izložbe Kuće Anne Frank. U našoj hrvatskoj verziji to je značilo da sam imao zadatak producirati 6 panela koji će pričati o događajima iz vremena Drugog svjetskog rata, te ih aktualizirati recentnim zbivanjima iz devedesetih (prikazana Ovčara, Srebrenica, pokop oca u Slavoniji, Aleksandra Zec, itd.). Izložba je krenula na turneju Hrvatskom u rujnu 2013. godine. Počevši od Zagreba do sada je bez problema prikazana na 23 lokacije. Uglavnom se radi o lokacijama u sklopu škola i drugim prikladnim prostorijama (galerijama, muzejima i sl.).

Skandal je izbio kada je organizacija HERMES (voditelj projekta izložbe u Hrvatskoj) 19. veljače zatvorila i povukla izložbu iz Tehničke škole u Šibeniku. Razlog povlačenja bio je što je Josip Belamarić, ravnatelj te škole, dan ranije otvorio izložbu na kojoj nije dopustio izlaganje lokalnih panela. Medijima je prostrujila sada već legendarna izjava "Na njima se govori o ustašama zločincima koji su klali Židove i Srbe, dok se

partizani prikazuju samo u superlativima i njima se govori kao o cvijeću." U nastavku za Jutarnji list Belamarić dodaje: "Smatram da su se na taj način našim učenicima nerealno prikazali događaji iz Drugog svjetskog rata i nije kazana potpuna istina. Ni riječi o brojnim partizanskim i komunističkim zločinima, u kojima je ubijeno na tisuće Hrvata od Bleiburga preko brojnih ostalih križnih putova, o tome kako su partizani živeli ljude zatvarali u Hudine i druge jame, ni riječi o žrtvama Golog otoka."

Ostavimo po strani što je sama izjava ravnatelja škole besmislena više nego mora interesirati kako jedan odgojno-obrazovni djelatnik na značajnoj funkciji može tako razmišljati. Ukoliko želimo biti dobroćudni reći ćemo samo da je to posljedica ravnateljevog nepoznavanja povijesnih činjenica. No, bojim se, da to nije samo pitanje neznanja već pitanje direktne poruke koju ravnatelj šalje. Belamarić je postao junak desničara zato jer je prema njihovoj ideji pružio otpor lažima.

Kako je to moguće da se u 21. stoljeću tema stradanja djece u Holokaustu i ratova doživljava kao tvornica laži? U argumentima desničara oni koji govore protivno njihovom razmišljanju mi ispadamo protivnici svega hrvatskog, judeokomunisti, strani plaćenici, itd. Njihovo razmišljanje nažalost nije dio opskurne manjine već razmišljane koje se čuje od političke elite i medija. Takve poruke direktno ili indirektno stižu iz Sabora, Vlade i ministarstava. Lokalne televizije svaki tjedan prenose emisiju šovinističkog mrzitelja demokracije Bujanca. Ivan Đikić, naš vjerojatno najugledniji znanstvenik, je u novom intervjuu u Slobodnoj Dalmaciji izjavio: "Mislim da je u medijskom prostoru Hrvatske potrebno imati smirujuće tonove i iznositi činjenice te na osnovi njih raspravljati, a ne politički etiketirati ljude

kao neprijatelje zemlje samo zbog toga što misle drugačije."

Jugoslavija nikad ustaše i njihovu propagandu nije stavila izvan zakona. Isto nije učinila ni Hrvatska. Premda smo Ustavom postavili antifašističke temelje početkom devedesetih smo ne samo dopustili povratak ustaške emigracije već nismo reagirali ni na osnivanje ustaške paravojske. Hrvatska stranka prava je osnovala HOS (kraticom direktno preslikano iz NDH) s ciljem uspostave nove hrvatske države na teritoriju nekadašnje NDH. Osnovani su paravojsku kojoj su na rukave stavili ustaški pozdrav "Za dom spremni". Ljudi koji su nosili te uniforme danas imaju status hrvatskih branitelja pa se u javnom diskursu svaka kritika protiv HOS-a i protiv "za dom spremni" pretvara u zamišljenu hajku protiv svih hrvatskih branitelja. Što je dalje posljedica toga? Posljedica je strah koji se uvukao među učiteljsku populaciju. Strah u kojem se već dobar dio njih ne usudi govoriti protiv jer djeca od kuće, od sportaša (slučaj Šimunić), od pjevača (Thompson) i općenito od društva dobivaju poruku da je HOS dobar jer su branili Hrvatsku. Zato je dobro i reći "za dom spreman", a ako je to dobro reći onda valja ni ustaše nisu bili loši.

Nemamo ovdje dovoljno mjesta da u tekstu ispišemo sva pitanja koja se postavljaju. Još je teže odgovoriti. U naslovu stoji Anne Sophie Horvat kao mješavina imena Anne Frank, Sophie Scholl i najuobičajenijeg hrvatskog prezimena kao podsjetnik da mi uvijek moramo pričati o žrtvama, o hrabrosti i otporu, bez obzira na to što u hrvatskom društvu to možda više nije poželjno.

“JUDA” AMOSA OZA KNJIGA NENADMAŠNOG I MAŠTOVITOG PRIPOVJEDAČA

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Kada mu roditelji više ne mogu financirati studij, jer otac gubi parnicu protiv bivšeg poslovnog partnera, kada mu se zaručnica iznenada uda za suhoparnog hidrologa, bivšeg momka “koji je gotovo uvijek znao pogoditi njenu sljedeću želju”, te kada se kružok socijalista raspadne zbog pitanja podrške Staljinu — mladi Šmuel Aš dolazi na životnu prekretnicu. Javlja se na zagonetni oglas i počinje praviti društvo starom invalidu uselivši se u njegovu oronulu kuću na rubu Jeruzalema s pogledom na Dolinu raspeća. Uz vremešnog Geršoma Valda u kući živi i zagonetna Atalia Abarbanel, a Šmuel se nađe s jedne strane očaran ženom gotovo dvostruko starijom od sebe a s druge željan dovršiti napušteno studentsko djelo “Isus u očima Židova”, te konačno iznijeti smjelu tezu o Judi i njegovoj izdaji.

U svojem novom romanu “Juda”, Amos Oz još jednom dokazuje zašto je jedan od najboljih pripovjedača današnjice. Kroz priču o mladiću na raskrižju puteva iznosi provokativnu ideju o kršćanstvu i izdajicama, a ne zaobilazi ni visoku cijenu izraelsko-arapskog sukoba. Upravo zbog te višeslojnosti romana u kojem povezuje međunarodnu politiku, religijsko-povijesnu studiju i dirljivu ljubavnu priču, njega se može čitati na više razina, rekla je na

predstavljanju djela u Židovskoj općini Zagreb prevoditeljica Andrea Weiss Sadeh.

“Roman se može čitati kao ljubavna priča, povijesni roman, filozofska knjiga ili proročanstvo”, rekla je Weiss Sadeh koja je, kako kaže, već duboko ušla u Ozovo stvaralaštvo budući da je ovo peta njegova knjiga koju je prevela.

S njom se slaže urednica Iva Karabaić koja dodaje da se roman “može čitati na više razina, na više načina i više od jedanput”. “Juda”, kaže ona, ponovno prezentira Oza kao nenadmašnog i maštovitog pripovjedača i to u njegovoj najboljoj fazi.

Roman “Juda” objavljen je u originalu 2014. a u prijevodu izdanju Frakture 2016. godine, te predstavljen u ŽOZ-u u siječnju na tribini Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger.

“U 'Judi' se Amos Oz predstavlja kao moderni prorok Izraela. Čini mi se da je Oz iznio dvije idejne okosnice vezano uz to svoje proročanstvo — prva je budućnost izraelske države, a druga budućnost čitavog čovječanstva”, kazala je Weiss Sadeh.

ROMAN O LJUBAVI, POLITICI, RELIGIJI...

“Ovo je priča iz zimskih dana svršetka 1959. i početka 1960. godine. U ovoj priči ima grijeha i požude, iznevjerene ljubavi i jednog religioznog pitanja koje je ostalo bez odgovora. Na ponekim zgradama još se vide ožiljci rata koji je prošao gradom prije deset godina”, tim rečenicama

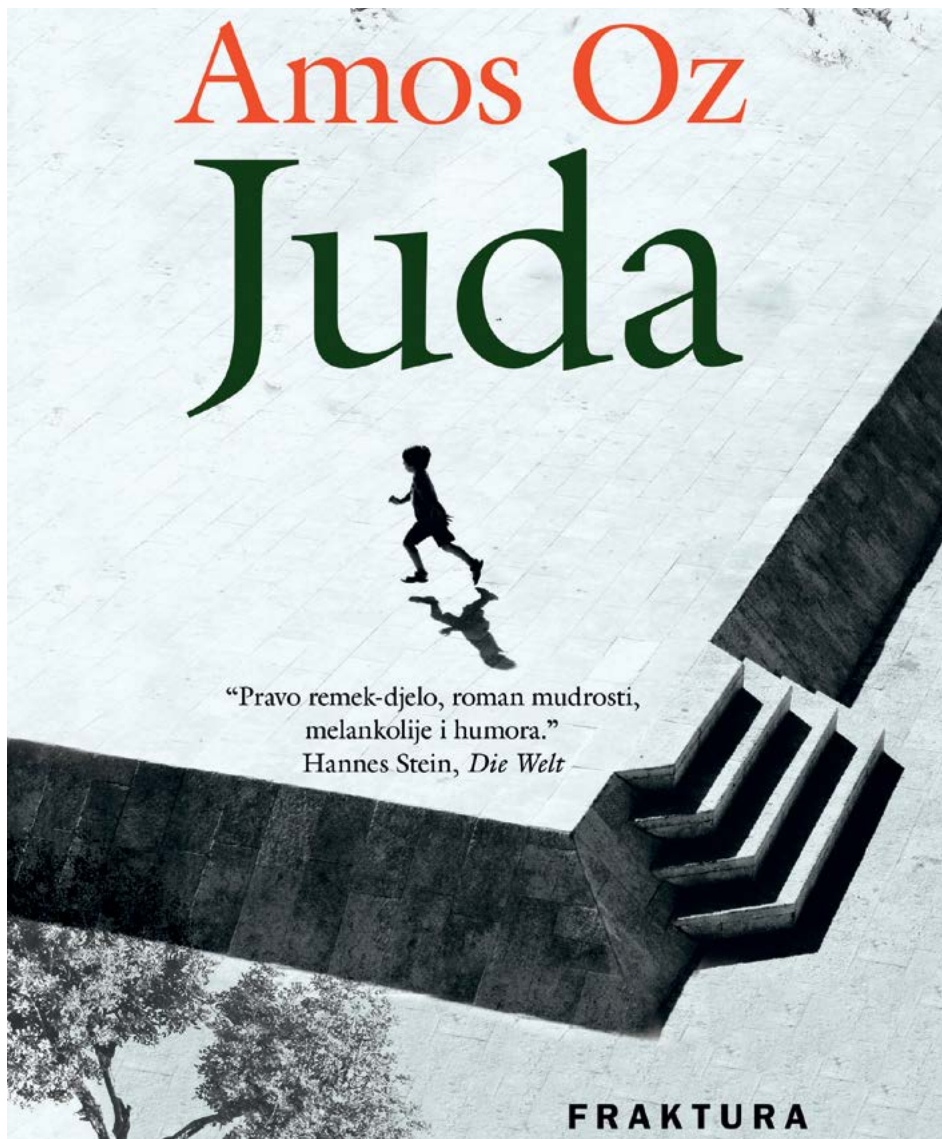
počinje Ozov roman koji nam kroz njih odmah prezentira svoje ključne teme.

Četrdesetpetogodišnja tajnovita Atalia Abarbanel koja živi zajedno s osebnim starcem Geršomom Valdom očara mladog Šmuela, svježe razočaranog u ljubavi nakon što ga je napustila zaručnica otišavši sa “stručnjakom za kišnicu”. Ljubav prema ženi koja bi mu gotovo mogla biti majka potpuno ga obuzima ali ona pripada onoj vrsti žena koje smatraju da “voljeti muškarce nije moguće. Čitav je svijet u vašim rukama već tisućama godina, a vi ste ga pretvorili u užas. U klaonicu”, kaže ona.

Atalia je u Ozovoj priči Valdova snaha, supruga njegova poginulog sina. Ona je i kći Šaltielia Abarbanela, bliskog suradnika osnivača Izraela Davida Ben Guriona. Abarbanel i Vald personificiraju različite poglede na suživot Arapa i Židova — romantični i realistični.

“Atalijin otac bio je jedan od onih ljudi koji su uvjereni da je svaki sukob na svijetu samo nerazumijevanje: zрно obiteljskog savjetovanja, šačica grupne terapije, kap ili dvije dobre volje i odmah ćemo svi biti braća u srcu i duši i svaki će sukob nestati kao da ga nikada nije ni bilo”, prepričava Vald kako je doživljavao Šaltielia Abarbanela.

“A ja ti kažem, dragi moj”, obraća se Vald Šmuelu, “dva muškarca koja vole istu ženu, dva naroda koja žele istu zemlju, čak i ako skupa popiju more kave, to neće ugasiti mržnju između njih i neće je sprati”.

FOTOGRAFIJA: JUDA AMOSA OZA KNJIGA NENADMAŠNOG I MAŠTOVITOG PRIPOVJEDAČA

Uz suživot Arapa i Židova, roman govori i o rađanju države Izrael, kao i o drugim teškim političkim pitanjima — o učestaloj mržnji prema Židovima, pitanju Židova bez doma i strahu od neprestanog židovskog jačanja. “S Judom ili bez njega, svaki Židov bi u očima vjernika i dalje bio utjelovljenje izdaje”, jedan je od rečenica izgovorenih među likovima.

Uz ljubavnu priču i politički kontekst kroz cijeli roman provlači se i pitanje tko je bio Juda, je li bio izdajnik, je li bio kršća-

nin ili Židov. Iznosi se nova i smjela teza o izdaji koja je tijekom dvije tisuće godina bila temom brojnih rasprava i studija, ali nikada na taj način: Juda nije mrzio Isusa već je on bio prvi i jedini istinski kršćanin koji je tu izdaju orkestrirao upravo kako bi dokazao da Isus jest taj za kojega se izdaje, Spasitelj, sin Božji. Doveo je Isusa iz Galileje u Jeruzalem, čemu se ovaj opirao, jer je istinski vjerovao u njega, očekujući da će njegov čudotvorni silazak s križa — jer onome tko je pretvarao vodu u vino

to neće biti nikakav problem — konačno i za svagda dokazati Isusovo poslanje na Zemlji. Tako je Juda odlučio organizirati njegovo raspeće.

“Isus koji je oživio mrtvu djevojčicu i Lazara, Isus koji je pretvorio vodu u vino, izгнао demone, iscjeljivao bolesne dodirujući ruke i ruba svoje odjeće mora se dati pribiti na križ pred očima čitavog Jeruzalema. Pred očima čitavog Jeruzalema on će sam sići s križa živ, zdrav, i potpuno netaknut, i na svoje dvije noge stati na tlo pored križa. Čitav će svijet tada.. pasti na koljena i ljubiti prašinu pod njegovim nogama”, zapisao je Šmuel.

I dok je Isus umirao na križu, Juda je čekao da se dogodi ono što se nije dogodilo. Shvativši da je sam odgovoran za smrt čovjeka kojega je volio, ubio se. Promatrajući Judu ne kao izdajicu, već kao čovjeka koji je istinski volio Isusa, Šmuel dolazi do zaključka: “... bez Jude možda i ne bi bilo raspeća, a bez raspeća ne bi bilo ni kršćanstva”. I pita se je li zapravo kršćanstvo nastalo kao rezultat nesporazuma.

“A Juda, čiji su se smisao i svrha života slomili pred njegovim nevjerujućim očima, shvatio je da je on glavom i bradom odgovoran za smrt čovjeka kojeg je volio i obožavao, otišao je i objesio se. Tako je”, zapisao je Šmuel u svoju bilježnicu, “umro prvi kršćanin. I posljednji kršćanin. Jedini kršćanin”.

Amos Oz (1939.), novinar i intelektualac, profesor književnosti na Sveučilištu Ben-Gurion u Beershebi, jedan je od najcjenjenijih suvremenih svjetskih pisaca čija su djela objavljena na više od 40 jezika u 35 zemalja svijeta, uključujući i arapski. Dobitnik je niza prestižnih nagrada, uključujući Izraelsku nagradu za književnost, Goetheovu nagradu Grada Frankfurta, nagradu francuske Legije časti i drugih. Redovito objavljuje eseje o politici, književnosti i miru i jedan je od prvih Izraelaca koji zagovaraju rješavanje izraelsko-palestinskog sukoba.

MIRO GAVRAN

— GOST ČITATELJSKOG KLUBA ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A

PIŠE: MR.SC. NARCISA POTEŽICA

Već treću godinu svake prve srijede u mjesecu održava se Čitateljski klub Ženske sekcije Židovske općine Zagreb, pa je 1. veljače 2017. bio sastanak na kojem smo s velikom radošću dočekali našeg gosta: poznatog suvremenog književnika Miru Gavrana. Za 27 okupljenih to je bio jedinstven susret i razgovor za pamćenje, jer je Miro Gavran, dramatičar, romanopisac, pripovjedač, pisac za mlade, čija su djela prevedena na 38 jezika, a po njegovim dramama i komedijama izvedeno je 300 kazališnih premijera koje je vidjelo tri milijuna ljudi.

Narcisa Potežica u uvodnom je govoru podsjetila na životni put Mira Gavrana, rođenog 1961. u učiteljskoj obitelji u Gornjoj Trnavi nedaleko Nove Gradiške. Diplomirao je dramaturgiju na Akademiji za kazalište, film i televiziju, radio kao dramaturg i kazališni ravnatelj Teatra ITD, a od 1993. živi i radi kao profesionalni pisac. Objavio je deset romana, zbirku kratkih priča, deset knjiga za djecu i mlade, te pedeset kazališnih tekstova. Napisao je i libreta za mjuzikle “Pacijenti”, “Byron” i “Veli Jože”, te za operu “Kraljevi i konjušari”. Uz više od dvadeset značajnih književnih i kazališnih nagrada u Hrvatskoj i inozemstvu dobio je i nagradu Central European Time 1999. koja se dodjeljuje

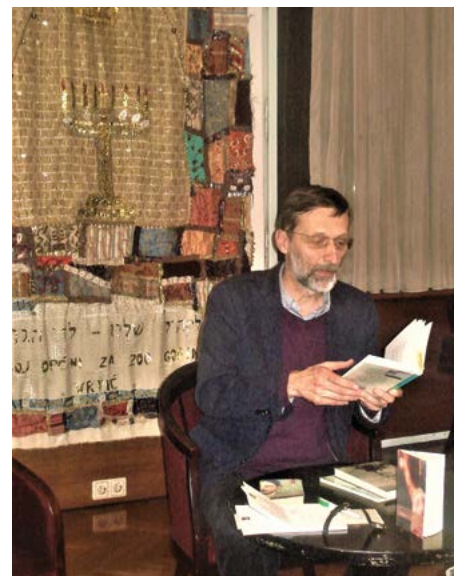
najboljim srednjoeuropskim piscima za cjelokupan opus, te nagradu Europski krug 2003. za afirmaciju europskih vrijednosti u svojim tekstovima.

Na ovom književnom susretu sam pisac govorio je najviše o svojim romanima sa židovskom tematikom “Juditi” i “Kafkin prijatelj” za koji je dobio nagradu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, te o novom romanu “Nekoliko ptica i jedno nebo”. Zanimljivo je bilo objašnjenje o romanu o Franzu Kafki i njegovom prijatelju Maxu Brodu u kojem se priča bazira na stvarnim podacima, ali je puno toga što je izmišljeno i stvarno moguće, a čuli smo i o autorovom provjeravanju u ovom slučaju s prvim čitateljem poznatim urednikom, nakladnikom i prevoditeljem Zlatkom Crnkovićem. Gavran kao pisac poznat je po sjajnom prikazivanju ženskih likova, a on sam smatra da pisac mora znati opisati situacije u kojima su se našli kako muškarci tako i žene, jer svijet se i sastoji od muško-ženskih odnosa. O stvaralačkom postupku i kontrolnim čitačima te važnosti čitanja naglas posebno kod dramskih tekstova i komedija, te o tome da svako djelo mora donijeti i emocije i humor govorio je naš gost — pa je posebno nama koji smo imali priliku uživati na njegovim predstavama — postala jasnija tajna uspjeha njegovih mnogobrojnih kazališnih djela.

Na kraju predstavio se Miro Gavran i kao pjesnik i sve nas oduševio pročitavši pjesmu iz “Poeme 1991.” u kojoj

je u ratnim i presudnim trenucima za Hrvatsku progovorio o pravim ljudskim vrijednostima.

Treba još reći da Miro Gavran kao profesionalni pisac piše dnevno deset do dvanaest sati pa nažalost manje odlazi na premijere svojih predstava, iako je on najizvođeniji hrvatski dramatičar u zemlji i inozemstvu u posljednjih dvadeset godina — zato nas je razveselila vijest da je dva dana po našem susretu u ŽOZ—u bila održana svečana premijera njegove predstave “Muž moje žene” u Nacionalnom teatru Habima u Tel Avivu u Izraelu, pa počasnom članu našeg Čitateljskog kluba najsrdačnije čestitamo i veselimo se tom uspjehu.

FOTOGRAFIJA: MIRO GAVRAN — GOST ČITATELJSKOG KLUBA ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A

TAJNE AKCIJE ICE HITRECA

PIŠE: K. F.

FOTOGRAFIJA: ICO HITREC U DRESU HAŠK-A

Prvo ovogodišnje predavanje u organizaciji Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger održano je 17. siječnja u dvorani Židovske općine Zagreb, a tom je prigodom predsjednik društva Živko

Gruden publici predstavio autora, poznatog novinara i publicista Fredija Kramera.

Na tribini je Fredi Kramer govorio o zanimljivoj i nedovoljno poznatoj temi "Tajne akcije Ice Hitreca". Ico Hitrec je desetljećima smatran najvećim zagrebačkim, hrvatskim i jugoslavenskim nogometašem. Međutim, u Drugom svjetskom ratu u Zagrebu Hitrec se predstavio i u nekom sasvim novom svjetlu. Od prvih ustaških zločina 1941. godine, Hitrec se svojim velikim imenom stavio na stranu proganjanih i potlačenih Židova, Srba, komunista i optuženih Hrvata. U tom časnom i humanom poslu nije znao za umor i opasnosti kojima je bio svojim hrabrim radom izložen. Fredi Kramer je o Ici godinama slušao od njegove supruge Zite, a brojne podatke i činjenice čuo je i od njegovih klupskih drugova iz HAŠK-a, igrača poput Ivica Medarića, Brune Kneževića, Ivana Gajera, Branka Kunsta, Stjepana Kleščića i drugih koji su se dobro sjećali kako je njihov omiljeni suigrač i kolega nosio glavu u torbi. Ico Hitrec je, između ostaloga, organizirao to da HAŠK 1943. godine odbije pokroviteljstvo Ante Pavelića nad proslavom 40. obljetnice postojanja kluba.

Godine 1942. Hitrec je spasio svoju punicu, gospođu Johanu Hirschler, Židovku, majku supruge Zite, od hapšenja

i neizvjesne sudbine, ukrcavši ju u vlak kojim je jedna rumunjska nogometna momčad putovala u Veneciju. Iz Venecije je gospođa Johana Hirschler otputovala u Švicarsku gdje je bila spašena i mirno dočekala kraj Drugog svjetskog rata.

Ico Hitrec se posebno isticao u prebacivanju Židova na relativno sigurna područja gdje nisu vladale nove odredbe i rasni zakoni. Tako je svojim motociklom prevezao na desetke osoba u Međimurje, u Kotoribu, tada pod vlašću Mađarske, ili u Gorski kotar, Delnice i Rijeku, tada pod vlašću Italije.

Fredi Kramer je u svom predavanju iznio niz primjera efektivnih, hrabrih akcija spašavanja. Prema riječima Žarka Dolinara, Ice Hitreca i Borisa Dolinara, spasili su više od 360 osoba od uhićenja i smrti. Krivotvorili su osobne iskaznice, putovnice, kartonske propusnice i druge dokumente. Veliki Ico Hitrec preminuo je iznenada 11. listopada 1946. godine u Zagrebu u 35-oj godini života.

Na ovom su predavanju u Židovskoj općini Zagreb među publikom bili i nogometaši Branko Gračanin, Ivica Cvitković, Zlatko Škorić i Marijan Bišćan.

POČAST ŽRTVAMA LOGORA AUSCHWITZ-BIRKENAU

PIŠE: Z. A.

Poljska premijerka Beata Szydło i dio preživjelih logoraša iz Auschwitza odali su 27. siječnja počast žrtvama Holokausta, 72 godina nakon što su vojnici Crvene armije ušli u logor i oslobodili ga.

“S ovoga mjesta želim poslati poruku da je ono što se dogodilo u ovom njemačkom logoru zlo, zlo koje može pobijediti samo dobro. Sjećanje i istina naša su odgovornost, naše oružje protiv zla”, kazala je poljska premijerka desecima okupljenih u logoru.

Nacisti su podigli logor Auschwitz-Birkenau u mjestu Oswiecimu, oko 70 kilometara od Krakova, drugog po veličini poljskog grada. Između 1940. i 1945. ondje je podignut kompleks baraka, radionica, plinskih komora i krematorija. Više od milijun ljudi, većinom europskih Židova, u tom je logoru ugušeno plinom, ubijeno i obješeno ili je umrlo od gladi ili bolesti. Polovica od šest milijuna Židova ubijenih u Holokaustu živjela je u Poljskoj.

PROJEKT OBNOVE LOGORA

U nekadašnjem logoru Auschwitz-Birkenau nedavno je pokrenuta velika obnova i rekonstrukcija logora kako bi se simbol Holokausta sačuvao za buduće generacije. Ciglu po ciglu, dasku po dasku, radnici pažljivo obnavljaju bara-

ke u sklopu dosada najvećeg projekta obnove ovog memorijalnog kompleksa. Logorske barake su zajedno s ruševinama plinskih komora i krematorija svjedoci nacističkog genocida počinjenog na ovom mjestu.

“Konzervacija barake zahtijeva potpuno drugačiji pristup od onog kojim se, primjerice, koristi u obnovi crkve. Tamo želite vratiti zgradu u izvorno stanje, u njezin puni sjaj, a ovdje je cilj da sve ostane nepromijenjeno. Svjesni smo da ljudi ovamo dolaze vidjeti autentične barake”, objašnjava nadzornica radova Ewa Cyruklik ističući da je ovaj zadatak posebno težak jer su barake bile izgrađene na brzini i nikada prije nisu bile konzervirane.

Zaštićene šatorima visokim 12 metara, dvije barake koje se trenutno obnavljaju među nastarijima su u logoru. Obnova logora započela je u rujnu 2015., a prema procjenama trajat će godinama i stajati milijune dolara. U sklopu ovog projekta, ukupno će biti obnovljeno 45 baraka. Sve se radi ručno, bez pomoći strojeva.

Auschwitz su zapravo dva logora, udaljena jedan od drugog tri kilometra.

Auschwitz I. je u puno boljem stanju jer se već ranije obnavljao, a i mnogo je solidnije izgrađen, budući da je postojao i prije dolaska nacista kada je služio kao vojarna poljske vojske.

Barake u logoru Auschwitz II.-Birkenau izgrađene su posebno za logor, od lošijih materijala i nabrzinu i dosada još nisu obnavljane, već su se samo popravljale na kritičnim mjestima. Stručnjaci će obnoviti sve što mogu, a zamijenit će

samo one dijelove koji su u toliko lošem stanju da prijete urušavanju cijele zgrade.

IZLOŽBA OSOBNIH PREDMETA ŽRTAVA LOGORA SMRTI

Neki od originalnih osobnih predmeta žrtava koncentracijskog logora Auschwitz koji su pronađeni u iskapanjima prije pedeset godina prvi će puta biti predstavljeni javnosti na izložbama u Auschwitzu i u sjedištu UNESCO-a u Parizu. Izložba “Arheologija” pripremljena je povodom 72. obljetnice oslobođenja Auschwitz i javnost će moći vidjeti originalne predmete pronađene tijekom iskapanja 1967. na mjestu plinskih komora i krematorija u Birkenauu.

“Predmeti su iznimni dokumenti iz tog njemačkog nacističkog logora ali iznad svega dirljiva osobna svjedočanstva o žrtvama. U većini slučajeva to su bili posljednji predmeti koje su žrtve imale sa sobom”, rekla je kustosica izložbe Alicja Wojcik.

Na ovoj jedinstvenoj izložbi posjetitelji će moći vidjeti osobne predmete žrtava poput toplomjera, praznih bočica lijekova ili mirisa, dijelove cipela, pribor za jelo, džepne nožice, satove, lule, ključeve. Ti su predmeti samo dio od ukupno 16 tisuća predmeta pronađenih u iskapanjima 1967. Iz nepoznatih razloga ti predmeti su pola stoljeća stajali izvan muzeja, a prošle je godine Memorijalni centar dobio neobičnu poruku o njihovom pronalasku te ih odlučio predstaviti javnosti.

40 LAMPIONA ZA 40 LOGORA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Krajem siječnja već se tradicionalno održava seminar pod nazivom “Poučavanje i učenje o Holokaustu i sprečavanju zločina protiv čovječnosti” na kojem sudjeluju nastavnici i profesori društvenih predmeta hrvatskih škola. Domaćin ovogodišnjeg seminara bila je Koprivnica, podravska metropola. Još u studenome 2016. moglo se naslutiti da će se u Koprivnici zbiti taj važan događaj kada je tamošnju Gimnaziju “Fran Galović” posjetila Irit Shneor, zamjenica veleposlanice Izraela u Hrvatskoj, i kasnije razgovarala s predstavnicima županijskih vlasti o suradnji na gospodarskom, kulturnom i obrazovnom polju. Gospođa Shneor tada je usput razgledala i muzejsku izložbu o Slavku Löwyu, poznatom židovskom arhitektu.

U utorak, 24. siječnja 2017., pedesetak nastavnika okupilo se u koprivničkom hotelu “Podravina” na otvaranju seminara. Četiri dana marljivo su upijali zaključke izlaganja i radionice koje su vodiliiskusni mentori iz Hrvatske, Izraela i Francuske. Svaki puta iznenadim se entuzijazmom hrvatskih nastavnika tijekom sličnih seminara u Hrvatskoj. Držati predavanje na hrvatskim seminarima je zahtjevno, jer radi se o vrlo kvalitetnim skupovima s iznimnim sudionicima. “Posebno cijenim izvedbu na autentičnim mjestima povezanim s Holokaustom i ustaškim re-

žimom, te predavanja i radionice namijenjene upoznavanju s lokalnom židovskom ostavštinom”, rekao je povjesničar Tal Bruttmann iz pariškog Memoriala de la Shoah. A predavanja i radionice ove su godine uistinu bile raznolike i namijenjene svakom sudioniku. Od početaka antisemitizma u Europi, situacije u predratnoj Francuskoj, nastanku zločinačkog sustava u NDH, primjerima nastavničkog rada u učionicama, terenskoj nastavi. Posebno zanimljiv bio je prikaz koprivničke povijesti kroz prizmu židovske zajednice. Više od 200 godina rada, ulaganja, napretka i stvaranja nestalo je u jednoj srpanjskoj noći 1941. godine kada je većina koprivničkih Židova jednostavno odvedena iz grada, a da se u njega nikad više nisu vratili, tj. vratio ih se samo neznatan broj.

Pokraj Koprivnice osnovan je prvi koncentracijski logor u NDH — Danica. Kroz njega je prošlo nekoliko tisuća Srba, Židova, komunista, intelektualaca, a nepoznat broj njih je tu i ubijen. U tom je logoru 1941. godine zarobljen i mučen koprivnički liječnik dr. Željko Selinger, a potom ubijen na Jadovnu. Na izgled današnjeg Spomen-područja osvrnuo se i kustos Dražen Ernečić iz Muzeja grada Koprivnice koji je prozvao lokalne vlasti za nezainteresiranost i inertnost oko uređenja Danice i tiskanja već spremne knjige o tom logoru. Upravo se na mjestu spomeničkog kompleksa Danica održala komemoracija za žrtve Holokausta i to na sam 27. siječnja, međunarodni spomendan na sve žrtve Holokausta. Lokalni dužnosnici, antifašisti, članovi udruga,

nastavnici i učenici koprivničkih škola okupili su se kod nekadašnjih ulaznih vrata u Danicu i tamo položili cvijeće za sve logoraše koji su patili na ovom mjestu.

Dirnuta je bila i dr. Sanja Švarc-Janjanin, predsjednica ŽO Koprivnica: “Premalo podsjećamo na taj događaj i to je naša greška. No, zajedno se trudimo da priče iz naše prošlosti koje su bolne i imaju pitanja na koja nije ni lako odgovoriti te zahtijevaju ozbiljan pristup, ne podliježu politici i emocijama. O tome bi se trebalo češće govoriti zato mi je drago da smo i mi u ovih nekoliko dana obrađivali teme za sve generacije jer toga nedostaje u školama”.

Uz obraćanja dužnosnika, održan je i prigodan kulturni program: pisma logoraša, sjećanja i pjesme preživjelih čitali su učenici koprivničkih škola koji su potom u hladno sivo nebo ispustili 40 velikih lampiona. 40 lampiona za žrtve svakog od 40 logora. Toliko ih je radilo na tlu NDH. Ne ponovilo se nikad više!

FOTOGRAFIJA: 40 LAMPIONA ZA 40 LOGORA / IZVOR DRAVA.INFO

DVOSATNA ŠETNJA ZAGREBOM IZ PERSPEKTIVE ŽIDOVSKOG DOPRINOSA IDENTITETU GRADA

PIŠE: OZREN KANCELJAK

Vojin Bakić nije bio Židov, ali njegov portret Vatroslava Lisinskog koji se nalazi na polukatu u foajeu istoimene koncertne dvorane, može poslužiti kao idealan početak priče o Židovima Zagreba i njihovom višestoljetnom doprinosu identitetu grada.

Vatroslav Lisinski i Vojin Bakić dijele slične životne sudbine kojima su se igrale silnice, vjetrovi i oluje društvenog života ovih područja. Vatroslav Lisinski je rođen 8. srpnja 1819. godine kao Ignac Fuchs, u njemačko-židovskoj obitelji u centru Zagreba. Polovinom stoljeća, kao oduševljeni pristaša Ilirskog pokreta i buđenja hrvatskog nacionalnog identiteta, mijenja svoje ime prevodeći ga kao Vatroslav Lisinski. I tada nastupaju opće poznati podaci. Lisinski je autor prve opere na hrvatskom jeziku — Ljubav i zloba (prizvedba 1846. godine). Njegova nesretna kob se da već naslutiti iz činjenice da prazvedbu svoje (pa i hrvatske) druge opere Porin, koju je navodno završio 1851. nije niti doživio. Djelo je prvi puta postavljeno na pozornice Hrvatskog narodnog kazališta tek 1897. godine, više od 40 godina nakon autorove smrti. A umro je zaboravljen, ignoriran od zajednice,

FOTOGRAFIJA: DVOSATNA ŠETNJA ZAGREBOM
LISINSKI — VOJIN BAKIĆ

u potpunoj neimaštini kao podvornik glazbenog zavoda oboljevši u 35-oj godini života.

Sudbina Vojina Bakića je uvelike slična sudbini Ignaca Fuchsa/Vatroslava Lisinskog i zato volim grupe povesti povezujući nesretne priče dvaju umjetnika s istog područja iz dva različita stoljeća, koje su zbližene u jednoj fascinantnoj skulpturi. Vojin Bakić rođen je u Bjelovaru i svoj je

kiparski veliki talent iskazao još u doba studija na Akademiji na kojoj je diplomirao 1939. Već je tada sudjelovao na skupnim izložbama “zagrebačkih umjetnika” u Firenzi i Milanu. (dakle, imajmo svijest o tome koji je režim bio u to vrijeme u Italiji, te što se skoro spremalo u Hrvatskoj, Jugoslaviji i cijeloj Europi). No, Bakić se bavio kiparstvom, a ne politikom. Još za vrijeme studija je radio pod patronatom

najvećih imena naše likovne umjetnosti: Frane Kršinića i Roberta Frangeša-Mihanovića, a modeliranje mu je predavao sam Ivan Meštrović. Drugi svjetski rat ga je trajno obilježio.

Već 1941. godine su mu ustaše zarobile, odvele u logor i smaknule četvero braće. Njihovu je sudbinu izbjegao samo zbog osobnog zalaganja Frane Kršinića, koji se i sam na taj način izložio pred režimom.

Bakić je poslije rata postao uz Dušana Džamonju naše možda najveće kiparsko ime u svijetu. Najcjenjenije i najpoznatije. I možda je baš i sreća u nesreći što se neki od njegovih najcjenjenijih radova nalaze u zbirkama širom svijeta, a ne u Hrvatskoj. Jer je u devedesetima cijeli niz njegovih spomenika dignuto u zrak i trajno uništeno. Među inima, 1991. godine je miniran spomenik Bjelovarac, kojega je napravio u spomen svojoj pobijenoj braći. Bakić je umro godinu dana poslije ne doživivši restauraciju tog djela 2010. godine.

Zagreb je prepun poluskrivenih priča židovske zajednice, istaknutih arhitekata, umjetnika, liječnika, financijalša, umjetnika koji danas čine njegov identitet. Kad bi maknuli zgrade čiji su arhitekti bili Hoenigsberg i Deutsch ili Fischer ili Ehrlich praktički bi “nestao” grad. Ne bi bilo kavana, palača, banaka, stambenih zgrada.

Prateći djelomično mapu koja se nalazi u prekrasnoj knjizi “Židovski Zagreb”, koristim priliku gostima grada pričati pojedine individualne biografije koje su duboko utkane u nekad dominantni, multikulturalni identitet grada.

I zaista, rijetko se može gdje vidjeti da je Židov iz Beča, arhitekt Francis Klein autor ne samo sinagoge (čiju sudbinu i te kako svi vrlo dobro znamo, a gosti našeg grada tek trebaju saznati) već i pravoslavne crkve (na današnjem trgu Petra Preradovića). A istovremeno je protestant Herman Bollé obnovio (ili bolje rečeno

FOTOGRAFIJA: DVOSATNA ŠETNJA ZAGREBOM
VATROSLAV LISINSKI — VOJIN BAKIĆ

sagradio posve novu) katoličku katedralu, kao i “svoju” evangelističku crkvu u Gundulićevoj ulici, a sve to na poziv katoličkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

Zagreb nema poznatog pisca Franza Kafke poput Praga. Nemamo niti velikane svjetskih razmjera poput Sigmunda Freuda, Gustava Mahlera, Arnolda Schoenberga iz Beča. Židovi su se u Zagrebu mogli početi doseljavati i trajno nastanjivati tek ukazom iz 1840. godine kad je u gradu boravilo tek pedesetak obitelji. No u stoljeću koje je uslijedilo, židovski utjecaj je jednostavno nezaobilazan. Ma kako se u doba Holokausta ili NDH režim trudio dokazati suprotno.

Zagrebački, srednjoeuropski, multikulturalni identitet, nastao nakon velikog potresa 1880. godine je uvelike sazdan na toleranciji, suradnji. Na ispreplitanju četiri religije: katoličanstva, pravoslavlja, protestantizma i judaizma. To se, naravno, najjasnije vidi u odluci gradskih otaca o otvaranju jedinstvenog gradskog groblja Mirogoj za pripadnike sve četiri vjere. I to je mjesto, gdje upravo volim završiti šetnju gradom pokazujući stranim ili

ovdašnjim gostima i dobronamjericima temelje grada kakav je bio i kakav bi trebao ostati. Šetnja mirogojskim arkadama, odlazak na “židovsko groblje”, obilazak spomenika Mojsija Antuna Augustinčića — potvrđuje staro pravilo: Želite li upoznati neki grad, idite na groblje. Jer groblja — ne lažu.

A taj se duh tolerancije različitosti i multikulturalnosti osjeti i dan-danas kroz šetnju gradom, slušajući priče o identitetu i vrijednostima koje je potrebno njegovati, baštiniti i održavati na svaki mogući način.

Još kad bi i dalje bila na repertoaru bila predstava “Jalta, Jalta” našeg uglednog Alfija Kabilja, sa stihovima Milana Grgića: “neka cijeli ovaj svijet...”, putovanje gradom dobilo bi i glazbeni, večernji, afirmativni pozdrav zagrebačkog Židova.

Ovako pokušavam svojim skromnim doprinosom o pričanju o utkanosti židovskih sudbina, talenata i života u onome što danas čini identitetom Zagreba produžiti duh međusobne tolerancije i uvažavanja.

PRAVEDNICE DRAGICA I OLGA BARTULOVIĆ — PRIČA O JEDNOM PRIJATELJSTVU

PIŠE: VESNA DOMANY HARDY

Prije svega zahvaljujem uredništvu na izboru teme o Pravednicima u ovom broju Ha-Kola kao i na pozivu da o tome pišem. Budući da je o Pravednici Ruži Fuchs (koja mi je spasila život sklonivši me tijekom svih godina rata u svojoj obitelji) nedavno u jednom broju lista lijepo pisala njezina kćer Milana Haramina, iskoristit ću ovu priliku da nešto kažem o dvijema Splićankama, Olgi i Dragici Bartulović koje su među prvima u bivšoj Jugoslaviji primile priznanje Pravednika među narodima Jad Vašema, još davne 1966. godine.

Dragicu Bartulović upozнала sam na početku studija Komparativne književnosti nakon što sam se na fakultetu sprijateljila s njezinom kćerkom Jadrankom. Nakon toga, pri mojim čestim prolascima Splitom, Bartulović bi me uvijek pozivali i srdačno ugostili. Od njih sam naučila pravo značenje riječi gostoprimstvo.

Oko stola u njihovoj gostoljubivoj kući često bi se priča svela o obitelji Nahmijas iz Izraela s kojima su Dragica i njena šogo-

rica Olga održavale neraskidivo prijateljstvo još od ratnih dana i na čiji su poticaj kasnije obje proglašene Pravednicama.

Da bih detaljnije saznala njihovu priču ovih sam dana otputovala u Split, gdje mi je moja prijateljica Jadranka omogućila uvid u dokumentaciju koju čuva o svojoj, sad već nekoliko godina pokojnoj mami Dragici. Tu sam našla mnogo novinskih izrezaka iz tadašnjih novina o dodjeli priznanja Pravednika Dragici i Olgi Bartulović. No među svim tim obiljem papira najviše me se kosnula Dragičina skromnost u prepričavanju tih događaja, pa mislim da je najbolje da prenesem njene vlastite riječi.

Ovako priča Dragica: "...Tijekom rata bila sam dva puta u zatvoru, prvi puta u Kninu 1942. godine (gdje je moj suprug bio zaposlen pet godina u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika, do odlaska u partizane) a kasnije u talijanskom zatvoru s dvogodišnjom kćerkom u vrlo teškim uvjetima. Nakon četiri mjeseca bile smo uvjetno puštene, te sam uspjela

pobjeći u Split gdje sam nastavila s ilegalnim radom za NOP. Moja jetrva Olga i ja bile smo u sličnoj situaciji, udane za dva brata partizana, obje angažirane u ilegalnom radu. Uvijek smo se dobro slagale i dijelile ratne nevolje.

Poslije njemačke okupacije život je postao još teži, naročito partizanskim obiteljima, ilegalcima kao i Židovima koje su sve žešće progonili. U kući gdje je živjela Olga krila se izbjegla židovska obitelj Nahmijas iz Banja Luke, muž, žena i troje djece. Olga ih je upozнала i obećala pomoći u bijegu. Imali su dokumente na prezime Kovačević, no kako je situacija za njih bila vrlo opasna Olga ih je smjestila na sigurno mjesto dok se ne organizira bijeg.

Od splitskih Židova jedan dio mlađih se pridružio partizanima, stariji s djecom su se prijavili njemačkoj komandi, te zatim bili deportirani, a jedan dio njih se skrivao i pokušao pobjeći.

Bijeg smo organizirali u dvije etape. Najprije smo Olga i ja trebale preći gra-

nicu NDH-a s gospodinom Samuelom Nahmijasom. Granica je bila u Kaštel Sućurcu, a trebalo je stići do Trogira gdje se tada nalazio partizanski štab. Kako nije bilo nikakvog prijevoza, išli smo pješke. Na granici smo imali ludu sreću da je ustaški stražar prepoznao moje djevojačko prezime kao jedno iz svog kraja, te dok sam s njim pričala o rodbini i poznatima, Olga i Samuel su mirno produžili.

S druge strane granice bilo je lako, tu su Samuela preuzeli Olgini kaštelanski prijatelji koji su kasnije organizirali prijevoz djece i robe malim zaprežnim kolima do Trogira.

Treći dan smo krenuli iz Splita, Olga s djecom i prtljagom u kolima, a gospođa Erna Nahmijas i ja iza njih u tobožnju nabavku hrane. Rizik, strah i napor bio je ogroman za nas sve. Srećom sve je dobro prošlo. Čitava obitelj se našla na okupu na sigurnom u partizanskom štabu, iako im je predstojao težak i dug put od Trogira trabakulom noću od otoka do otoka, uz velike opasnosti od zračnih napada, do Visa odakle su nakon tri mjeseca prebačeni u zbijeg u Italiju. Srećom svi su preživjeli ovaj teški put da bi se konačno naselili u Izraelu”.

Da bi priča bila potpunija pročitala sam priču spasavanja obitelji Nahmijas iz pera gospođe Erne Nahmijas ispisanu na 22 stranice gusto pisanog teksta. Njihovu potresnu priču dugogodišnjih stradanja, skrivanja, poniženja i nedaća od samog početka Drugog svjetskog rata, ona detaljno opisuje prisjećajući se poimence svih onih koji su im bilo kada i bilo kako pomogli u dramatičnom bijegu od sigurne smrti. Priča počinje u Banja Luci s okupacijom, mnogim tužnim rastancima, nastavlja se nevjerojatnim bijegom Samuela iz Beograda koji je za dlaku izbjegao, zatim hapšenje cijele njihove obitelji odvedene na Sajmište, gdje im se gubi svaki trag.

FOTOGRAFIJA: PRAVEDNICE DRAGICA I OLGA BARTULOVIĆ

Međutim najveći dio priče spašavanja njihove obitelji s troje male djece posvetila je Erna Dragici i Olgi Bartulović bez čije bi se pomoći, kako ona piše, nesumnjivo njihova priča završila nesretno. Ukoliko Dragica skromno umanjuje svoju ulogu, Ernina je priča tog bijega daleko dramatičnija, a uloga dviju njihovih zaštitnica daleko veća. U tom pješačenju dugom više od 40 kilometara po teškom terenu, kroz veliku neizvjesnost preživljavanja i spasa, Erna smatra ključnim uloge i hrabrost dviju hrabrih žena koje drži svojim spasiteljicama, jer čak ni kasniji dramatični noćni put trabakulom između jadranskih otoka sve do Visa, uz sve opasnosti, ipak ništa u toj priči ne zasjenjuje opasnost bijega iz Splita.

Uskoro nakon što su odvele ovu obitelj na sigurno, Dragicu su u Splitu prepoznali policijski agenti zajedno s još jed-

nom prijateljicom koju su već dulje pratili. Strpali ih su ih u ćeliju s još trojicom uhapšenih i sve su ih mučili prijeteci im vješanjem. Dragica nije ništa priznala unatoč tome što su joj zabadali igle ispod noktiju i što su je izložili drugim mučnjima. Međutim njeni kolege i kolegica koja je priznala svoje učešće u pokretu otpora bili su obješeni. Po oslobođenju među ustaškom dokumentacijom partizani su našli sliku obješenih na ulici ispred zatvora koju je fotografirao sam ustaški krvnik. Dragicu su pustili.

Poslije rata zaposlila se u Crvenom križu u Splitu gdje je za predani rad, kako profesionalni tako i volonterski tijekom 50 idućih godina primila mnoga odlikovanja i priznanja. Svaki put kad bih ju srela žurila je nekome pomoći, nešto po dužnosti, ali uglavnom jer je izražavanje solidarnosti i nesebično

pomaganje ljudima u nevolji bila njena bitna karakteristika.

U svom kazivanju Dragica piše kako je Erna Nahmijas 1960. godine sa srednjim sinom došla iz Izraela da bi posjetila svoj rodni Beograd, rodni grad svog tada već pokojnog muža, te Banja Luku i Olgu i Dragicu u Splitu. Tada su se zapravo zbližili, kaže ona, zavoljeli i rado prisjećali kratkog ali nezaboravnog vremena koje su proveli zajedno i koje ih je vezalo za čitav život kao najbolje prijatelje. Ostali su u stalnom kontaktu, što pismima, što telefonom, a uz to su slijedili pozivi za posjet Izraelu. Kada je Olga sa suprugom otišla u Izrael primili su ih s ljubavlju i svim počastima. Tom joj zgodom dodijeljena medalja Pravednika među narodima. Olga je u ime njih dviju posadila stablo mira u Aleji pravednika. Dragica nije nikad bila u prilici posjetiti

Izrael, a medalju Pravednika primila je u izraelskom veleposlanstvu u Beogradu 1966. godine.

Kako se takva nesebičnost ne zaboravlja najbolje svjedoči pismo upućeno Dragici od unuke Erne i Samuela, Edne pisano u rujnu 2009. godine.

Ona piše: "Draga Dragice,i ja i cela moja porodica smo te jako zavoleli kad smo te upoznali, videli smo i razumjeli da samo ličnost kao što si ti mogla je da spasi celu našu porodicu koju nisi ni poznavala a stavila si svoj život u opasnost....".

Dragica je umrla u 91-oj godini života, godinu dana kasnije. Među osmrtnicama iz splitskih novina nalazim posljednji pozdrav Židovske općine Split upućen njihovoj počasnoj članici.

Povala sam razgovor o Dragici Bartulović s Anom Lebl, predsjednicom Židovske općine Split. Ana priča kako je Dragi-

ca bila neformalno počasni član splitske Židovske općine i bila prihvaćena i jako voljena od svih u općini, jer je bila vrlo draga i imala blagu narav. Uvijek bi na Međunarodni dan žena 8. ožujka donosila karanfile i do kraja života ostala je angažirana. Kad je propao sistem za koji se zalagala i koji je idealizirala, u Židovskoj općini našla je oazu i druženje s ljudima bez bilo kakvih interesa na kakvo je bila navikla. Petkom je dolazila na njihove ritualne večere proslave Šabata i pred kraj kad je već bila u domu umirovljenika i gotovo slijepa, dolazila je taksijem koji je dijelila s Jošuo iz istog doma. Rijetki su ljudi kao što je bila Dragica Bartulović koja je u istinskom smislu bila Pravednik, ne samo u jednom trenutku u životu već kroz cijeli svoj životni vijek.

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB

- 1. MILA AJZENŠTAJN STOJIC — 200,00 KN (U SPOMEN NA DRAGOG SUPRUGA DR. JERONIMA STOJICA I RODITELJE ELZIKU I MILČEKA)
- 2. MIRJANA NICK — 500,00 KN (U SPOMEN NA DRAGU AUSLENDERA)
- 3. HELGA MILHOFER — 500,00 KN (U SPOMEN NA DRAGU AUSLENDERA)
- 4. MILA AJZENŠTAJN STOJIC — 200,00 KN (U SPOMEN NA DRAGU AUSLENDERA)

* ISPRAVAK IZ PROŠLOG BROJA (HA-KOL BR. 147. — STRANA 12-13: UMJESTO KRESZINGER LEA, ZA TREBALO JE STAJATI KRISBACHER-FÜRST LEA)

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARZ

- 1. IVO JELINEK — 1.000 ŠVICARSKIH FRANKA U SPOMEN NA MAMU ŽUŽI JELINEK
- 2. NADA YULL — 500,00 KN
- 3. JAKOB PERER — 3.000 EURA U SPOMEN NA OBITELJ PERERA

NAŠ DOM JE VAŠ DOM — PRIJATELJSTVO SARAJEVSKIH OBITELJI HARDAGA I KABILJO

PIŠE: NATAŠA BARAC

Sarajevo je dugo vremena bio grad koji je mogao poslužiti kao divan primjer suživota raznih i različitih vjerskih i drugih zajednica. Tijekom godina, taj suživot donio je i predivne i nevjerovatne tople priče o prijateljstvu, zajedništvu, brizi za druge. Ovo je jedna od takvih priča.

Kada su Nijemci u travnju 1941. godine napali tadašnju Jugoslaviju, Sarajevo je bilo bombardirano iz zraka, a u tom bombardiranju bio je uništen dom obitelji Kabiljo. Kada je bombardiranje započelo, oni su pobjegli u planine a kada su se vratili shvatili su da više nemaju gdje živjeti. Dok su hodali prema obiteljskoj tvornici, sreli su Mustafu Hardagu, prijatelja muslimana koji je bio vlasnik zgrade u kojoj se nalazila tvornica obitelji Kabiljo. Kada je čuo što se dogodilo, odmah im je ponudio smještaj u svojoj kući.

Obitelj Hardaga je bila muslimanska obitelj koja je poštivala svoju vjeru. U kući su živjeli Mustafa i njegova supruga Zejneba, njegov brat Izet sa

suprugom Bašrijom. Prema muslimanskoj tradiciji, žene su pred strancima trebale nositi veo i skrivati svoje lice. Za takvu obitelj, bilo je praktički nezamislivo da u kući spava muškarac koji ne pripada obitelji. Ali, kao što je Zejneba ispričala puno godina kasnije, Mustafa i Izet dočekali su obitelj Kabiljo i kazali im da su oni sada dio njihove obitelji. “Naš dom je vaš dom”, kazali su im a da bi to i dokazali rekli su da žene više ne trebaju pokrivati lice pred Josefom Kabiljom, budući da je on sada bio dio obitelji.

I Josef Kabiljo uvijek se sjećao tog trenutka: “Dočekali su nas s riječima: ‘Josef, ti si naš brat, i tvoja djeca su i naša djeca. Osjećaj se kao kod kuće i što god mi posjedujemo, tvoje je’”.

Obitelj Kabiljo kratko je vrijeme ostala u domu obitelji Hardaga, sve dok Josef nije uspio svoju suprugu i djecu prebaciti u Mostar, gdje su Židovi bili relativno sigurni. On je ostao u Sarajevu da riješi poslove oko tvornice. Ustaše su ga uhitile i odvele u zatvor. Te je godine zima bila jaka i napadao je snijeg i zatvorenici nisu mogli biti prebačeni iz Sarajeva u logor Jasenovac, pa su bili prisiljeni vezanih nogu s lancima čistiti snijeg s ulica. Dok je čistio ulice, Josefa je ugledala Zejneba. Kabiljo je kasnije

ispričao da je vidio Zejnebu na uglu ulice, s velom na licu, kako ga promatra sa suzama u očima. Ignorirajući opasnost, počela je zatvorenici donositi hranu.

Josef Kabiljo je uspio pobjeći i još je jednom spas pronašao u svojoj novoj obitelji: u kući Hardaga. Oni su ga toplo dočekali i njegovali ga kako bi što prije ozdravio. U blizini njihove kuće nalazilo se sjedište Gestapoa, i opasnost je bila sve prisutna. Josef se kasnije sjećao plakata na zidovima koji su smrtnom kaznom prijetili onima koji skrivali Židove i Srbe, a on nije želio ugroziti živote obitelji Hardaga, te je otišao u Mostar.

Kada je Mostar u rujnu 1943. godine prešao u njemačke ruke, obitelj Kabiljo je ponovno morala bježati. Pobjegli su u planine i pridružili se partizanima, a nakon rata vratili su se u Sarajevo gdje su ponovo jedno vrijeme živjeli u obitelji Hardaga. Mustafa Hardaga vratio im je njihov obiteljski nakit koji je za njih čuvao tijekom rata.

Tada su saznali da je i Zejnebin otac Ahmed Sadik skrivao Židova koji se zvao Papo u svojem domu, ali on nije preživio rat: bio je uhićen i odveden u Jasenovac iz kojeg se nije vratio.

Obitelj Kabiljo imigrirala je u Izrael i počela graditi novi život u Jeruzalemu, a 1984. godine pokrenuli su postu-

FOTOGRAFIJA: NAŠ DOM JE VAŠ DOM

pak da obitelj Hardaga i Ahmed Sadik budu proglašeni Pravednicima među narodima. Godinu dana kasnije, Zejneba Hardaga stigla je u Izrael, primila priznanje i posadila drvo u čast svoje obitelji Pravednika.

Ali ova dirljiva priča tu ne završava. Pedeset godina nakon Holokausa, kada je 1992. godine Sarajevo bilo pod napadom srpskih snaga, Zejneba i njezina obitelj bili su životno ugroženi. Mustava više nije bio živ, ali bolesna 76-ogodišnja Zejneba i njezina najmlađa kćerka s obitelji živjeli su u podrumu svoje kuće u opkoljenom gradu izloženom svakodnevnim bombardiranjima i snajperima.

Uz pomoć JOINT-a, Jad Vašem je uputio apel bosanskim vlastima tražeći da Zejnebi i njezinoj obitelji dozvoli da dođu u Izrael. U veljači 1994. godine, Zejneba, njezina kćer sa suprugom i djetetom

stigli su u Izrael gdje su ih dočekali predstavnici izraelske vlade, predstavnici Jad Vašema i obitelj Kabiljo. Obitelj Hardaga pružila je utočište židovskoj obitelji u jednom od najmračnijih razdoblja židovske povijesti. Sada je bilo vrijeme da Država Izrael i židovski narod vrati dug. Osim toga, Zejneba je jasno kazala da želi da njezina biološka djeca budu s njezinom nebiološkom djecom — djecom obitelji Kabiljo.

Ta duboka veza vjerojatno je bila okidač koji je Zejnebinu kćer i njezinu obitelj motivirao da prijeđu na židovstvo. “Bilo je prirodno da želim postati Židovka. Čast mi je pripadati tom narodu. U mom srcu, uvijek sam se osjećala kao Židovka”, objasnila je.

“Naš dom je uvijek bio otvoren za sve. To je bilo vrlo demokratsko mjesto. Uvijek su nas učili da možemo imati sav novac ovoga svijeta, ali bez prijatelja

bit ćemo sami. Moja majka mi je uvijek govorila da možda ne možemo birati jesmo li zgodni ili bogati, ali uvijek možemo odabrati da budemo dobri”, sjeća se Sarah.

Zejneba je preminula godinu dana nakon dolaska u Izrael. Prije nego što je umrla, njezina kćer joj je kazala da želi prijeći na židovstvo. “Okrenula se prema meni, nasmijala i rekla: Ako želiš nešto napraviti, onda nemoj o tome govoriti nego to učini”, priča Sarah ističući kako njezini roditelji nisu mogli ni sanjati da će im 50 godina nakon Drugog svjetskog rata pomoći upravo oni kojima su oni pomogli kada im je pomoć bila potrebna.

Sarah Pečanac zatvorila je još jedan krug kada je počela raditi u Jad Vašemu, gdje svi posjetitelji mogu vidjeti i priču o njezinoj obitelji.

DR. SMILJAN ČEKADA I TUŽNA SUDBINA MAKEDONSKIH ŽIDOVA

PIŠE: SILVIJA ŠEPARVIĆ

Bilo je baš ovo doba godine davne 1943. godine. Upravo tada, točnije 2. veljače bio je, prema onome što piše novinarka i povjesničarka Ženi Lebl u knjizi “Plima i slom”, dan koji će presuditi židovskoj zajednici u Makedoniji. Toga dana u pohode su šefu bugarskog Povjerenstva za židovska pitanja došli njemački ambasador i posebni stručni savjetnik koji je iz Njemačke bugarskoj vladi u “pomoć” netom bio poslan. Temeljito su tada prošli kroz plan izгона Židova iz Makedonije i Trakije (Bugarska je kao Reichu satelitska država obuhvaćala Makedoniju, istočnu Srbiju i i dijelove Trakije) i već sutradan svim lokalnim povjerenicima za židovska pitanja stigao je telegram s naredbom da hitno pripreme popis Židova na svojim područjima i dostave njihove detalje – imena, godine rođenja, zanimanje i točne adrese. Dva mjeseca kasnije, 7.358 makedonskih Židova završilo je u Treblinki. Uz pomoć prijatelja, bijegom i odlaskom u partizane uspio se spasiti vrlo mali broj Židova. Židovska zajednica time je gotovo potpuno izbrisana u Makedoniji, a Makedonija svrstana na vrh zemalja po istrebljenju Židova (99 posto). Židova je danas u toj zemlji samo par stotina.

FOTOGRAFIJA: DR SMILJAN ČEKADA

Ženi Lebl piše da su — iako je u Makedoniji još od početka 1941. godine na snazi bio bugarski “Zakon za zaštitu nacije” — beogradski Židovi prenosili vijesti kako je život u Skopju bio puno podnošljiviji nego u Beogradu i drugim dijelovima Srbije, i u to vrijeme u Skopje

je iz Beograda izbjeglo oko 300 Židova. Do proljeća 1942. godine, piše dalje Ženi Lebl, “Nijemci su u Srbiji riješili židovsko pitanje” i “stigao je red na Bugarsku”. Za početak je raspušten Savez židovskih općina Bugarske, a pred kraj te iste godine Bugarskoj je naznačeno da je Reich

Smiljan Čekada, rođen 1902. godine u Donjem Vakufu, zaređen je kao svećenik Vrhbosanske nadbiskupije koji je nakon povratka s Papinskog sveučilišta Gregoriana služio kao župnik u Bosni i Hercegovini, postao pomoćnim biskupom vrhbosanskim, 1940. godine je imenovan Skopsko-prizrenskim biskupom. Pamti se da je pri postavljanju za biskupa osudio nedjela, a u propovijedima govorio o pravdi prema svim ljudima bez obzira kojoj narodnosti ili rasi pripadali. Prema podacima Jad Vašema, Čekada je istoga dana kada su privedeni makedonski Židovi i dovedeni u tvornicu Monopol pismeno protestirao kod šefa policije nazivajući tu policijsku akciju “bolno štetnim događajem”, zatražio da se “Židovi katoličke vjere” oslobode, inzistirao da posjeti skladišta Monopola i tražio da se s njima humano postupa.

Nikada nije dobio odgovor na to protestno pismo, no bilježi se da je šef policije tim povodom poslao pritužbu njemačkom konzulu u Skopju koji je o tome izvijestio ministarstvo vanjskih poslova Reicha u izvještaju o deportaciji makedonskih Židova. Prema podacima Jad Vašema Čekada je skrio najmanje petoro djece – četiri dječaka i jednu djevojčicu. Skriveni su bili u crkvenim prostorima u Skopju a kasnije bili smješteni u samostanima u Letnici i Janjevu. Jad Vašem bilježi da su među djecom koje je Smiljan Čekada spasio bili Shaul Gattegno (rođen 1940.), Albert Mussafia (rođen 1936.) te Erica Weingruber. Neki izvori kažu da je djevojčicu usvojio sam Čekada te je smjestio kod redovnica u Janjevo.

Nakon rata upravljao je Banjalučkom biskupijom, bio Vrhbosanskim nadbiskupom koadjutorom da bi 1970. postao i sve do svoje smrti 1976. bio Vrhbosanskim nadbiskupom.

spreman poslati svog savjetnika-eksperta za židovska pitanja a kasnije i da je Njemačka “spremna prihvatiti” Židove koje će se protjerati iz Bugarske. Ubrzo potom tamo stiže pogubni njemački savjetnik i kreće se u “rješavanje židovskog pitanja” i u Makedoniji.

Gotovo svi Židovi u Makedoniji uhićeni u jednom danu, 11. ožujka 1943. godine. Privelo ih se u Bitoli, Štipu i Skopju (u

tim mjestima živjela je većina židovskog stanovništva, a u malim brojevima prikupljeni su još iz Gevgelije, Vranja, Strumice, Velesa, Udova i Trakije — tako kažu podaci Žani Lebl) i svi su dovedeni u prostor tvornice duhana Monopol koja nije nimalo slučajno odabrana za logor, jer do nje je stizala željeznička pruga. Pretres uhićenih obavljen je u dvorištu i barakama, ljudi su smješteni u tvornička

skladišta u kojima nije bilo zahoda, tek nakon dva dana dozvolilo se silazak u dvorište do zahoda a tek peti dan boravka u Monopolu podijeljena je prva hrana. Akcija je ustvari bila munjevita — 11 dana nakon uhićenja krenuo je prvi transport iz Monopola, tri dana potom i drugi, a 18 dana nakon uhićenja tamo više nikoga nije bilo — 29. ožujka 1943. godine iz Skopja je krenuo zadnji transport — svi

odvedeni završili su u logoru Treblinka, a nitko nije preživio.

“Ako se pažljivo pročita pismo njemačkog konzula u Skopju može se dobiti jasna, veoma tragična i bolna slika iz tih dana s jedva dvije svjetle točke: talijanske vlasti i biskup dr. Smiljan Franjo Čekada ... U te strašne ožujске dane 1943. pokušao je skopski biskup dr. Smiljan Franjo Čekada spasiti Židove iz Monopola. Dr. Čekada je ustoličen za biskupa u Skopju krajem 1940. i već u svojoj prvoj besedi govorio je o pravdi prema svim ljudima ma kojoj narodnosti ili rasi pripadali. To svoje uvjerenje dokazao je i na djelu, u najtežim trenucima židovske zajednice što je izazvalo bijes Bugara i Nijemaca. On je zahtijevao da mu se dozvoli da posveti logoraše i da se prema njima postupa čovječno, a govorio je i o puštanju na slobodu bar “Židova katoličke vjere” — po njegovim riječima. Svi njegovi pokušaji ostali su bezuspješni, ali je vrijedno zabilježiti čak i bezuspješne pokušaje”. Tako je u knjizi “Plima i slom” (u izdanju Dečjih novina Gornji Milanovac, 1990.) pisala Ženi Lebl. Upravo ona uložiti će silan trud i biti zaslužna da se Smiljan Čekada proglasi Pravednikom među narodima što se dogodilo 30 godina nakon njegove smrti — odlikovanje su 2011. godine primili članovi njegove obitelji prilikom otvaranja Memorijalnog centra Holokausta u Skopju.

Ženi Lebl proučavala je i pisala povijest Židova u bivšoj Jugoslaviji i prvih 20 godina svoga istraživanja proučavala je njihovu sudbinu, posebno u Makedoniji, iako sama nije neposrednu vezu s tom zemljom niti s tamošnjim Sefardima. Posvetila se tome tako strastveno, kako opisuje njezina nećakinja Ana Lebl, upravo zbog činjenice da su u toj zemlji bugarske vlasti istrijebile 99 posto Židova a da nekolicina preživjelih nije imala nikakvih sačuvanih dokumenata.

Tako je istraživanjem došla i do dataka o skopskom biskupu u to strašno

FOTOGRAFIJA: DR SMILJAN ČEKADA

vrijeme Smiljanu Čekadi. Na temelju vrlo oskudne građe, kako prenosi Ana Lebl, naslutila je da Čekada zavrjeđuje priznanje, a daljnjim istraživanjem došla je do podatka da je spasio najmanje petoro djece, jednog dječaka i četiri djevojčice i saznala imena troje od njih — Shaula Gattegna, Alberta Mussafia i Erike Weingruber. U doba kada je došla do toga otkrića pravila Jad Vašema tražila su da postoji svjedočenje barem jedne spašene osobe koja onda i pokreće postupak priznanja no, kako dalje navodi nećakinja Ženi Lebl, Ana, Albert Mussafia koji je svojedobno svjedočio do službenog pokretanja postupka obolio je toliko da nije mogao svjedočiti, a spašenoj djevojčici Eriki, za koju je neko vrijeme Žana Lebl mislila da ju je locirala, izgubio se svaki trag.

Pravila o proglašenju Pravednika među narodima u međuvremenu su se promijenila — priznanja su se dodjelji-

vala i ljudima koji nisu nužno spasili određenog pojedinca ili više njih već su ih zaslužili svojim javnim djelovanjem — govorima, pisanjem, akcijama, zagovaranjem... Ženi Lebl tada je već bila nagrižena zdravlja te je, uvjeren da je svakako zavrjedio počast Pravednika među narodima, svu dokumentaciju o Smiljanu Čekadi predala Jad Vašemu. Nije međutim uspjela i doživjeti proglašenje Čekade Pravednikom — umrla je 2009. godine, a Miriam Štajner Aviezer koja je preuzela slučaj, završila ga je godinu potom te je 2010. Smiljanu Čekadi posthumno dodijeljeno priznanje..

Povelju Pravednika među naroda obitelj bivšeg skopskog biskupa Čekade preuzela je dvije godine nakon toga, 2011. godine.

I to baš 11. ožujka — točno 68 godina nakon što su Židovi Makedonije pohapšeni i čiji tragičan kraj Čekada nažalost, premda je pokušavao, nije uspio spriječiti.

NEPROGLAŠENI PRAVEDNICI IZ PODRAVINE

Život u sjeni

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Selo Županec u općini Mali Bukovec i danas gravitira najbližem gradu — Ludbregu. Put do obližnjeg Lunjkovca, poznatog po izdašnom termalnom izvoru, vodi kroz staru hrastovu šumu Križančija gdje su do početka 20. stoljeća pokapani preminuli iz bukovečke loze grofova Drašković. Županec, Mali Bukovec i Ludbreg u tijesnoj su vezi odavna. U Ludbregu se nalazilo središte kotarske vlasti i Izraelitičke bogoštovne obćine koja je osnovana krajem 19. stoljeća. Na Bukovcu su stalno boravile dvije židovske obitelji: obitelj Rosner i obitelj Sternberger. Kada je započeo Holokaust, progoni nisu zaobišli ni njih. U jesen 1942. godine svi su odvedeni prema Jasenovcu i Gradiški. Juliška Sternberger bila je udana za Bartola Ljubičića. I tu sad započinje jedna neviđena životna priča. Juliška je odvedena u Gradišku, no kad se ustanovilo da je pred porodom, puštena je na kućnu njegu. Rodila je zdravog sina Srećka, no kako se morala vratiti u logor, svog je sina, tada još u pelenama, ostavila kod dobrih prijatelja — katoličke obitelji Vugrinec.

Svi su Židovi iz bukovečkog kraja nestali u logorima smrti. Jedini koji su preživjeli, bili su Bartolov brat Oskar koji je živio u Zagrebu, te Juliškin brat Ivan u Italiji. Mali Srećko ustvari nikad nije vidio svoje

FOTOGRAFIJA: ŽIVOT U SJENI / SREĆKO (STEVEN) S ANĐELOM I FRANJOM VUGRINEC I NJIHOVOM KĆERI ŠTEFICOM

roditelje. Od svojih prvih dana smatrao je Franju i Anđelu Vugrinec svojim roditeljima, a Šteficu, njihovu kćer, sestrom. No, ratne su godine prošle u strahu i napetosti jer je uvijek postojala mogućnost da ustaše u odjednom banu u kuću i odvedu i Srećka i Franju koji ga je skrivao.

“Moji su roditelji dosta pretrpjeli, nisu Srećka baš tako skrivali, ali svakako da ga nisu smjeli ni javno pokazivati. Da, svi su u selu znali da se kod nas skriva mali Židov. Bilo je pojedinaca koji su nam se radi toga grozili. Tati su prijetili da će ga

dignuti jedne noći. Ja sam bila tri godine starija od njega i sjećam se da je bilo mnogo brige s malim Srećkom jer je bio stalno boležljiv, nije mogao ni sjediti, ni jesti. U dobi od devet mjeseci sve ga je trebalo učiti. Kasnije se toliko udomaćio u našoj obitelji da do 10.-11. godine nije uopće znao da mu mi nismo prava obitelj. Tada mu jedna seljanka rekla da je mali Židov i to je Srećku promijenilo svijet. Počeo se zanimati za svoju obitelj i pritom saznao za tragičnu sudbinu. Iako je više puta tražio, ništa nije dobio od imovine svoje

obitelji. A njegovi su bili bogati: imali su mlin, prodavaonicu, veliku kuću i puno svega”, rekla je Štefica, Srečkova posestra.

Da bi Srečka što bolje zaštitili, Franjo i Anđela dali su ga pokrstiti u župnoj crkvi. Lokalni župnik Gaži nije se tome protivio, jer je već pokrstio i neke druge Židove u nadi da će ih tako spasiti od progona. No, Srečko je imao Vugrince koji su pazili na njega, ali ostala djeca nisu bila te sreće. Trinaestero njih s ludbreškog područja ubijeno je na raznim stratištima. Ludbreška židovska zajednica nestala je u Holokaustu. Neki su deportirani još 1941. godine, neki 1942. godine i njihove su sudbine postale dijelom Holokausta.

Drugi svjetski rat je završio, a Srečko je ostao kod Vugrinčevih. Djetinjstvo su mu obilježila zadirkivanja da je Židov i “čifut” pa se nejednom dogodilo da je kući došao nakon tučnjave. “Radio sam na imanju od malih nogu, sve što je trebalo. Bio sam malen rastom, ali čvrst i snažan. Ponekad su poslovi bili preteški za mene, ali sam se snalazio. U tih 13-14 godina bilo je mnogo uspona i padova, ponekad su svađe završavale s onom groznom rečenicom: Spasili smo te, a ti nam tako vraćaš... Da, mnogo puta sam se potukao radi zadirkivanja ostale djece, jednom me branio moj kum Toma pa se potukao i on. Uvijek sam se pitao što je bilo s mojima i kako se moja majka osjećala kada se rastajala od mene. Čekao sam da se moji vrate i odvedu me sa sobom. Kasnije su me u školi obavijestili da su svi moji ubijeni, ali da imam neke rođake u Americi koji bi da dođem kod njih”, prisjetio se Srečko, koji je odlučio otići svojim rođacima.

Radi njegovog odlaska mjenjao se zakon SAD-a, Srečko je bio prvi koji je dobio državljanstvo te države na taj način. Vizu za SAD potpisali su osobno predsjednici Josip Broz Tito i Dwight D. Eisenhower. Njegov dolazak bio je očekivan događaj, polasku u New York našao se na naslov-

FOTOGRAFIJA: ŽIVOT U SJENI / SREČKO KAO AMERIČKI VOJNIK U KOREJI

nicama triju gradskih novina. Srečko je dobio američko državljanstvo, promijenio ime u Steven i uzeo majčino prezime Sternberger. U SAD-u se lijepo snašao, osnovao obitelj, postao vlasnikom draguljarnice. Uvijek se znao prisjetiti i epizode iz Koreje gdje je bio angažiran u poslijeratnom periodu.

U svom rodnom Župancu je bio nekoliko puta, čak je angažirao odvjetnike da povrate njegovu imovinu koju je prisvojila država. No, dosad nije imao sreće. Unatoč svemu lošem što mu se dogodilo u životu, Srečko smatra da je uspio u životu. Franjo i Anđela spasili su njegov život i oni su Pravednici. Barem za njega.

MOISSAC

— GRADIĆ DOBRIH LJUDI

PIŠE: NATAŠA BARAC

“Povijesti ponekad treba vremena da pronađe svoje pravo mjesto”, rekao je je nedavno francuski predsjednik Franocis Hollande. Priča o tome kako je 500 židovske djece za vrijeme Drugog svjetskog rata spašeno u Moissacu, malom gradu na jugo-zapadu Francuske, tek treba pronaći svoje zasluženo mjesto u povijesti.

Od 1939. pa sve do kraja rata, Moissac je skrivao kuću u kojoj su živjela židovska djeca. Gotovo 500 djece stiglo je iz svih krajeva Europe u ovoj gradić. Niti jedno dijete nije u tom razdoblju bilo uhićeno ni deportirano. Židovska djeca spašena su prije svega zahvaljujući snazi i hrabrosti židovskog bračnog para Shatte i Boulija Simona, koji su vodili kuću uz podršku i šutnju cijelog grada. Tadašnji gradonačelnik, čitavo gradsko vijeće, svi sugrađani, profesori, liječnici, seljaci, svi su sudjelovali u spašavanju židovske djece. Neki su u toj akciji sudjelovali aktivno a drugi su jednostavno šutjeli. Većina stanovnika gradića prije rata nikada nije ni vidjela Židove.

Djeca su bila različite dobi: od malih beba do veće djece, govorila su razne jezike. Čim su naučili dovoljno francuskog jezika, djeca su išla u školu, odlazila su u šetnje, igrala se na ulici, kupala se u obližnjoj rijeci Tarn, prakticirala su svoje vjeru. Drugim riječima, živjeli su u pravom smislu te riječi.

Tadašnji gradonačelnik odigrao je veliku i važnu ulogu: zatražio je od svih stanovnika grada da prime izbjeglice

i da se stave na raspolaganje bračnom paru Simon, koji su vodili kuću nazvanu “Kuća djece Moissaca”. S prestankom postojanja slobodne zone 1943., situacija se promijenila i postala opasna. Ali operacija spašavanja nije time prestala: djeca su skrivena u obiteljima u okolici Moissaca, većinom kod seljaka. Na prvi šabat nakon oslobođenja, sva su djeca okupila u kući u Moissacu, prema želji Boulija Simona.

U Moissacu, šutnja i solidarnost omogućila su i više od ove predivne priče. Sestre Milosrdnice u svom su samostanu primile i brinule se za nekoliko desetaka druge židovske djece koju su privremeno skrivale. U gradiću su spas pronašle i druge židovske obitelji. A u okolici je postojao i pravi mali kibuc: farma Charry gdje su mladi Židovi radili i prakticirali svoju vjeru. Ta je farma raspuštena 1943. dolaskom Nijemaca, a većina Židova s farme pridružila se tada Pokretu otpora. Veliki broj spašene židovske djece izgubio je svoje obitelji za vrijeme rata. Moissac je tako nakon rata postao još jednom utočište za izgubljene. Uz pomoć grada, Shata i Bouli Simona otvorili su i vodili kuću u kojoj je nekoliko stotina židovske djece živjelo sve do 1953. Neka od spašene djece napravila su velike karijere, poput Marcela Marceaua, koji je svojom pantomimom godinama uveseljavao i nasmijavao djecu.

Moissac još uvijek nije dobio pravo priznanje koje zasigurno zaslužuje. Jer

za spas 500 židovske djece za vrijeme Drugog svjetskog rata nije bila dovoljna samo hrabrost bračnog para Simon već i podrška cijelog grada. Da je samo jedna osoba progovorila, svi bi bili ugroženi i životi stotina djece bili bi dovedeni u pitanje.

Moissac danas broji nešto više od 12 tisuća stanovnika a gradić svake godine organizira dane sjećanja na svoje junake na koje je s pravom ponosan. Jad Vašem dodijelio je priznanje Pravednika među narodima nekim građanima Moissaca, a možda gradić uskoro dobije i kolektivno priznanje za sve što je učinjeno tijekom rata. U gradiću danas postoji i šetnica posvećena Pravednicima “Esplanade des Juste parmi des Nations” na kojoj su izložene fotografije i priče o građanima Moissaca i djeci koju su spasili. U ovaj gradić i danas često vraćaju ljudi koji svoje živote zahvaljuju upravo dobroti njegovih stanovnika. Jer, gdje god živjeli, Moissac će uvijek biti i njihov dom.

FOTOGRAFIJA: MOISSAC GRAD DOBRIH LJUDI

ŽIVJETI U SKLADU S BISTRIM VODAMA SVOGA BIĆA

PIŠE: D. S.

FOTOGRAFIJA: ŽIVJETI U SKLADU S BISTRIM
VODAMA SVOGA BIĆA

Liječnica dr. Adelaide Hautval rođena je 1. siječnja 1906. godine u protestantskoj obitelji u Hohwaldu u Francuskoj. Njezin otac je bio pastor a u obitelji od sedmero djece Adelaide, koju su zvali Heidi, bila je najmlađa. Nakon završenog studija medicine u Strasbourgu, dr. Hautval počela je raditi u bolnicama i institutima kao psihijatrica.

U Auschwitzu je završila jer joj nje-mačke vlasti 1942. godine nisu htjele izdati propusnicu da ode na sprovod svoje majke i otputuje iz višijevske Francuske u tada okupirani Pariz. Ona je ipak odlučila otputovati, ali je uhićena zbog toga što nije imala potrebne propusnice i odvedena u zatvor. Kada je u zatvoru protestirala zato što su židovski zatvorenici morali nositi žutu Davidovu zvijezdu, kazali su joj da će i ona dijeliti sudbinu Židova, kada s njim suosjeća. Ona je kao odgovor na odjeću prišila

komad žutog papira s natpisom “Prijateljica Židova”.

Nakon brojnih zatvora i logora, u siječnju 1943. godine bila je poslana u logor Birkenau zajedno s još dvije stotine francuskih žena. Dr. Adelaide Hautval, protestantska vjernica, bila je smještena u dijelu logora s petstotina Židovki koje su je zvale “svetica”. U logoru je, prkoseći opasnostima, koristila svoje znanje iz medicine i liječila Židove od tifusa i drugih bolesti. Židovske pacijente liječila je s velikom pažnjom a njezine nježne ruke i tople riječi bile su od neprocijenjive vrijednosti za Židove u paklu Auschwitza. Njezine riječi ostale su zauvijek upisane u sjećanju logoraša: “Ovdje se svi suočavamo sa smrću. Ali dok smo živi, moramo se ponašati kao ljudska bića”.

Nakon nekog vremena prebačena je u Blok 10 u Auschwitzu, gdje su se provodili medicinski eksperimenti nad logorašima. Dr. Eduard Wirths uključio ju je u ispitivanja ranog otkrivanja raka u žena što je značilo i provođenje eksperimenata bez anestezije. Ona mu je kazala da neće sudjelovati u tome. Kada ju je dr. With upitao: “Ne vidite li da su ovi ljudi drugačiji od vas?”, ona je odgovorila: “U ovom logoru puno je ljudi koji su drugačiji od mene. Vi, na primjer”.

Kada je odbila sudjelovati u stravičnim eksperimentima dr. Josefa Mengelea nad blizancima, poslana je natrag u Birkenau, a kasnije su ju prebacili u logor Ravensbrück, gdje je dočekala oslobođenje.

Nakon vrata vratila se u Francusku, narušenog zdravlja.

Godine 1962. bila je jedna od glavnih svjedoka židovsko-američkog književnika Leona Urisa na suđenju u Londonu. U svojoj poznatoj knjizi “Egzodus”, Uris je opisao užasne eksperimente koje je u Auschwitzu provodio poljski liječnik Wladislas Dering. Dering je tužio Urisa zbog tih navoda. Na Urisovu molbu, dr. Hautval došla je u London i svjedočila. Engleski sudac kazao joj je da je ona jedna od najimpresivnijih i najhrabrijih žena koje su ikada svjedočile pred sudom u Velikoj Britaniji. “Vi ste žena jakog karaktera i izvanredne osobnosti”, rekao je sudac pred punom sudnicom.

Dr. Adelaide Hautval ponašala se tijekom svog života u skladu sa svojim motom: “Razmišljaj i ponašaj se u skladu s bistrim vodama svog bića”. Te riječi upisane su na fontani koja je u njenu čast podignuta 1991. godine u njezinom rodnom Hohwaldu. Ulice s njezinim imenom možemo pronaći u Strasbourgu i Bourgesu, a u Parizu jedna bolnica nosi njezino ime. Ova hrabra i nevjerovatna žena proglašena je 1965. godine Pravednicom među narodima, a za svoja je dobročinstva dobila i francusko odličje Legije časti.

Zdravlje dr. Adelaide Hautval bilo je, zbog svega što je proživjela, jako narušeno. Kada je otkrila da boluje od Parkinsonove bolesti, odlučila je da nikome neće biti na teret i počinila samoubojstvo 12. listopada 1988. godine.

KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE
/ ARISTIDES DE SOUSA MENDES

Nekoliko stranih diplomata, koji su tijekom Drugog svjetskog rata radili u veleposlanstvima svojim zemalja u Europi, nisu poštivali odredbe i napatke svojih ministarstava, a svojim djelovanjem, hrabrošću i ljudskošću ispisali su neke od najdirljivijih poglavlja u užasnoj povijesti Holokausta. Ti strani dužnosnici svjedočili su tragičnoj sudbini Židova i pokušali spasiti onoliko ljudi koliko su mogli, bez obzira na indiferentnost svojih nadređenih, ili čak u suprotnosti s njihovim naredbama, te uz posljedice gubitka službe i karijere.

Najpoznatiji među njima svakako je bio švedski diplomat Raoul Wallenberg, ali povijest mora upamtiti i imena brojnih konzula drugih zemalja.

ARISTIDES DE SOUSA MENDES

Aristides de Sousa Mendes imao je 15 djece, koja su također bila obilježena zbog navodnog "grijeha" njihovog oca. Prije smrti 1954. godine, Sousa Mendes je zatražio od svoje djece da očiste mrlju na njegovom imenu i vrate obiteljsku čast. Njegovi sinovi i kćeri, zajedno s unucima raštrkanih diljem svijeta, desetljećima

su se borili za to da djela njihovog oca budu priznata. Prvo priznanje stiglo je iz Izraela 1966., a dvadeset godina kasnije američki Kongres je objavio proglas priznavajući herojsko djelo Souse Mendesa. Kasnije je konačno stiglo priznanje i iz njegove domovine Portugala kada se predsjednik Mario Soares ispričao obitelji Sousa Mendes, a portugalski parlament mu je posthumno dodijelio status veleposlanika. Lice Aristidesa de Souse Mendesa nalazi se na poštanskim markama u više zemalja.

CARL LUTZ

Carl Lutz bio je švicarski vicekonzul u Budimpešti i smatra se da je spasio više od 62.000 Židova, u jednoj od najvećih operacija spašavanja tijekom Drugog svjetskog rata. Zahvaljujući djelovanju Carla Lutza, veliki broj židovskih stanovnika Budimpešte je spašeno. Jednoga dana dok su pripadnici Strelastih križeva (Mađarske totalitarne nacional-socijalističke stranke) pucali na Židove, Carl Lutz je skočio u Dunav kako bi spasio ranjenu Židovku. Plivajuću u odijelu, konzul je do obale dovukao ranjenu ženu i zatražio da govori sa zapovjednikom Strelaskih križeva. Citirajući međunarodne konvencije, švicarski konzul je rekao da se ranjena žena nalazi pod zaštitom Švicarske i odveo ju do svoga automobila. Zaprepašteni fašisti nisu se

FOTOGRAFIJA: KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE
/ CARL LUTZ

FOTOGRAFIJA: KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE
/ CHIUNE SUGIHARA

usudili pucati na tog visokog muškarca koji je očito bio važna ličnost. Danas taj dio obale Dunava u Budimpešti nosi ime Carla Lutza.

Carl Lutz bio je prvi Švicarac koji je dobio priznanje Pravednika među narodima, a jedna ulica u Haifi od 1963. godine nosi njegovo ime. Godine 1991. na ulasku u stari geto u Budimpešti postavljena je spomen-ploča u njegovu čast.

FENG-SHAN HO

Feng-Shan Ho je bio kineski diplomat u Beču i riskirao je svoj vlastiti život i karijeru kako bi tijekom Drugog svjetskog rata spasio više od 3.000 Židova. Priznanje Pravednika među narodima dodijeljeno mu je nakon smrti a o svemu tome što je učinio tijekom Holokausta nikada nije govorio — čak ni svojoj obitelji i prijateljima. Kada su nacisti zaplijenili kuću u kojoj se

nalazilo kinesko veleposlanstvo, jer je vlasnik kuće bio Židov, Ho je sa svojim novcima unajmio drugi ured i nastavio izdavati vize.

CHIUNE “SEMPO” SUGIHARA

Japanac Chiune “Sempo” Sugihara bio je vicekonzul u Litvi za vrijeme Drugog svjetskog rata i zaslužan je za spašavanje velikog broja Židova — oko 10.000 Židova uspjelo je napustiti zemlju zahvaljujući tome što su od Sugihare dobili vize. Židovi koji su se na taj način spasili bili su podrijetlom iz Poljske i Litve. Sugihara je izbjeglicama kazao da ga zovu “Sempo”, jer je shvatio da im je to lakše za izgovarati od njegovog pravog imena. Svjestan opasnosti koja prijete Židovima, Sugihara nije poštivao proceduru izdavanja vize, što je vrlo neobično za Japance, a navodno je gotovo 20 sati

svakoga dana rukom pisao vize, te je u jednom danu izdao vize koje se inače izdaju u roku od mjesec dana.

Prema riječima svjedoka, on je i dalje pisao vize dok se vozio iz hotela prema vlaku, a na željezničkoj stanici bacaio je kroz prozor vize očajnim izbjeglicama dok je vlak lagano kretao. “Molim vas oprostite mi. Ne mogu više pisati. Želim vam sreću”, rekao je Sugihara i naklonio se izbjeglicama. “Sempo, nikada vas nećemo zaboraviti”; uzviknuo je netko od okupljenih izbjeglica.

Godine 1985. dobio je priznanje Pravednika među narodima, kao jedini Japanac na tom popisu. Djelovanje ovog velikog čovjeka praktički je nepoznato u Japanu. Kada je preminuo, velika židovska delegacija stigla je na sprovod iz svih krajeva svijeta, uključujući i izraelskog veleposlanika u Japanu i tek tada

FOTOGRAFIJA: KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE
/ CONSTANTIN KARADJA

FOTOGRAFIJA: KONZULI NA PONOS DIPLOMACIJE
/ FENG SHAN HO

su njegovi susjedi saznali što je “Sempo” sve radio. Ulice s imenom Chiune Sugihara se u Kaunasu, Vilnisu i Netanyi, a njegovo ime nosi i jedan asteroid, kao i park u Jeruzalemu.

CONSTANTIN KARADJA

Jedan od konzula važnih za ovu priču bio je i princ Constantin Karadja, rumunjski diplomat, odvjetnik, bibliograf, bibliofil i počasni član Rumunjske akademije. Ovaj potomak aristokratske obitelji s biznantinskim korijenima govorio je engleski, švedski, rumunjski, njemački, francuski, danski, norveški, te latinski i grčki. Princ Karadja bio je pasionirani bibliofil i sakupljač knjiga te je utemeljio jednu od najvažnijih kolekcija starih i rijetkih knjiga u jugo-istočnoj Europi, koja je danas djelomično smještena u Nacionalnoj biblioteci i Rumunjskoj akademiji u Bukureštu.

Princ Karadja vodio se načelima međunarodnog prava i poštivanja ljudskih prava. Kao generalni konzul Rumunjske u Berlinu (od 1932. do 1941.) te direktor konzularnog odjela rumunjskog ministarstva vanjskih poslova (1941.-1944.) ulagao je velike napore za spas Židova. Zahvaljujući njegovoj požrtvovnosti i djelovanju, odlučnosti i upornosti spašeno je nekoliko desetaka tisuća Židova. Takvo djelovanje zahtijevalo je nevjerojatnu hrabrost a ugrožavalo je i njegovu diplomatsku karijeru, koja je naprasno završena nakon rata. Rumunjska mu je odbila isplaćivati mirovinu, a u ozračju nesigurnosti preminuo je 1950. godine.

Priznanje Pravednika među narodima Jad Vašem je princu Karadji dodijelili su posthumno 2005. godine. Njegovi diplomatski napori detaljno su dokumentirani brojnim pismima, bilješkama i izvještajima. Dio tih dokumenata može

se pronaći u rumunjskom ministarstvu vanjskih poslova te Muzeju Holokausta u Washingtonu. Pretpostavlja se da je princ Constantin Karadja spasio više od 50.000 osoba, većinom Židova, iz brojnih dijelova Europe, posebice iz Njemačke, Francuske i Mađarske ali i iz Grčke i Italije.

U ovom tekstu nisu navedeni svi diplomati koji su spašavali Židove, već su ispričane samo neke od nevjerojatnih priča koje svjedoče o tome da uvijek i svugdje postoje dobri ljudi. To što su svi ovi veliki ljudi bili konzuli nije slučajnosti — izdavanje viza spada u oblasti konzula i oni su u rukama često imali mogućnost pružanja novog života i sigurnosti ugroženima. Njihovih imena se moramo sjećati.

PASTOR ANDRE TROCME I LE CHAMBON-SUR-LIGNON

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: PASTOR ANDRE TROCME I LE CHAMBON SUR LIGNON

Le Chambon-sur-Lignon je mjesto na obroncima planine Vivarais, u jugozapadnom francuskom departmanu Ardèche. Klima je tamo teška, a stanovnici su potomci Kamisarda, protestanata koji su se u 17. stoljeću usprotivili prisilnom prelasku na katoličanstvo, sakrili svoje pastore i nastavili slaviti svoju vjeru u skrivenim područjima.

U tom kraju postoji tradicija otpora, a za vrijeme Drugog svjetskog rata ta je tradicija ponovno oživjela zahvaljujući lokalnim stanovnicima, te pastoru Andréu Trocmeu i njegovoj supruzi Magdi.

Ovaj bračni par tada je, uz pomoć drugog pastora Edouarda Theisa, gradonačelnika mjesta, ravnatelja škole, liječnika i stanovnika mjesta, uspostavio dobro

organiziranu mrežu za skrivanje Židova i organiziranje njihovog bijega u Švicarsku. Na početku rata i progona, pastor Trocme je od svoje kongregacije zatražio da pruže “utočište narodu Biblije”, a oni su to činili do samog kraja rata smatrajući da je “pomoć susjedu u nevolji” njihova kršćanska obaveza.

Pastor Trocme osnovao je 1938. privatnu gimnaziju Collège cévenol a vrijednosti na kojima se temeljila ova škola bile su nenasilje i mir. Škola je na svom početku imala samo 18 učenika, a uz dolazak sve većeg broja Židova, taj se broj povećao i dosegao čak 800 učenika. Kuće, panioni, dječji domovi, okolne farme, škole — to su za vrijeme Drugog svjetskog rata bila skloništa za više od tri tisuće Židova (plus dvije tisuće drugih izbjeglica: španjolskih republikanaca, političkih aktivista i slično). Košnice na jednoj farmi bili su pretvorene u radionicu krivotvorenih dokumenata. Uz pomoć američkih, uglavnom protestantskih i ekumenskih organizacija, selo je organiziralo i svoju svojevrsnu “filijalu” u Švicarskoj.

Ministar za mlade višijejske vlade došao je 1942. u službeni posjet mjestu, koje ga nije dočekalo uz uobičajene počasti. Učenici Collège Cévenola predali su mu protestno pismo zbog akcije poznate kao “Raffle de Vel d’Hiver” u kojoj je te iste godine u Parizu uhićeno i deportirano 13 tisuća Židova. Ministar je ljutito pozvao pastora i od njega zatražio popis svih Židova koje skrivaju. Pastor Trocme je odgovorio: “Ja sam njihov pastir, nije na meni da vam ih izručim” te održao snaž-

nu propovjed u kojoj je zatražio od svoje kongregacije da zadrže svoje vrijednosti vjere i odupru se svim akcijama koje bi značile izdavanje vjerskog učenja.

Policijske snage u više su navrata vršile racije po selu ali nikada (osim jednom) nisu pronašli skrivene Židove, koji su uvijek prije racija dobivali anonimne telefonske pozive upozorenja. Sve to je bilo previše za vlasti i odlučili su uhititi pastora i ravnatelja škole Rogera Darcissaca. Dok su ih provodili u logor, susjedi su se okupili i pjevali poznatu pjesmu Martina Luthera. U logoru, pastor i ravnatelj škole dobili su potpisati izjavu vjernosti Višijejskoj vladi. S obzirom na njihov sve veći utjecaj i ugled u logoru, vlasti su ih odlučile pustiti na slobodu.

Nakon povratak iz logora, André Trocme je prisiljen otići u ilegalu. Nakon rata, preuzeo je vođenje Međunarodnog pokreta za pomirenja i na tom je položaju ostao sve do svoje smrti. Država Izrael odlučila je 1971. Andréu i Magdi Trocme dodijeliti priznanje Pravednika među narodima. Pastor je odbio primiti priznanje u svoje osobno ime i rekao kako želi da priznanje dobiju svi stanovnici Le Chambon-sur-Lignona. Preminuo je nekoliko dana prije ceremonije, a priznanje je primila njegova supruga Magda. Jad Vašem je želju pastora Trocmea ispunio 1990. godine kada je svim stanovnicima mjesta Le Chambon-sur-Lignon i okolnih mjestašca dodijelio titulu Pravednika među narodima. Za svoj rad i pomoć koju je pružio, titulu Pravednika među narodima dobio je i pastor Edouard Theis.

STABLO U JAD VAŠEMU U ČAST VELIKE OBITELJI DE LIGNE

PIŠE: B.B.

FOTOGRAFIJA: STABLO U JAD VAŠEMU U ČAST
VELIKE OBITELJI DE LIGNE

Belgijska obitelj de Ligne direktno je ili indirektno povezana s većinom kraljevskih kuća u Europi, a svoje obiteljske korijene mogu pratiti unatrag više od tisuću godinu. Danas ovu obitelj predvodi princ Michel de Ligne. On je zajedno s 35 članova svoje obitelji, koji predstavljaju četiri generacije iz nekoliko zemalja, prošloga ljeta boravio u Izraelu. Svi su oni potomci Eugènea, 11. princa od Ligne i njegove supruge Philippine, koji su tijekom Drugog svjetskog rata skrivali nekoliko stotina židovske djece u Beloeilu, dvorcu obitelji de Ligne, poznatom i kao belgijski Versailles.

Eugène i njegova supruga Philippine za svoje su dobročinstvo i ljudskost dobili u lipnju 1975. godine posthumno priznanje Pravednika među narodima. Njihovi potomci došli su ove godine u Izrael posaditi stablo u Jad Vašemu u

čast svojih predaka, a tom su se prigodom susreli i s nekoliko "djece" koje je njihova obitelj spasila. Šestoro spašene "djece", danas ljudi u zrelim godinama, pratili su članove obitelji de Ligne na sastanku s izraelskim predsjednikom Reuvenom Rivlinom.

Princ Michel ispričao je da je samo troje ljudi znalo da se u dvorcu Beloeil nalaze židovska djeca odvojena od svojih roditelja, a oni su šutjeli kako ni na koji način ne bi ugrozili živote te djece kao ni članova obitelji de Ligne.

"U ime moje obitelji, gospodine predsjedniče, želio bih vam reći koliko smo dirnuti načinom na koji su nas prihvatili židovski narod i Izrael", rekao je princ Michel ističući kako "bez sjećanja, nema ni kulture, ni civilizacije, ni društvenog života".

Princ Michel rekao je kako njegovoj obitelji puno znači to što su mogli doći u Jeruzalem i posaditi stablo u čast svojih predaka, jer oni to sigurno i zaslužuju. Jedan od preživjelih Avraham Kapotka govorio je u ime spašene djece. "Bili smo sami. Nismo znali hoćemo li ikada više vidjeti svoje roditelje, ali bili smo na mirnom i sigurnom mjestu i želimo zahvaliti princu Michelu što čuva sjećanje na to kako smo spašeni. Osjećamo duboko zahvalnost za sve one koji su radili na tome da nas spase i pruže nam sigurno utočište", kazao je, te dodao da neka djeca nakon rata nisu više imala obitelji ni dom u koji su se mogli vratiti. Izraelski predsjednik bio je vidljivo dirnut ovim emotivnim susretom, ističući

da je počašćen time što potomke ove velike obitelji može primiti u Jeruzalemu. "Ovdje ste kao jedna obitelj, potomci Kuće de Ligne, i ovdje su židovska djeca koju ste spasili. Vi ste jedna obitelj. Vi i svi drugi koji su danas na životu zahvaljujući dobročinstvu i ljudskosti Eugènea, 11. princa de Ligne i njegove supruge Philippine. Njihovo nasljedstvo živi u vama, njihovim potomcima, i u svoj židovskoj djeci koju su spasili", rekao je Rivlin.

Princ Michel već je sedamdesetih godina prošlog stoljeća posjetio Izrael i tada je u zemlji proveo dva i pol mjeseca i dobro ju upoznao i zavolio.

Njegove dvije tete, Yolande de Ligne i Ginette van der Straeten Ponthoz, koje su se osobno brinule za židovsku djecu tijekom Drugog svjetskog rata, bile su jako nesretne što ne mogu doći u Izrael s drugim članovima obitelji, ali s obzirom da su obje u devedesetim godinama života, takav bi put za njih bio prenaporan.

Princeza Anne de Ligne, sestra princa Michela, provela je mjesec dana kao volonterka u kibucu Nid David na sjeveru Izraela: tada je imala dvadeset godina i studirala je agrikulturnu. Sjeća se kako je bila impresionirana jednom starijom ženom koja je neprekidno gulila krumpir u zajedničkoj kuhinji kibuca. Kada ju je princeza upitala je li joj dosadno stalno raditi isti posao, ona je odgovorila: "Ovo radim za svoju zemlju". "Te riječi nisam nikada zaboravila", kazala je princeza Anne de Ligne.

KAKO JE VON OPPENHEIM UZ POMOĆ NACISTA SPASIO ŽIDOVE

PIŠE: J. C.

Godinu dana prije početka Drugog svjetskog rata, ugledni njemački bankar barun Friedrich Carl von Oppenheim uvjerio je dva svoja prijatelja, židovske vlasnike tvornice metala, da presele svoje obitelji i posao iz Kölna u Amsterdam.

Iako je von Oppenheimova banka tijekom rata preuzela njihove firme, obitelji Lissauer i Griessman, živjele su i radile u Amstedamu u relativnom miru tijekom prvih mjeseci rata. Ali duga ruka nacizma počela se širiti Europom, i tako su se i članovi ovih obitelji našli pred opasnošću da budu deportirani i poslani u koncentracijske logore.

Službeni nacistički autobus 7. rujna 1940. godine u pratnji dva vojna vozila stigao je pred kuću obitelji Lissauer, i članovi dviju obitelji — njih ukupno 11 — ušli su u autobus. Odvezeni su kroz okupiranu Belgiju i Francusku i konačno stigli do španjolske granice gdje su ih nacisti iskrcali. Obitelji Lissauer i Greissman svoj su put prema slobodi nastavili vlakom do Portugala i zatim brodom do Brazila.

“Nacisti su ih otpratili u slobodu. Kako je to bilo moguće?”, pita se von Oppenheimov unuk, Florian von Op-

penheim. On je jednom objasnio da je njegov djed uz pomoć visokih veza koje je imao uspio nabaviti izlazne vize, a visoke dužnosnike Njemačke središnje banke uvjerio je da će tvornica metala moći otplatiti svoje ogromne kredite jedino ako bude koristila novac koji se nalazio na zamrznutim računima u SAD-u.

“To je bila razrađena prevara i novac s tih računa u SAD-u nikada nije stigao u Njemačku”; objašnjava Florian von Oppenheim.

Nakon što je spasio živote članova dviju obitelji, von Oppenheim je nastavio raditi na tome da spasi i druge, dokazujući nacističkim vlastima da je tvornica metala ključna za njemačke ratne napore, i da radnici — uglavnom židovske izbjeglice, od kojim većina nije imala nikakvog iskustva u radu u tvornici metala — moraju ostati na svojim radnim mjestima. Zahvaljujući tome, desetak je radnika uspjelo preživjeti.

Međutim, s vremenom je Gestapo otkrio von Oppenheimovo djelovanje, te je on uhićen u srpnju 1944. godine i stavljen u zatvor pod optužbom za izdaju za što je bila predviđena smrtna kazna. Uspio je preživjeti u zatvoru, a Amerikanci su ga oslobodili prije nego što su ga nacisti uspjeli ubiti. Nakon rata, vratio se svojem bankarskom poslu a preminuo je 1978. godine.

“Moj djed je učinio sve što je mogao za spas Židova, koristio je birokratske i

pravne kanale na međunarodnoj razini”, objašnjava Florian von Oppenheim.

Njegov dobri duh nastavio se i nakon rata, a njegova baština i danas živi u Fondu za obrazovanje o Holokaustu. Danas, barun Friedrich Carl von Oppenheim predsjedava Centrom za rasizam, antisemitizam i Holokaust, koju je obitelj von Oppenheim osnovala i financirala u Kölnu, a godišnje dodjeljuje dvije ili tri postdoktorske stipendije.

Jad Vašem je 10. listopada 1996. godine barunu Friedrichu von Oppenheimu dodijelio titulu Pravednika među narodima. Barun Friedrich Carl von Oppenheim rođen je 5. listopada 1900. u Kölnu i bio je daljni potomak njemačko-židovskog bankara Salomona Oppenheima Jr. koji je krajem 18. stoljeća u Kölnu osnovao poznatu bankarsku kuću Sal Oppenheim Jr. & Cie. Ova banka igrala je važnu ulogu u industrijalizaciji Ruhrske regije. Salomon je imao dva sina Simona i Abrahama koji su 1867. dobili plemićku titulu. Simonovi sinovi Albert i Eduard prešli su na kršćanstvo i oženili se ženama koje nisu bile Židovke. Nakon Drugog svjetskog rata banka je ponovno vratila svoje prvotno ime i postala jedna od najvažnijih banaka u Njemačkoj. Prema podacima časopisa Forbes, obitelj von Oppenheim ima kontrolu nad bogatstvom vrijednim nekoliko milijardi dolara.

DR. MOHAMED HELMY PRVI ARAPSKI PRAVEDNIK MEĐU NARODIMA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Priče o Pravednicima među narodima uvijek su dirljive i pobuđuju u nama nadu u ljudski rod. Ali priča o dr. Mohamedu Helmy posebna je: radi se o egipatskom liječniku, koji je zbog svog podrijetla i sam bio na meti nacista. On je u samom srcu nacističke Njemačke, u glavnom gradu Berlinu, zajedno s Njemicom Friedom Szturmann, spasio židovsku obitelj. U rujnu 2013. godine odlukom Jad Vašema dr. Helmy je postao prvi Arapin koji je dobio priznanje Pravednika među narodima.

Dr. Mohamed Helmy rođen je 1901. u Kartumu u egipatskoj obitelji. Na studij medicine u Njemačku je stigao 1922. godine. Nakon završetka studija radio je na Institutu Robert Koch u Berlinu, ali je 1937. otpušten zbog rasističkih zakona. Naime, po nacističkoj rasističkoj klasifikaciji, Helmy je bio kategoriziran kao "Hamit" (potomak Hama, Noinog sina), termin koji se koristio za osobe iz sjeverne Afrike, uključujući Egipćane, ljude s roga Afrike i južnog dijela Arabije. Kao i Židovima, Helmyu je bio zabranjen rad, a nije se smio ni oženiti sa svojom njemačkom zaručnicom.

Iako je i sam bio na meti režima, Helmy je bio protiv nacističke politike i uz veliku opasnost za vlastiti život, odlučio je pomoći svojim židovskim prijateljima. Kada su započele deportacije Židova iz Berlina, 21-ogodišnja Anna Boros, obiteljska prijateljica dr. Helmya, trebala je sklonište i spas. Dr. Helmy ju je odveo u kućicu koju je posjedovao u berlinskom predgrađu Buch i ona se tamo skrivala sve do kraja Drugog svjetskog rata. Njezini roditelji i baka bili su skriveni na drugom mjestu.

Nakon rata Anna Boros Gutman je napisala: "Gestapo je znao da je dr. Helmy bio naš obiteljski liječnik i znali su da ima kućicu u Berlin-Buchu. Uspio je otклонiti sva ispitivanja...kada je znao da će nacisti doći pretresti kuću, odveo bi me do svojih prijatelja na nekoliko dana, predstavljajući me kao svoju nećakinju iz Dresdena. Kada bi opasnost prošla, vratila bih se u kućicu u Berlin-Buchu. Dr. Helmy to je učinio zbog svoje dobrote i vječno ću mu biti zahvalna".

Helmy je pomogao i njezinoj majci Julie, očuhu Georgu Wehru i baki Cecilie Rudnik, pružajući im liječničku skrb, a Cecilie Rudnik uspio je sakriti u kući Friede Szturmann koja se više od godinu dana brinula za stariju gospođu.

Zahvaljujući dr. Helmyu i Friedi Szturmann spašeno je četvero ljudi.

Kada je rat završio, oni su imigrirali u SAD, ali nisu zaboravili svoje spasioce te

FOTOGRAFIJA: DR MOHAMED HELMY

su pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća pisali pisma o tom slučaju i slali ih u Berlin. Pisma su pronađena u arhivima i predana Jad Vašemu koji je nakon proučavanja slučaja odlučio ovim velikim ljudima dodijeliti priznanje Pravednika među narodima.

Dr. Mohamed Helmy ostao je nakon rata u Berlinu i konačno se oženio sa svojom zaručnicom Emmi. Zbog užasnog iskustva rata i svega što su preživjeli, odlučili su da neće imati djece. Dr. Helmy je preminuo 1982., a Frieda Szturmann 1962. godine.

IMENA KOJA NE SMIJEMO ZABORAVITI

Dr. Muhamed Helmy nije bio jedini Arap ili jedini musliman koji je pomogao Židovima tijekom Holokausta. Jad Vašem je dosada priznao zasluge u spašavanju Židova za 60 muslimana, među kojima ima i Turaka, Tatara i državljana Bosne i Hercegovine.

Abdola Hoseina Sardarija, čovjeka koji je tijekom Holokausta spasio nekoliko tisuća Židova, nazivaju “iranskim Schindlerom”, ali priča o ovom velikom čovjeku nije tako opće poznata kao ona o njemačkom industrijalcu.

Kada su nacisti počeli primijenjivati antižidovske zakone u okupiranoj Francuskoj, Sardari, koji je tada bio na čelu iranskog konzulata u Parizu, koristio je nacističke zakone o rasnoj čistoći kako bi naciste uvjerio da su pripadnici skupine iranskih Židova ustvari arijevci. Bez pristanka svojih nadređenih, on je Židovima izdavao iranske putovnice i tako, prema

nekim procjenama, spasio oko dvije tisuće Židova. Abdol Hosein Sardari je samo jedan od brojnih ljudi koji su dio nove kampanje kojom se odaje počast muslimanima koji su riskirali svoje živote kako bi tijekom Holokausta spasili Židove. Skupina “Ja sam tvoj zaštitnik”, koja sebe opisuje kao “skupinu ljudi koja stoji jedna uz druge bez obzira na vjeru, rasu, spol ili uvjerenja”, pokušava privući pažnju javnosti na često zaboravljene priče o muslimanima koji su pomagali Židovima.

Jedna od njih bila je i Noor Inayat Khan. Nju su savezničke snage regrutirale kao špijunku u okupiranoj Francuskoj. Sve

do uhićenja, ona je davala važnu pomoć Pokretu otpora. Noor Inayat Khan ubijena je koncentracijskom logoru Dachau.

Turski diplomat Selahattin Ülkümen, bio je na službi u Grčkoj a organizirao je brodove koji su Židove prevozili u sigurnost Turske. Vjeruje se da je na taj način spasio pedesetak Židova.

Kadur Benghabrit, osnivač Muslimanskog instituta u Parizu, krivotvorio je papire za Židove na kojima je pisalo da su oni muslimani, te ih tako spasio od deportacija.

Ove priče, kao i brojne druge, zaslužuju da ih se sjećamo.

ULICA ONE ŠIMAITE U VILNIUSU

PIŠE: J. S.

U glavnom gradu Litve nalazi se ulica s imenom žene koja je tijekom Drugog svjetskog rata spašavala Židove i dobila titulu Pravednika među narodima. U rujnu 2015. gradonačelnik Vilniusa Remigijus Šimasius otkrio je ploču s novim imenom ulice u čast One Šimaite, knjižničarke sveučilišta u Vilniusa zaslužne za spas brojnih Židova.

Ona Šimaite rođena je 6. siječnja 1894. Nakon školovanja u Moskvi postala je 1940. knjižničarka na sveučilištu u Vilniusu. Nakon nacističke okupacije i otvaranja geta 1941. počela je odlaziti u geto pod izgovorom da mora preuzeti knjige koje su prije rata posudili židovski studenti. Nacisti su geto u Vilniusu držali do rujna 1943. Tijekom te dvije godine

glad, bolesti, egzekucije i deportacije praktički su pomeli sve stanovnike geta. Pretpostavlja se da je u getu stradalo oko 50 tisuća Židova a njih samo nekoliko stotina uspjelo je preživjeti, skrivajući se u obližnjim šumama ili kod lokalnih stanovnika.

Tijekom dvije godine Ona Šimaite je u geto tajno donosila hranu i sitno oružje, a iz geta je iznosila razne dokumente. Stanovnici geta često su joj davali pisma koja su pisali onima izvan geta i tako je Ona Šimaite bila njihova veza s vanjskim svijetom. Ona Šimaite je također pronalazila i ljude koji su krivotvorili dokumente za Židove, Židovima je otvarala vrata svoga doma koji je tako postajao njihovo privremeno utočište, a iz geta je tajno vadila i

židovsku djecu i pronalazila obitelji koje su ih bile spremne primiti.

U travnju 1944. Gestapo ju je uhitio i podvrgnuo mučenju, te osudio na smrt. Njezini prijatelji među lokalnim intelektualcima skupili su veliku svotu novaca i dali ju Nijemcima kako bi spasili Onu Šimaite od smrti. Gestapu joj je sačuvalo život ali nije bila oslobođena već deportirana u Dachau te kasnije u logor u Francuskoj. Nakon Drugog svjetskog rata Ona Šimaite je ostala u Francuskoj gdje je radila kao knjižničarka, osim razdoblja od 1953. do 1956. koje je provela u Izraelu. Godine 1966. od Jad Vašema je dobila titulu Pravednika među narodima. Ona Šimaite preminula je u okolici Pariza 1970. godine.

PRAVEDNICI MEĐU NARODIMA NISU ZABORAVLJENI

PIŠE: B. B.

Židovska zaklada za Pravednike održala je prošle godine u Varšavi godišnji ručak na kojem je odana počast humanitarnom radu onih koji su riskirali svoje živote da bi od nacista i njihovih suradnika za vrijeme Drugog svjetskog rata spasili Židove.

Jedan od počasnih gostiju na ovom svečanom ručku u glavnom gradu Poljske napunio je 101 godinu, a drugi su također u poznim godinama. Došli su u invalidskim kolicama, uz pomoć štapova ili oslanjanjući se na svoju djecu koja su također već u zrelim godinama.

Skupini Poljaka koji su riskirali svoje živote pomažući Židovima tijekom Holokausta odana je počast na ovom događaju Zaklade koja daje i financijsku pomoć Pravednicima pokušavajući im na taj način zahvaliti za sve ono što su učinili u mračnom razdoblju nacizma.

“Riječi stvarno nisu prikladne da bi se izrazila zahvalnost koju židovski narod osjeća za svakog od vas”, kazala je Pravednicima Stanlee Stahl, izvršna dopredsjednica Židovske zaklade za Pravednike.

Ovu organizaciju osnovao je 1986. godine rabin Harold M. Schulweis koji je želio ispuniti tradicionalnu židovsku obvezu pružanja pomoći drugima i priznanja dobrih dijela koje je pojedinac učinio. Glavni cilj Zaklade je davanje pomoći Pravednicima, u novcu, lijekovima, hrani i na druge načine, ali i očuvanje sjećanja i nasljeđa

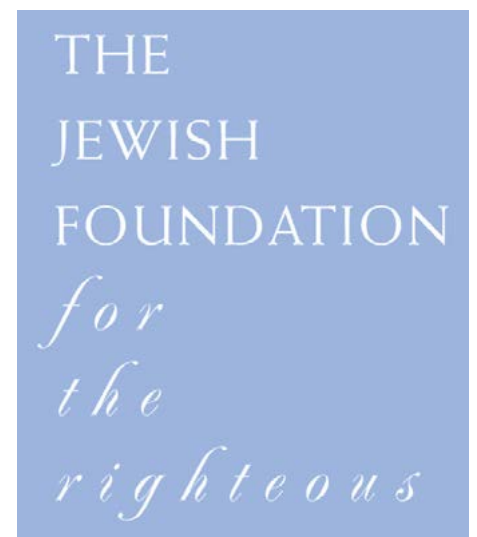
hrabrih ljudi koji su pomagali Židovima kada im je ta pomoć bila potrebna. U Poljskoj, Pravednici sada primaju oko tri tisuće dolara godišnje po osobi, što im pomaže da lakše žive u poznoj dobi. Ovisno o tome koliko Zaklada sakupi novaca, taj iznos može i varirati, a često uključuje i posebne dodatke za Božić. Zaklada se također bavi i obrazovanjem te i na taj način želi sačuvati sjećanje na važnu ulogu koju su imali Pravednici među narodima za vrijeme Holokausta. Zaklada organizira posebne obrazovne programe za nastavnike i učenike, a izdaje i svoje obrazovne materijale. Na svojoj internetskoj stranici, Zaklada objavljuje i priče i fotografije o Pravednicima i Židovima koje su nesebično spasili. Povremeno se organiziraju i izložbe posvećene ovoj temi, kao i dirljivi susreti Pravednika i Židova koje su spasili.

Pravednici koji su došli na sastanak s predstavnicima Zaklade u Varšavi zadovoljni su da dobra djela koja su učinili nisu zaboravljena. Većina živih Pravednika u doba Holokausta su bili tinejdžeri ili mladi ljudi koji su uglavnom zajedno sa svojim roditeljima pomagali skrivati i hraniti Židove koji su bježali od nacističkih progona. Kazna za pomoć Židovima u to je doba bila smrt, a neki od onih koji su pomagali Židovima bili su uhvaćeni i ubijeni.

“Pomoć koju dobivamo nam je jako važna jer su naše mirovine male”, priča Alicja Szcepeniak-Schnepf (85) koja je svojoj majci pomagala u skrivanju Židova u njihovom stanu u Varšavi.

“Ali osim toga to je priznanje da nas se sjećaju i da nam se odaju počast. A to nam je posebno drago”, dodaje Alicja.

Na službenom popisu Pravednika među narodima Memorijalnog centra Holokausta Jad Vašem nalaze se imena 6.620 Poljaka. Kada je počela sa svojim radom, Zaklada je financijski pomagala osam Pravednika ali taj broj se brzo povećavao te je prije 15 godina Zaklada pomagala 1.850 ljudi u 34 zemlje. Na žalost, broj Pravednika među narodima svake je godine sve manji te danas Zaklada za Pravednike šalje financijsku pomoć za 450 Pravednika u 20 zemalja, od toga je najveći broj u Poljskoj — njih 238. U Hrvatskoj Zaklada je tijekom 2016. godine financijski pomagala jednog Pravednika među narodima. Tijekom proteklih dvadeset godina Zaklada je isplatila više od 36 milijuna dolara pomoći Pravednicima pokušavajući im, na taj način, zahvaliti za sve što su učinili za spas židovskog naroda.

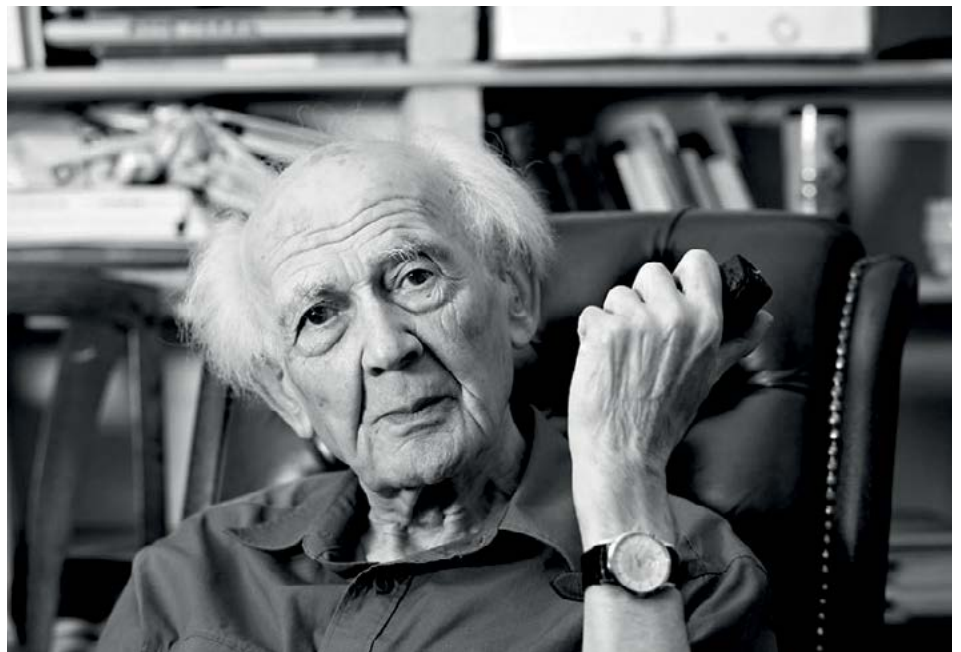
FOTOGRAFIJA: PRAVEDNICI MEĐU NARODIMA NISU ZABORAVLJENI

ZYGMUNT BAUMAN

— JEDAN OD NAJVEĆIH SOCIOLOGA 20. STOLJEĆA

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

Početak ove godine u Engleskoj, u Leedsu, preminuo je Zygmunt Bauman, jedan od najvećih mislilaca našega doba. Intelektualni gorostas koji je u svom bogatom i plodnom znanstvenom radu na maestralan način povezivao sociologiju, filozofiju, antropologiju, psihologiju, komunikologiju; zapravo, dotaknuo se gotovo svih oblasti društvenih i humanističkih znanosti u strasnoj želji što je moguće više i dublje prodrijeti u srž čovjekove djelatne i duhovne prakse. Ujedno je istraživao i spektar svih društvenih (političkih, ideoloških, kulturoloških i inih) okolnosti kao i socijalni kontekst u kojem se čovjek rađa, raste i razvija naglašavajući vrijednost i važnost individualnosti, ali i potrebu kritičke korespondencije s tegobama identiteta i kolektiviteta svih vrsta i oblika. U devedeset godina života napisao je 60-tak kapitalnih studija i svaka je od njih zapravo bila prvorazredni, intelektualni događaj, jer čak i onda kada je bez dostatne kritičke zadržke pisao (početkom 50-ih godina prošlog stoljeća) u duhu humanog i stvaralačkog marksizma, njegova djela nikoga nisu ostavljala ravnodušnim. Tijekom 80-ih i 90-ih godina minulog stoljeća, već kao etablirani sveučilišni profesor u Velikoj Britaniji, svojim se tekstovima

FOTOGRAFIJA: ZYGMUND BAUMAN JEDAN OD NAJVEĆIH SOCIOLOGA 20 STOLJEĆA

nametnuo, posebice generacijama mladih kao svojevrсни (post)moderni prorok (inicirao je i bio duhovni otac nizu antiglobalističkih pokreta), koji su u njemu (pre)poznavali kulturnog autora koji otvoreno, jasno i glasno progovara o suštinskim pitanjima i problemima našeg vremena. Uvijek duboko prožet težnjom za boljim, pravednijim, solidarnijim i humanijim svijetom predlagao je svoja znanstvena, tj. sociološka, “emancipacijska rješenja”, ali ujedno i duboko svjestan svih rizika koji

proizlaze iz ograničenja demokracije, slobode i sigurnosti posredovane “ideo-moralističkim kontroverzama” koje poput lažnih idola fingiraju neku novu, a u biti lažnu, tegobnu i zločudnu stvarnost. Stoga je intenzivno proučavao procese globalizacije, konzumerizma, birokracije (post)modernizma, suvremenih tehnologija, komunikologije, kulture i uopće strukture društvenih totaliteta, a u pozadini je uvijek pokušavao odgovoriti na suštinsko pitanje: kako i zašto je došlo do Holokausta, tražeći

(raz)rješenje tajne ovog monsturoznog fenomena izvan uobičajenih, do sada prisutnih i poznatih obrazloženja. Praktički nema čega se ovaj klasik novodobne sociološke misli nije dotakao, a sve s jednom ambicijom: upozoriti na prijeteći kolaps suvremene demokracije i civilizacije.

(POST)MODERNI KARIZMATIČNI PROROK

Nikada nije dvojio o tome kada je trebalo precizirati i konkretizirati opterećujuće probleme naše epohe; smatrao je da je svako "ideološko uopćavanje" tih fenomena bježanje od osobne, moralne i objektivne znanstvene odgovornosti. Kada bi primjerice analizirao fenomene (i)migracija koje su poput tsunamija p(r) otresle naš svijet, jasno bi poručio: "Živimo u vrijeme opće nesigurnosti; u takvim (ne)vremenima nitko ne može biti sretan. Uz svekoliko ogromno znanje i svemoć tehnologije i komunikologije nismo u stanju predvidjeti što će se desiti sutra, a kamoli za tjedan ili mjesec dana. Kada sam bio mlad, Jean-Paul Sartre mi je rekao kako svaki čovjek mora imati vlastiti životni projekt na temelju kojeg mora znati što želi biti i kako to ostvariti...Ali, danas se nalazimo u apsurdnoj situaciji; svijet i vrijeme nas ne prestaju iznenađivati i više nismo u mogućnosti naći adekvatne odgovore na izazove koji se pred nas svakodnevno, sve užurbanije i složenije postavljaju". Po mišljenju Baumana, sve više živimo "on-line", a sve manje "off-line"; drugog čovjeka sve više doživljavamo kao pasivni objekt, umjesto da u njemu vidimo biće, zasebni (mikro) kozmos sa svojim ambicijama, snovima, ali i predrasudama i slabostima. Bauman nije spadao u tzv. šutljive intelektualce, znanstvenike zatvorene u svoj izolirani, duhovni laboratorij koji bi svakih nekoliko godina objavio svoj rad, već je spadao u izuzetno angažirane intelektualce kojima je svakodnevna kritička korespondencija

sa stvarnošću bila *conditio sine qua non* njihova duhovna postojanja. Bauman je bez zazora reagirao na sve dramatične izazove našeg vijeka; gotovo je svakodnevno pisao komentare baveći se najviše pitanjima moći globaliziranog kapitalizma i nemoći planetarne sigurnosti, u širokom rasponu od analiza postojećih, brojnih ratnih žarišta, preko terorizma i velike seobe naroda do drastičnih klimatskih promjena. Ali, ta svakodnevna nazočnost u medijima nije imala estradni karakter "à la modne intelektualne ikone tipa Bernard-Henri Lévy", već je bila izraz duboke zabrinutosti za čovjeka i svijet koji se sve više fragmentiraju u socijalnom prostoru u kojem gotovo galopirajuće nestaje solidarnost, a broj siromašnih, gladnih, prezrenih i odbačenih se meteorskom brzinom umnožava. Smatrao je svojom dužnošću da na sve te pojave mora upozoriti javnost, jer milijuni "bezprizornih" sve više očajavaju smatrajući kako ih je "civilizacija izdala, odgurnula od sebe i stoga jedinu zaštitu i sigurnost traže u novodobnim barbarima". A, upravo smo svjedoci tih i takvih zastrašujućih procesa; svijet je stupio u novu eru u kojoj će nam ljudi poput Baumana i njegovog kritičkog duha vapajuće nedostajati.

ŽIVOTNI PUT OD POLJSKE DO VELIKE BRITANIJE

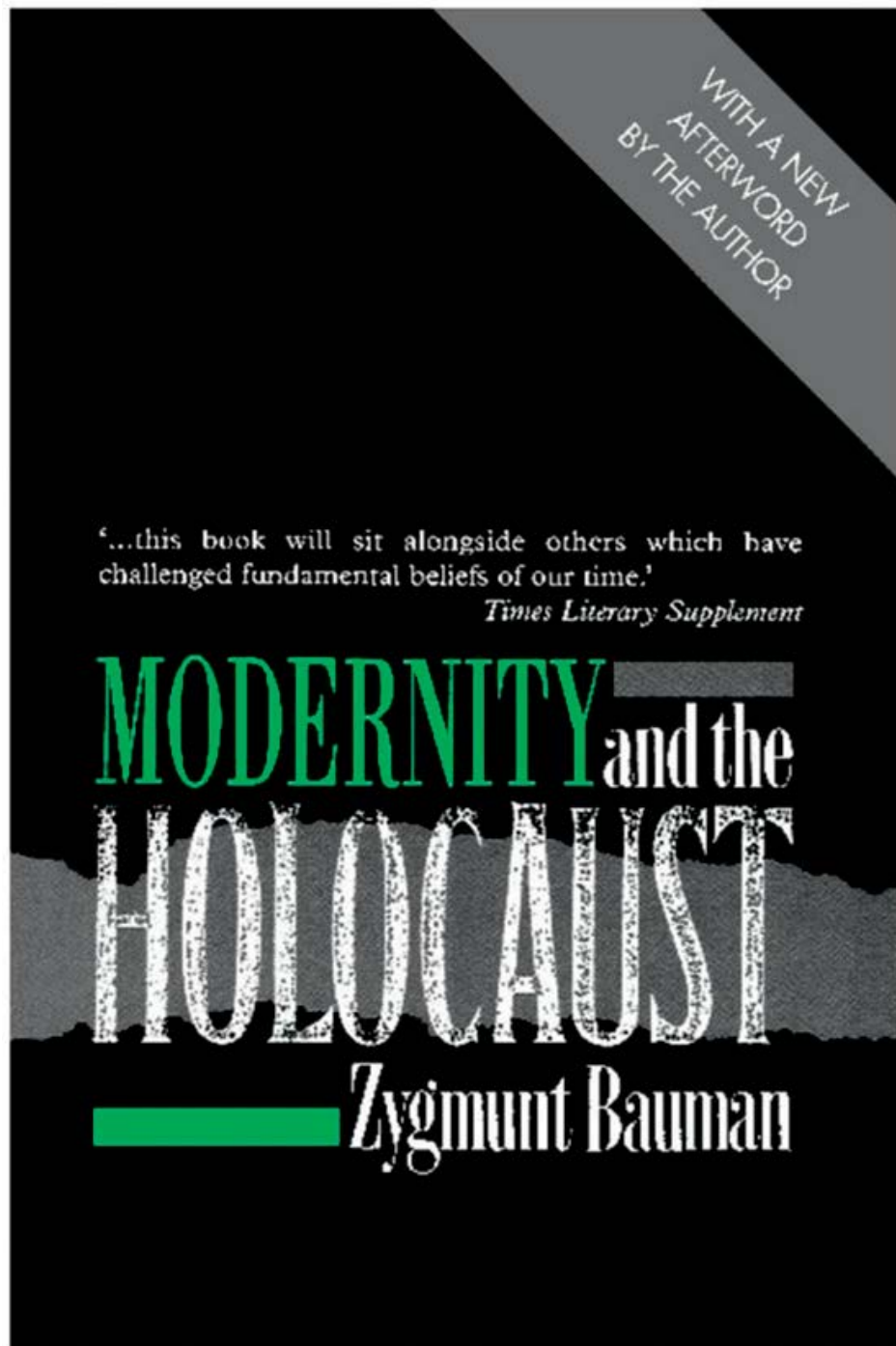
Sam je Bauman u svom dugom životu osobno prošao brojne tegobne situacije; iskusio je antisemitske progone, ideološka šikaniranja i političke čistke, liberalistička marginaliziranja, kao i težak usud emigracije. Međutim, "oporost života u egzilu", obiteljski nesporazumi, posebice sukobi s ocem (koji se kao izdanak ortodoksnih Židova nije mogao pomiriti sa sinovljevim sekularizmom, posebice s komunističkim režimom kojemu je Zygmund jedno vrijeme pripadao), te je na njega vršio strašan pritisak da što je moguće

prije cijela obitelj napusti Poljsku i iseli u Izrael, vidjevši u tomu izlaz iz konfliktne i kaotične situacije u kojoj se nalaze. Ali, kada su na koncu i došli u Izrael, Bauman se ubrzo pretvorio u kritičara izraelske službene politike, smatrajući da neprestano krvavo sukobljavanje s Palestincima i ratovi s Arapima ne vode rješenju bliskostočne krize, već samo njenom produbljivanju. Naravno, branio je pravo Izraela na postojanje i suprotstavljao se idejama arapskih ekstremista kako "Židove treba protjerati, odnosno baciti u more"; međutim, svjestan da će Bliski istok biti trajno žarište nesigurnosti i žestokih sukoba, a okrenut znanstvenom radu i istraživanju, odlučio se trajno preseliti na Zapad i na koncu se sa suprugom Janinom Lewison i kćerkama (arhitekticom Irenom i slikaricom Lydiom) skrasio u Velikoj Britaniji. Treća kćerka, ugledna pravica Michaela, udata Sfar, ostala je živjeti sa suprugom u Izraelu, a kada je Zygmundu 2009. godine umrla supruga Janina, oženio se dugogodišnjom prijateljicom Alexandrom Jasinskom Kaniom, kćerkom bivšeg generalnog sekretara PURP-a (Komunistička partija Poljske), Stanislaw Kanie koji je tu dužnost kratko obnašao, u razdoblju od 1980. do 1981. godine.

Zygmunt Bauman rodio se 1925. godine u židovskoj obitelji u Poznanu, u Poljskoj, koju je, u strahu od nacističkog pogroma, s roditeljima napustio 1939., bježeći u SSSR. Kada je napunio 18 godina, pridružio se Crvenoj armiji i sudjelovao je u brojnim bitkama, uključujući i onu za Berlin (dobio je medalju za hrabrost). Tijekom rata postao je član komunističke stranke, jer su, kako je 2013. godine u razgovoru za poljski dnevnik "Gazeta Wyborcza" rekao: "Komunisti imali najbolji program za obnovu Poljske i to me je privuklo njima". Međutim, svršetkom rata Bauman se nije odmah demobilizirao, već je njegova postrojba postala sastavnim dijelom Uprave za unutarnju sigurnost koja je imala zada-

ću obračunavati se s pripadnicima antikomunističkih pokreta otpora, prije svega s pripadnicima Armije Krajowe. Međutim, 1953. godine bio je prisilno otpušten iz službe, jer je u Poljskoj u to vrijeme jačao nacional-komunistički antisemitizam i u njega kao Židova vodstvo tajne službe više nije imalo povjerenja. Upisao je studij filozofije i sociologije na Varšavskom sveučilištu i ubrzo se nametnuo kao jedan od vodećih intelektualaca u zemlji. Interesantno, nikada nije previše volio pričati o svom “kontraobavještajnom radu” i upravo su mu tu prošlost (za koju se relevantno ustvrdilo da u njoj nije bilo nikakvih političkih “mrlja”) oštro zamjerali poljski nacionalisti koji su 2013. godine kada je u Wrocławu imao javni nastup, demonstrativno upali na njegovo predavanje kako bi “javnost upozorili na opasnog židovsko-komunističkog agitatora”.

Kao profesor Varšavskog sveučilišta, izazivao je divljenje svojih studenata, ali i zavist brojnih “sveučilišnih intelektualnih slugana i mediokriteta”, koji se nisu mogli nositi s njegovom duhovnom superiornošću, nepresušnom erudicijom i ogromnim enciklopedijskim znanjem koje je naprosto zračilo iz njega kao osobe. Savršeno je vladao vodećim svjetskim jezicima; na koncu, podjednako je dobro svoja djela pisao i na poljskom i na engleskom jeziku i u tomu je dostigao majstorstvo primjerice jednoga Vladimira Nabokova ili Milana Kundere (koji je s češkog prešao na francuski jezik). U vrijeme kada su se znanstvenici komunističkog svijeta, s onu stranu tzv. željezne zavjese, “zarobljeni neostaljinjskom ideologijom” nalazili u svojevrsnoj duhovnoj i istraživačkoj izolaciji, on je bez ograde na sve poteškoće pri radu imao široki uvid u moderne tokove američke i zapadnoeuropske sociologije koji je fascinirao čak i priznate autoritete

FOTOGRAFIJA: ZYGMUND BAUMAN JEDAN OD
NAJVEĆIH SOCIOLOGA 20. STOLJEĆA

zapadne, znanstvene misli. Naravno, Bauman se ubrzo sukobio s dogmatiskim marksizmom i među prvima je otvoreno promovirao i zastupao ideje “humanog marksizma” zbog čega je

postajao sve češćom i žešćom metom partijskih napada. A kada je u ožujku 1968. u Poljskoj došlo do žestokih antisemitskih progona, među prvima je bio izbačen sa sveučilišta.

Zapravo, nakon arapsko-izraelskog rata 1967. godine, Poljska je prekinula diplomatske odnose s Izraelom priklonivši se arapskoj strani. Ujedno je na unutrašnjem planu tadašnji generalni sekretar PURP-a Wladislaw Gomulka sve Židove u Poljskoj označio kao izraelsku petu kolonu, nakon čega je došlo do velikih antisemitskih demonstracija kojima je programirano manipulirao Mieczyslaw Moczar, zloglasni ministar unutrašnjih poslova, kojem su upravo Bauman i slavni filozof Leszek Kolakowski bili glavnom metom napada. Nakon toga Bauman je praktički bio natjeran napustiti domovinu; emigrirao je u Izrael; u Tel Avivu i u Camberri u Australiji bila mu je ponuđena katedra, ali na nagovor bivšeg britanskog ministra obrazovanja Edwarda Boyla odlučio se za katedru sociologiju u Leedsu u kojem je ostao praktički sve do umirovljenja i smrti.

MAGIČNA INTELEKTUALNA NADMOĆ PROFESORA I PREDAVAČA

Kao profesor i predavač, Bauman je posjedovao začuđujuću, magičnu, intelektualnu (nad)moć koja je fascinirala njegove studente, ali i kolege. Dubinom poznavanja globalnih društvenih problema relevantno je komunicirao sa stvarnošću i na pravi je način definirao složene fenomene današnjice. Velika radna energija i ogromna stvaralačka produktivnost učinile su ga autorom kojeg je i šira čitateljska publika rado konzumirala, budući da je uvijek nastojao znanost prisposodobiti odgovornom služanju javnosti i istini. Raspolagao je nesvakidašnjim darom da i najsloženija pitanja ovoga svijeta jednostavno i jedinstveno prezentira. Sociologija je za njega bila "emancipacijski projekt"; javno je priznavao kako je o najsloženijim pitanjima suvremenog čovjeka i svijeta najviše naučio od Alberta Camusa, Emanuela Levinasa i Antonia Gramscija. Revolt, bunt, pobuna protiv nepravde i

nepravednosti jedina su učinkovita brana protiv zločina svake vrste, ali i protiv laži, nemoralnosti i licemjerja. Posebno su ga interesirala pitanja "tekućeg moderniteta": slobode, istine i proturječnosti ljudske egzistencije, kao i problemi dehumanizacije društva do koje uvijek dolazi kada politika i ideologija čovjeka tretiraju kao objekt, kada se čovjek "birokratskim operacijama" reducira na puki kvantitet. Svijet se ne može, niti smije pojmiti jednodimenzionalno i svaki fenomen, tvrdio je Bauman, treba proučiti iz različitih kutova i samo tako se može "odstraniti rutina" koja je najveći neprijatelj toliko nužnih i čovjeku potrebnih promjena.

U tom pogledu paradigmatično je njegovo monumentalno djelo "Modernitet i Holokaust" (1989.) u kojem je, pozivajući se na Theodora Adorna i Hannahu Arendt želio pokazati i dokazati kako "Holokaust nije samo događaj koji je presudno obilježio židovsku povijest, već je to i produkt moderniteta i u tom pogledu nadilazi nje-mački ideološki šovinizam, nacionalizam i rasizam, jer je do njega moglo doći prije svega zahvaljujući modernoj tehnologiji i birokraciji koje su se razvijale i kreirale izvan i mimo svake moralne odgovornosti". Zločinački su potencijali umreženi u cijelu našu povijest, u samu organizaciju ljudske djelatnosti, posebice onda kada se osobna odgovornost reducira i maksimalno delegira na kolektivitet. Moralnost i razumnost znaju često biti radikalno razdvojeni, ali paradoks je u tomu da je ta raspolućenost često dragovoljna, a upravo je zadaća sociologije i sociologa da razotkriju tajnu ove imanentne, bestijalne podvojenosti. Suština je humanističkih znanosti, ali prije svega intelektualca kao humaniste, preuzeti odgovornost za onog Drugog, Drukčijeg i samo je tako moguće kroz toleranciju i dijalog sačuvati svijet od zla.

HOLOKAUST KAO PARADIGMA ZLA NAŠE CIVILIZACIJE

Pitanjima slobode nije moguće pristupiti ako se ne istraže korijeni i razlozi enormnog siromaštva koje dominira svijetom; bez temeljite međuljudske solidarnosti gubi se "ekonomski smisao i rezon života". Suvremeni kapitalizam je izvršio masovnu, socijalnu deregulaciju i na-prosto je (p)ostao neprihvatljivim društvenim modelom u kojem nema mjesta za čovjeka i ljudskost. U svojim brojnim knjigama (navodim samo najznačajnije: "Iz povijesti demokracije", 1960.; "Društvo u kojem živimo", 1962.; "Sociologija za svaki dan", 1964.; "Kultura i Praxis", 1973.; "Modernitet i Holokaust", 1989.; "Postmoderna etika", 1993.; "Globalizacija: ljudske posljedice", 1998.; "Tekuća modernost", 2000.; "Moralnost u nestabilnom svijetu", 2006. itd.) Bauman je nastojao uvijek biti na strani čovjeka, pomoći mu da se izbori za slobodu izbora, da se obračuna s demonima prošlosti i etičkim argumentima osmisli čovjeku život dostojan življenja. Ali, naravno, upozoravao je kako su se, posebice tijekom 20. stoljeća "znanstvene sile i moralna posrnuća znala čvrsto i često povezati", urotiti se protiv čovjeka i (u)činiti nepojmljive, monstruozne zločine koji su izraz zloćudne psihopatologije našega doba.

Utoliko je Holokaust paradigma zla naše civilizacije, rezultat je "moralne atrofije naše svijesti i savjesti" kao i dragovoljne fascinacije idejama zločina i zločinaca. Društvo mora biti osjetljivo na takve pojave, mora ih prevenirati i dužnost je svakog slobodoumnog čovjeka javno prozvati ksenofobiju, etnocentrizam, šovinizam, populizam, nacionalizam, odnosno svaku totalitarističku ideju i ideologiju. U protivnom, Holokaust nam se može ponoviti, a objekt više neće biti samo Židovi, već svi oni, bolje rečeno, svi mi, kojima je stalo do demokratskih vrijednosti i civilizacijske moralnosti i normalnosti.

BARBRA

— DJEVOJČICA IZ BROOKLYNA

PIŠE: DR. SC. IVAN BAUER

FOTOGRAFIJA: BARBRA — DJEVOJČICA IZ BROOKLYNA

U okviru moga ciklusa “Od Gershwi-
na do Dylana” po jedno cjelovečernje
predavanje posvećujem osobi židovskih
korijena od iznimnog značenja za ame-
ričku i svjetsku glazbenu scenu. Takva
sam cjelovečernja predavanja posvetio
šestorici čuvenih skladatelja židovskog
podrijetla. Harold Arlen, Burt Bachara-
ch, Irving Berlin, George Gershwin, Je-
rome Kern i Richard Rodgers svojim su
glazbenim opusom to svakako zavrijedi-
li. I ovo, osamnaesto po redu, održano
15. studenog 2016. na tribini Kulturnog
društva “Miroslav Šalom Freiburger”,
posvetio sam u cijelosti jednoj osobi.

Kako je ta osoba rođena u New Yor-
ku, to sam i svoje predavanje započeo
pričom o tom gradu. Kao najveći grad

i luka na američkoj istočnoj obali, New
York je već tijekom 19. stoljeća postao
prirodnim odredištem gotovo svih eu-
ropskih doseljenika u SAD, mjesto u
kojem će prvi put stupiti na američko
tlo. Jedan broj doseljenika zadržao bi se
ondje tek kraće vrijeme i zatim nastavio
putovanjem u druge krajeve Amerike,
trbuhom za kruhom, rekli bismo, dok su
drugi odabrali baš New York kao stalno
boravište. Krajem 19. stoljeća i na sa-
mom početku 20. mnogobrojne židov-
ske doseljeničke obitelji nastanile se u
četvrti Manhattana zvanoj Lower East
Side. Već prvih desetljeća 20. stoljeća,
međutim, židovska populacija rasprši-
la se po svih pet njujorških općina; uz
Manhattan to su Bronx, Staten Island,

Queens i Brooklyn. Najveći broj židov-
skih doseljenika nastanio se tih godina
u Brooklynu, koji je i danas njujorška
općina s daleko najbrojnijom popula-
cijom židovskih korijena, više od dva
puta premašujući onu na Manhattanu.
Tijekom 20. stoljeća pa sve do današnjih
dana mnogi žitelji Brooklyna židovskog
podrijetla stekli su veliki ugled u SAD-u
svojim postignućima u raznim sferama
profesionalnog i društvenog života, pa
tako i umjetničkim ostvarenjima, oso-
bito kad je riječ o glazbi i kazališnoj i
filmskoj sceni. Vrijedno je stoga spome-
nuti da su se u Brooklynu rodili i neko
vrijeme ondje živjeli George Gershwin,
Neil Diamond, Neil Sedaka, Buddy Rich
i Barry Manilow, o kojima sam govorio u
dosadašnjim predavanjima, zatim skla-
datelj Aaron Copland i pjevačica Abbe
Lane. Ovima bih dodao i dva znamenita
filmska komičara židovskog podrijetla
— Danny Kaye i Mel Brooks također su
rođeni u Brooklynu.

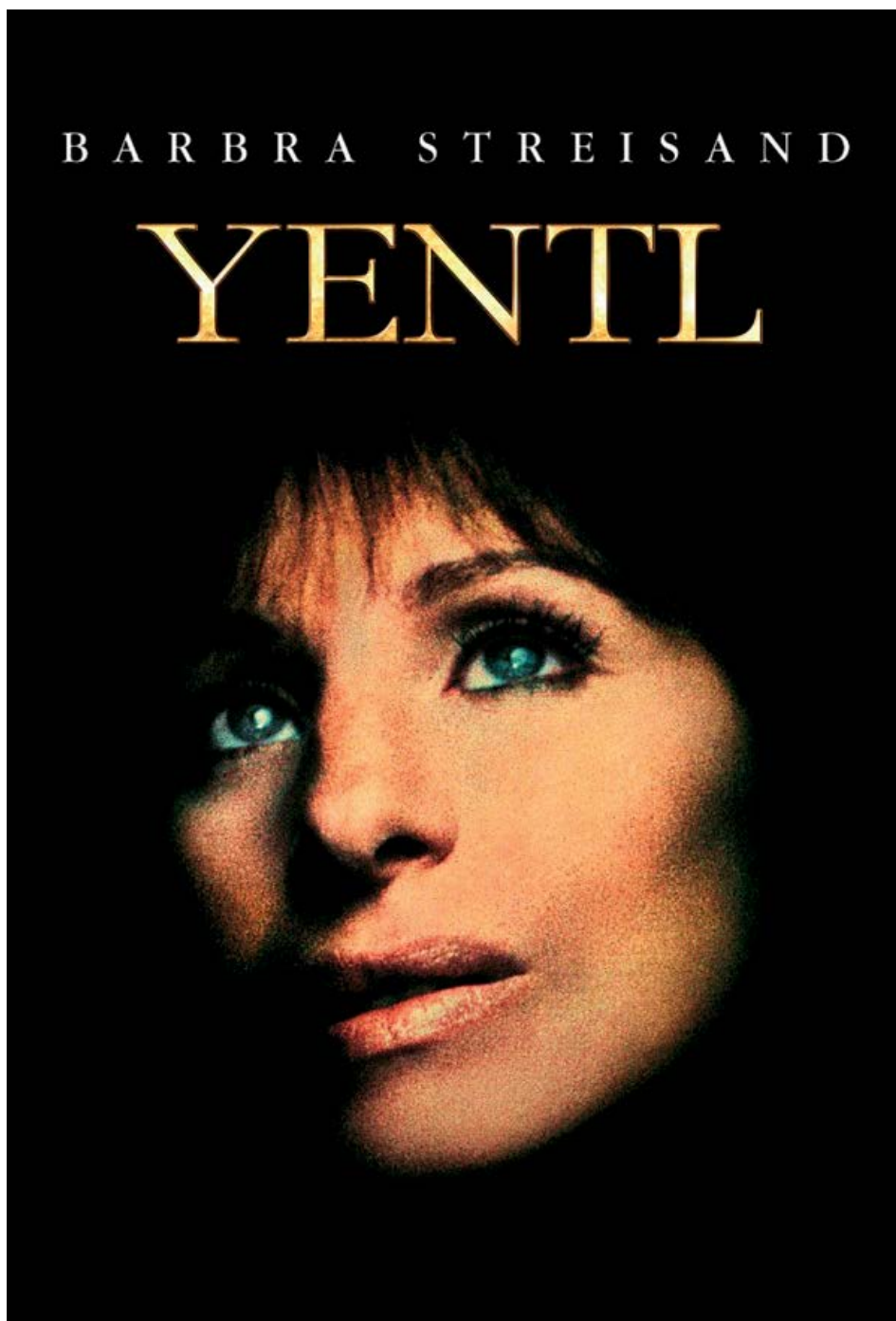
DJEVOJČICA IZ BROOKLYNA

24. travnja 1942. u obitelji židovskih kori-
jena, poljskog i ruskog podrijetla, u Bro-
oklynu se rodila i djevojčica koja će jedno-
ga dana postati prava zvijezda glazbene
i filmske scene. Nazvali su je Barbara,
ime koje će ona kasnije, u mladenačkoj
dobi, promijeniti u Barbra. “Mrzim ime
Barbara”, rekla je jednom prilikom. Dje-
tinjstvo nije počelo sretno. Barbara je s
15 mjeseci izgubila oca i obitelj Streisand

je nekoliko godina živjela u oskudici. Njena majka, premda muzikalna osoba lijepa glasa, nikad nije ostvarila pjevačku karijeru, a kao slabo plaćena školska činovnica jedva je uspijevala prehraniti obitelj, sina Sheldona i kćer Barbaru. Naslijedivši vjerojatno majčine gene, a možda i djedove, koji je bio kantor u Rusiji, kći je od malih nogu pokazivala veliku sklonost glazbi. Vršnjaci je se sjećaju kao djevojčice vedra duha, koja bi često sjedila na stepenicama ispred svog ulaza i s djecom iz susjedstva iz sveg glasa pjevala. U djevojačkim godinama istaknula se pjevanjem u jednom od najboljih bruklinških školskih zborova. Premda se najviše željela okušati kao glumica na kazališnoj i filmskoj sceni, na nagovor prijatelja koji su u njenu glasu prepoznali jedan čudesni mezzosopran prijavljuje se na prve pjevačke audicije. Njena se brižna majka tome usprotivila, predloživši joj da se zbog, po majčinu mišljenju, neprivlačna izgleda radije upiše na tečaj daktilografije umjesto da uzalud trati vrijeme u show businessu. Na sreću mnogih kasnijih obožavatelja ona mamicu nije slušala.

BARBRA

Kao osamnaestogodišnjakinja Barbara postaje Barbra, a svoj prvi profesionalni angažman dobiva u noćnom klubu "Bon Soir", u njujorškom Greenwich Villageu. S vremenom je, osokolivši se, svoje pjevačke nastupe obogatila i duhovitim čavrljanjem s publikom. Svojim glasom, šarmom i bruklinškim stilom humora postaje sve popularnija. Nakon nekoliko mjeseci nastupanja u klubu počeli su je uspoređivati s čuvenim pjevačkim imenima kao što su Judy Garland, Lena Horne i Fanny Brice. Njenu usponu na američkoj glazbenoj sceni tih su ranih šezdesetih pridonijeli i televizijski nastupi, osobito na vrlo gledanom "The Tonight Show", koji je vodio Johnny Carson,

FOTOGRAFIJA: BARBRA — DJEVOJČICA IZ BROOKLYNA

a na kojem je gostovala pet, šest puta i postala miljenicom i televizijske publike i samoga Carsona. Tijekom jedne emisije, uz smijeh i aplauz prisutnih u studiju, izmjenjivala je dosjetke i s legendarnim

Grouchom Marxom. Njena dva albuma, snimljena 1963. za tvrtku Columbia i posvećena skladatelju Haroldu Arlenu dobila su izvrsne ocjene glazbenih kritičara, a njima ostvaruje i prvi veliki

komercijalni uspjeh. Jedna od uspješnica s tih albuma je i “Come Rain Or Come Shine”. A to je i doba njene prve ozbiljnije ljubavi, koje se te večeri Barbra prisjetila pjesmom “Woman In Love”.

KAZALIŠNI NASTUPI

Popularnost je tako Barbra Streisand stekla već tijekom 60-tih, u desetljeću kojim je dominirao rock and roll, glazbeni trend kojem se, međutim, ona nije priklonila. Svoju je muzikalnost i glasovno umijeće koristila kako bi ostvarila ono što je najviše željela od malih nogu: a to je poziv kazališne i filmske glumice. 1964. proslavila se ulogom u mjuziklu “Funny Girl”, koji je skladao Jule Styne, o kojem je već bilo riječi u mojim predavanjima, a s kojim je ostala u prijateljskim odnosima sve do njegove smrti. U tom mjuziklu ona portretira lik jedne od brodvejskih legendi, Fanny Brice, pjevačice i kazališne i filmske glumice. Pojavila se tada na naslovnoj stranici uglednog tjednika Time, a glavni song iz mjuzikla, “People”, postao je njen prvi veliki hit. Tih godina na svom koncertnom programu ima i pjesme iz vrlo popularnog mjuzikla, a kasnije i filma “Guys And Dolls”, uz glazbu i stihove Franka Loessera, kompozitora židovskog podrijetla. Song “I’ll Know” podsjetio nas je na taj mjuzikl.

FILMSKA SCENA

Svoje najveće scenske uspjehe, međutim, Barbra je ostvarila na filmskom platnu. U američkoj filmskoj umjetnosti svojim ostvarenjima sasvim je iznimna pojava: glumi, režira, radi kao producent. 1968. osvojila je nagradu Oskar za glavnu žensku ulogu u filmu “Funny Girl”, snimljenom prema istoimenom mjuziklu. Jedna napomena: to je bilo prvi put da je nagrada podijeljena između dviju osoba. Katherine Hepburn je tada dobila Oscara za ulogu u filmu “The Lion In Winter”.

FOTOGRAFIJA: BARBRA — DJEVOJČICA IZ BROOKLYNA

Barbra ima zapažene uloge i u filmovima poput “Hello, Dolly”, “The Owl And The Pussycat” i u urnebesnoj komediji “What’s Up, Doc?” s Ryanom O’Nealom. 1973. u filmu “The Way We Were”, u kojem glumi uz Roberta Redforda, ostvarila je prema mnogima svoju najbolju filmsku ulogu. Pjesmu “The Way We Were” skladao je Marvin Hamlisch, najmlađi od kompozitora koji su bili temom mojih predavanja, a postala je jednom od njenih najvećih uspješnica.

Pjevačica, filmska i kazališna glumica, Barbra Streisand je i skladateljica. Za skladbu “Evergreen” iz filma “A Star Is Born” 1976. osvojila je svog drugog Oscara, ovaj put za najbolju izvornu pjesmu. Za ulogu u tom filmu, u kojem je

ona i koproducent, osvojila je još jednu nagradu — Golden Globe za najbolju glumicu. Uz film “A Star Is Born” evo i crtice o Elvisu Presleyu. Barbra je Presleya posebno cijenila, i kao pjevača i vrlo karizmatičnu scensku osobu, pa mu je ponudila da nastupi u jednoj od uloga u tom filmu. Njena ponuda, međutim, nije prihvaćena; prema jednoj verziji ulogu je odbio sâm Presley, a prema drugoj njegov menadžer. Ali unatoč tome, a u spomen na tog velikog pjevača, kralja rock and rolla, kojeg, nažalost, već odavno nema, prije dvije godine snimila je jedan od najvećih Presleyevih hitova “Love Me Tender”, što je i naslov njegova prvog filma. Zahvaljujući suvremenoj tehnici snimanja, Barbra nam je taj evergreen iz

naše mladosti otpjevala u duetu s Elvisom Presleyem.

RAZNOVRSTNOST REPERTOARA

U svojim nastupima i albumima Barbra osobito pažnju poklanja skladbama iz razdoblja dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća. Zahvaljujući, naime, koncertnim izvedbama, prvim gramofonskim pločama snimljenim električnim postupkom, sve prisutnijem radijskom mediju, te, osobito, mjuziklima i, kasnije, muzičkim filmovima, to je razdoblje u SAD-u obilježilo pravi procvat popularne glazbe, koja je zatim tijekom 20. stoljeća postala vrlo uvaženom sastavnicom svjetske glazbene umjetnosti. Tome je pridonio sve to veći broj vrsnih skladatelja. Sredinom osamdesetih velik je uspjeh postigao njen album brodvejskih melodija iz tog razdoblja, sa skladbama Jeroma Kerna, Georgea Gershwin i Richarda Rodgersa. Jedna je od omiljenih skladbi s tog albuma pjesma "My Funny Valentine" iz mjuzikla Richarda Rodgersa i Lorenza Harta "Babes in Arms". Uz te kompozitore na njenu su repertoaru često i skladbe Irvinga Berlina, primjerice njegova balada s početka tridesetih "How Deep Is The Ocean". Osim skladatelja židovskih korijena, prava je plejada i drugih skladatelja iz tog razdoblja, a spomenuo sam tom prigodom petoricu. To su Hoagy Carmichael, Isham Jones, Cole Porter, Harry Warren (još jedan bruklinški klinac, pravim imenom Salvatore Antonio Guaragna) te Vincent Youmans. Uživali smo u Barbrinu glasu, slušajući Jonesovu skladbu "It Had To Be You" i Carmichaelovu "The Nearness Of You".

Barbra Streisand, međutim, ni u kom slučaju ne zanemaruje hitove novijeg doba, iz pera suvremenih američkih autora, vodeći uvijek računa i o popularnosti pojedinih skladbi u određenim sredinama, posebice na svojim koncertnim turnejama diljem SAD-a i u inozemstvu,

primjerice, na svojim vrlo zapaženim gostovanjima u Kanadi, Velikoj Britaniji, Francuskoj i Australiji. To nam je potvrdila dvjema vrlo popularnim pjesmama novijeg datuma "I Still Can See Your Face" i "I'd Want It To Be You".

S NEW YORKOM U SRCU

Čitav život ostala je emotivno vezana uz New York, grad u kojem je doživjela svoje prve uspjehe. Jedan je song iz Barbrina repertoara naslovom i stihovima posvećen New Yorku. "New York State Of Mind" je pjesma njoj, vele, posebno draga. Osobito je vezana uz Brooklyn, u kojem je rasla i sklopila prva prijateljstva, od kojih neka njeguje do današnjih dana. Na svojim njujorškim koncertima često se publici obraća urbanim idiomom tipičnim za četvrti Brooklyna oko glasovite Flatbush Avenue, jednog od bruklinških povijesnih simbola. U Brooklynu je u školskom zboru pjevala zajedno s Neilom Diamondom, prijateljem iz djetinjstva. Uz pjesmu "You Don't Bring Me Flowers Any More", koju je skladao Neil Diamond, postoji jedna zanimljiva priča. Osim Neila pjesmu je i Barbra snimila i na svojim nastupima rado pjevala. Jedan spretni disk džokej uočio je da njih dvoje tu pjesmu pjevaju u istom tonalitetu, pa je njihove snimke spojio u zajedničku verziju i emitirao tijekom svoga programa. To se publici toliko svidjelo da su, inspirirani njihovim zahtjevima, Neil i Barbra snimili tu baladu zajedno.

KULTNI STATUS

Ugledni glazbeni kritičar New York Timesa Stephen Holden napisao je da Barbra Streisand u američkoj zabavnoj glazbi uživa kulturni status kakav je u posljednjih više od pola stoljeća imao samo još Frank Sinatra. Osvojila je cijenjene nagrade u svakom od medija u kojem je djelovala a neke od naprestiznijih

nagrada u SAD-u osvojila je i više puta.

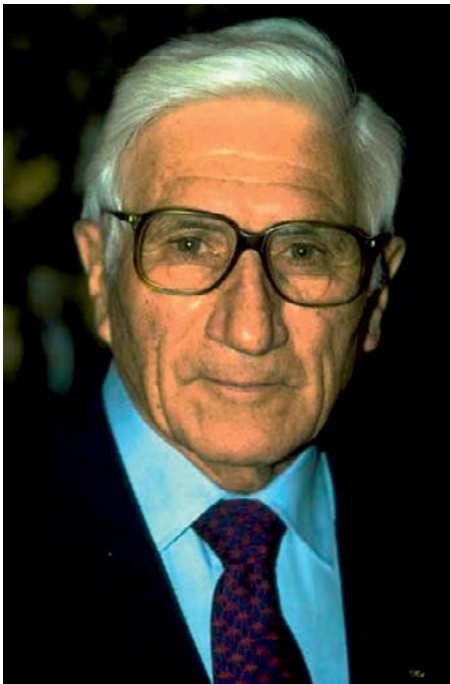
Albumi sa snimkama njenih vokalnih izvedbi prodaju se svake godine širom svijeta u milijunima primjeraka, a već su pedesetak godina pri vrhu ili na samom vrhu ljestvica najpopularnijih pjesama i albuma, koje jednom tjedno objavljuje američki tjednik Billboard Magazine. Njeni koncertni nastupi, uvijek u središtu medijske pozornosti, mjesecima se iščekuju s nestrpljenjem. I dalje je prisutna na filmskoj sceni. Relativno nedavno i naša je televizijska publika imala priliku uživati u njejoj glumi u filmskoj komediji o obitelji Focker, u kojoj uz nju glume Dustin Hoffman i Robert De Niro.

Niz je godina vrlo aktivna u društvenom i političkom životu SAD-a. Svojim donacijama potpomaže mnoge dobrotvorne akcije, a neumorna je i u svom političkom angažmanu. Tijekom prošlogodišnje predsjedničke kampanje, podupirući Hillary Clinton, u javnim nastupima svojim britkim dosjetkama nije nimalo štedjela republikanskog kandidata Donalda Trumpa.

Petnaest songova koje sam te večeri ponudio slušateljstvu, a spomenuo u ovom tekstu, Barbra Streisand je otpjevala solo ili u duetu s osmoricom vrsnih pjevača. Andrea Bocelli, Michael Buble, Neil Diamond, Jason Gould, Billy Joel, John Mayer, Elvis Presley i Blake Shelton svojim su vokalnim umijećem dodatno obogatili svaku od skladbi izvedenih u duetu. Odajući dužno poštovanje svojim muškim partnerima, Barbra, prema vlastitim riječima, uživa pjevajući u duetu i stoga što u tom harmoničnom dijalogu između dvoje interpretata stihovi pjesme često dobivaju novi, mnogo prirodniji smisao. I njena sola i njeni dueti ostat će zauvijek zapamćeni po Barbrinu glasu, tom čarobnom i neponovljivom mezzosopranu.

JEDINSTVENI ARTUR TAKAČ

PIŠE: FREDI KRAMER

FOTOGRAFIJA: JEDINSTVENI ARTUR TAKAČ

Osnivanjem Židovske općine u Zagrebu, 1806. godine, sve je bilo više kulturnih, dobrotvornih i staleških društava kojima se nastojalo učvrstiti židovski identitet. Tako se potiče i osnivanje židovskoga društva koje bi se bavilo i sportskom djelatnošću. Budući su tu inicijativu svesrdno podržavali gotovo svi članovi Općine, prije 104 godine osnovano je Židovsko gombalačko športsko društvo. Najzaslužniji za tu vrijednu akciju bili su

dr. Otto Braun, dr. Dragutin Zwieback, Julio König, Hinko Graf, Aleksandar Licht, Hugo Schlesinger i Adolf Licht. Vrijedno je zapamtiti ta imena koja su udarila temelje pravog sportskog života među Židovima u Zagrebu i Hrvatskoj.

Godine 1920., poslije fuzije s Omladinskim športskim društvom, Društvo dobiva ime Makabi. Osim u Zagrebu, Židovi-sportaši bili su vrlo aktivni i u Splitu, Dubrovniku, Sisku, Osijeku, Belišću, Vinkovcima, Čakovcu, Varaždinu, Bjelovaru, Karlovcu i u drugim gradovima. U Splitu je bilo mnogo sportaša-Židova koji su igrali zapažene uloge u svojim klubovima Hajduku i Jadranu. Dobar plivač Jadrana bio je i Silvio Altarac, zaljubljenik u grad podno Marjana. Židovi su u Splitu bili velike mecene hrvatskoga sporta, a puno ih je aktivno radilo u planinarskim društvima. U dubrovačkom Jugu djelovao je kao dobar vaterpolist Viktor Hajon, jedan od poslijeratnih predsjednika Plivačkog saveza Hrvatske. U Dubrovniku među vrlo istaknutim sportašima bili su u vaterpolu i plivanju Jakov i David Ferera koji su u klubu Neptun i plivali i i igrali vaterpolo na Dančama.

Jedan od istaknutih Židova-sportaša bio je bjelovarski stolnotenisač Gustav Perl-Benda, a u Varaždinu od brojnih sportaša-Židova posebno mjesto svakako zauzima svestrani Artur Takač, atleti-

čar, nogometaš, tenisač, skijaš i hokejaš, dugogodišnji savjetnik predsjednika Međunarodnog olimpijskog odbora, Juana Antonia Samarancha.

Artur Takač rođen je 9. lipnja 1918. godine u Varaždinu u židovskoj obitelji Emila i Kornelije Takač. Otac mu je bio mašinbravar i električar, a majka domaćica. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Varaždinu. Sportu i atletici privukao ga je poznati varaždinski sportski djelatnik Dragan Grims. Bogatu sportsku karijeru započeo je 1934. godine, sa 16 godina kao nogometaš u HŠK Slavija iz Varaždina. Istodobno se bavio atletikom, pa je vrlo brzo i u tom sportu postigao dobre rezultate. Bio je omladinski prvak i rekorder Kraljevine Jugoslavije u trčanju na 800 m i 1.500 m. Sudjelovao je 1935. godine u atletskoj reprezentaciji Kraljevine Jugoslavije u susretu sa sveučilišnom reprezentacijom Ujedinjenog Kraljevstva. Te je godine osvojio omladinsko tenisko prvenstvo Kraljevine Jugoslavije u igri parova. S poznatim sportašem, profesorom Dragutinom Friedrichom, osnovao je 1937. godine klub za hokej na ledu u kojem je Takač igrao beka, s kojim je 1940. godine osvojio prvenstvo Hrvatske i drugo mjesto na prvenstvu Jugoslavije. Kao aktivni natjecatelj od 1934. do 1940. godine nastupao je za varaždinsku Slaviju i Varaždinski sportski klub. Zatim je došao u zagrebački HAŠK

(1940.–1942.) u kojem je bio jedan od aktera tadašnjih uspjeha “haškovaca”.

Po izbijanju Drugog svjetskog rata i okupacije Kraljevine Jugoslavije, Artur je interniran u logor u Italiji. Kako je bio mnogim talijanskim atletičarima dobro poznat kao odličan srednjepругaš, jedno je vrijeme trčao i nastupao za milanski Inter. Poslije kapitulacije Italije 1943. godine uspio je prebjeći u Švicarsku gdje je kao ratni zarobljenik bio interniran u Yverdon kraj Lausanne. Tamo je bio natjecatelj, kao srednjepругaš, i trener atletskog kluba. Kao dobar organizator, s ostalim izbjeglim ratnim zarobljenicima osnovao je i igrao za jugoslavenski nogometni klub. U to doba Olimpijski institut u Lausannei organizirao je tečajeve za sportske instruktore u logorima za izbjegle ratne zarobljenike, a jedan od tih tečajeva pohađao je i Artur Takač. Vrlo brzo nakon tečaja za sportske instruktore postao je suradnik i nastavnik Međunarodnog ureda za sportsku pedagogiju Olimpijskog instituta u Lausannei.

Nakon Drugog svjetskog rata Artur Takač organizirao je sportski život u jugoslavenskoj vojsci. Sudjelovao je 1945. godine pri formiranju Sportskog društva Partizan. Osnivačka skupština održana je u Domu armije u Beogradu. Skupštinom je predsjedao pukovnik JA Franjo Tuđman, koji je tada u časničkim krugovima bio neprikosnoveni autoritet. Kada je počela rasprava o imenu sportskog društva, Tuđman je predložio da se zove Jugoslavensko sportsko društvo Partizan. Kako u dvorani nitko nije imao drugi prijedlog, Tuđmanov je prijedlog bio prihvaćen aklamacijom. Od 1946. do 1948. godine Takač je bio prvi voditelj Škole za fizičku kulturu Jugoslavenske armije. U razdoblju od 1945. do 1969. godine Takač je bio na puno odgovornih dužnosti: generalni sekretar te dopredsjednik i predsjednik Atletskog kluba Partizan. Istodobno bio je od 1946. do

1960. godine generalni sekretar Atletskog saveza Jugoslavije, a do 1969. godine i dopredsjednik.

OLIMPIJSKE AKTIVNOSTI

Artur Takač bio je 1948. godine na Olimpijskim igrama u Londonu vođa jugoslavenske atletske reprezentacije. Poslije uspjeha s kandidiranjem Beograda za Atletsko prvenstvo Europe 1962. godine, Artur je postao član Vijeća Međunarodne atletske federacije (IAAF). Već 1964. godine imenovan je za tehničkog direktora MOO-a i člana organizacijskog odbora OI 1968. godine u Ciudad de Mexico. Kao jedan od sudaca koji su ručno mjerili rezultate, odigrao je vrlo važnu ulogu u priznavanju skoka u dalj Boba Beamona sa skokom od 8,90 m što je bio fenomenalni rezultat, čiji je svjetski rekord zadivio cijeli svijet. Rekord je trajao nepune 23 godine sve dok ga nije srušio Amerikanac Mike Powell na Svjetskom atletskom prvenstvu 30. kolovoza 1991. godine u Tokiju kad je doskočio do 8,95 m.

Uspjeh OI 1968. promovirao je Takača u tehničkog delegata na OI 1972. godine u Münchenu i OI 1976. godine u Montrealu. Tijekom tih zadaća Artur je radio i na unaprijeđenju pojedinih olimpijskih pravila. Posebno je radio na masovnijem sudjelovanju žena na OI kao i na bolnom pitanju upotrebe droge u sportu. Nakon toga Artur se vratio u Jugoslaviju gdje je vodio odlično organizirane Mediteranske igre 1979. godine u Splitu, a zatim Zimske olimpijske igre 1984. godine u Sarajevu. Artur je u to doba bio osobni savjetnik predsjednika MOO-a Juana Antonija Samarancha. Predsjednik MOO-a uputio je Artura u Zagreb da posjeti Franju Tuđmana, koji je tada bio predsjednik predsjedništva SR Hrvatske, s oštrim upozorenjem da ne otkazuje Europsko atletsko prvenstvo u Splitu 1990. godine. Prvenstvo nije ot-

kazano, a bilo je tako dobro organizirano da se smatralo najboljom organizacijom europskih atletskih prvenstava do tada. O toj dobroj organizaciji Takač piše u svojim memoarima u knjizi “60 olimpijskih godina”.

Artur Takač bio je na ključnim pozicijama na svakoj olimpijadi od 1948. do 1984. godine, bilo kao nacionalni čelnik, izaslanik ili savjetnik. Posebno je veliku ulogu odigrao kao direktor OI u Münchenu, kada su Igre prekinute samo na jedan dan zbog komemoracije na glavnom stadionu nakon nečuvanog terorističkog zločina kojim su ubijeni članovi reprezentacije Izraela. Tadašnji predsjednik MOO-a Avery Brundage u suradnji sa svojim najbližim dužnosnicima, među kojima je vidnu ulogu igrao i naš Artur Takač, svojim jasnim stavom nisu dozvolili agresorima da nametnu svoju želju, da zločinom prekinu dobro organizirane Igre u glavnom gradu Bavarske.

Nakon komemoracije taj dan je ujedno proglašen Danom žalosti. Tog dana smo kolega Vilko Luncer, komentator Sportskih novosti, i ja bili na piću s tehničkim direktorom Igara koji nam je u detalje objasnio ulogu organizatora, koji ne bi ni pod koju cijenu dozvolili ubojicama židovskih sportaša da postignu svoj cilj – prekid Igara. U toj odluci, rekao nam je Takač, bili su jedinstveni. Tako je sportski duh i ovaj put došao do punog izražaja.

Tehnički direktor MOO-a Artur Takač bio je na toj funkciji od 1969. do 1973. godine te savjetnik Juana Antonija Samarancha od 1985. do 1995. Takač je svu svoju bogatu sportsku ostavštinu poklonio rodnom gradu Varaždinu. Donacija samo čeka uređenje stare sinagoge u Varaždinu u kojoj bi bio i njegov sportski muzej s brojnim raritetnim dokumentima, odlikovanjima i trofejima.

Artur Takač po mnogočemu je jedinstven. Izuzetna ličnost u društvu naših povijesnih ličnosti, koje su u mi-

nulim desteljećima zauzimali visoka mjesta u MOO-u. Međutim, Takač je bez konkurencije bio najbolji i najuspješniji. Čovjek koji nikad nije zaboravio gdje je počela njegova jedinstvena sportska aktivnost i zavidna karijera. Jer bio je samo jedan Artur Takač, dostojan svakog divljenja i poštovanja.

Artur Takač svoj izuzetno bogati i sadržajni život završio je tragično. Nestao je 28. siječnja 2004. tijekom skijanja na Kopaoniku. Otišao je iz Beograda na svoje omiljeno skijanje u želji da se

na čistom zraku i u voljenoj rekreaciji odmori i skupi nove snage. Bilo mu je 86 godina. Desetljećima je kao sportski dužnosnik uvijek imao kraj sebe inačicu telefona, tada zvanu "voki-toki", s kojim je gotovo doslovce spavao. Onoga tragičnog dana imao je samo skije. Njegovo je tijelo pronađeno 17 mjeseci kasnije, u lipnju 2005., u blizini sela Gumnište, 25 kilometara od Leposavića. Prema izjavi Takačeva sina Gorana, na tijelu koje je bilo u skijaškom odijelu, nađeni su osobni predmeti koji su nedvosmisleno

upućivali da je riječ upravo o Arturu. A to su odjeća, obuća, sat Rolex, koji je dobio od predsjednika MOO-a Samarancha i ski-pass s fotografijom. Uz tijelo pronađeni su samo skijaški štapovi, ali ne i skije. Artur Takač sahranjen je 4. srpnja 2005. godine u Aleji zaslužnih građana na Novom groblju u Beogradu. Iza sebe je ostavio veliki rad na sportskom i olimpijskom polju po čemu je bio jedinstveni naš predstavnik u svjetskim mjerilima.

LJUBAVNA PRIČA PAULA NGUYENA I JADWIGE ALFABET

PIŠE: L. T.

Paul Nguyen Cong Anh vjerojatno nije ni slutio kuda će ga život odvesti i kako će, zahvaljujući svojoj čovječnosti ali i ljubavi, postati jedini Vijetnamac Pravednik među narodima.

Paul Nguyen rođen je u Vijetnamu 1919. godine. Nakon što je imigrirao u Francusku, počeo je studirati na sveučilištu u Nici i tamo upoznao studenticu Jadwigu Alfabet, židovsku izbjeglicu iz Poljske. Paul i Jadwiga su se zaljubili i zaručili. Kada je u ljetu 1942. godine francuska policija počela hapsiti Židove sa

stranim državljanstvima, Paul je odlučio oženiti Jadwigu i zaštititi ju od deportacije.

Oženili su se 5. rujna 1942. i preselili u Clermont Ferrand gdje su nastavili studirati. U ljetu 1943. vraćaju se u Nicu, koja je tada bila pod talijanskom kontrolom i relativno sigurna. U rujnu 1943. Nijemci su okupirali Nicu i svi su Židovi ponovno bili u opasnosti. Paul Nguyen, svjestan ozbiljnosti situacije, odlučio je da neće sakriti samo svoju suprugu već i njezine rođake: ujaka i ujnu Jakuba i Salome Berliner i njihovog malog sina Rolanda.

Nguyen je nekako uspio nabaviti falsificirane dokumente i prebaciti obitelj Berliner u Švicarsku.

Ljubav Paula i Jadwige preživjela je rat, stradanja, strahove i bila je potvrđena rođenjem dvoje djece. Kada je Jad Vašem 2006. godine Paulu Nguyenu dodijelio titulu Pravednika među narodima, on i njegova supruga proslavili su svoje 87. rođendane. Paul Nguyen Cong Anh od francuskih je vlasti primio Legiju časti.

SARAJEVO POSJETITELJE UPOZNAJE SA ŽIDOVSKOM BAŠTINOM GRADA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Sarajevo je odlučilo svojim posjetiteljima, uz standardnu turističku ponudu, ponuditi i nove, zanimljive turističke obilaske tijekom kojih će moći upoznati židovsko Sarajevo i dugu i bogatu povijest židovske zajednice u tom gradu. Udruga Hagada i njezin predsjednik Eli Tauber organizirali su u prosincu, uz pomoć turističke agencije, te financijsku pomoć Zaklade Konrad Adenauer, prvu edukaciju turističkih vodiča na ovu temu.

Obilazak židovskog Sarajeva počinje ispred Bosanskog kulturnog centra gdje se nekada nalazila najveća sinagoga na Balkanu, a zatim se šetnja nastavlja do Muzeja Jevreja BiH, aškenaske sinagoge, židovskog groblja.... Tijekom šetnje vodiči će posjetiteljima glavnog grada BiH pričati o povijesti Židova u Sarajevu i o velikom doprinosu židovske zajednice gradu. Obilazak će završiti u Zemaljskom muzeju gdje se nalazi poznata sarajevska Hagada.

Turistički vodiči i do sada su turistima pokazivali židovske znamenitosti u Sarajevu, ali njihovo znanje o tome svodilo se na ono što su uspjeli pronaći na internetu ili u knjigama. Nova edukacija omogućit će vodičima da prošire svoje znanje i prenesu ga turistima.

A Židovi su u Sarajevu ostavili veliki trag. Osim poznatih zgrada židovske škole, židovske zadruge, sjedišta židovske

općine i sinagoga, tu su i manje poznate zgrade koje čuvaju zanimljive priče poput, na primjer, priče o Mojci Salomu i njegovoj palači, izgrađenoj na samom početku 20. stoljeća. Kuća i danas postoji, a stanovnici glavnog grada BiH vjerojatno ne znaju da je to bila prva stambena zgrada u gradu izgrađena isključivo za iznajmljivanje. Poznata Bašćaršija nekada je bila prepuna dućana u vlasništvu Židova, prema dokumentima iz 1941. godine bilo ih je čak 630, a Židovi su bili poznati kao odlični trgovci. Židovski trag nije vidljiv samo na ulicama grada, može ga se pronaći i u književnosti, umjetnosti, kulinarstvu a i pjesmama: jeste li znali da je poznata “Kad ja pođoh na Bentbašu” ustvari sefardska sinagoga pjesma?

Židovi i Sarajevo dijele povijest dugu gotovo 500 godina i sa sobom su donijeli sefardsku kulturu, jezik, pjesme i kuhinju i postali neraskidivi dio grada, njegove kulture i multikulturalnosti.

Prvi Židovi koji su došli u Sarajevu bili su Sefardi protjerani krajem 15. stoljeća iz Španjolske i Portugala. Najstariji pisani trag o sarajevskim Židovima potiče iz 1557. godine. Samo nekoliko godina kasnije, 1565. godine, osnovana je prva židovska općina u gradu. Kako se broj članova zajednice povećavao, javljala se i potreba za kvalitetnijom organizacijom njihovog društvenog života. U 16. stolje-

ću izgrađena je prva sinagoga u gradu — Stari hram, poznat i po imenima Stara sinagoga i Veliki hram (Il Kal Grandi). U tom se prostoru danas nalazi Židovski muzej. Zajednica je izgradila i sve ostale objekte koji su joj bili potrebni za normalan život, poput škola, mikve.

Nakon što je Austro-ugarska monarhija okupirala Bosnu 1878. godine, u Sarajevo dolaze i Aškenazi, pa je već 1879. izgrađena aškenaska sinagoga, koja je i danas aktivna. Sefardi su 1930. izgradili Veliki hram koji je mogao primiti 2.000 vjernika. Prema popisu stanovništva iz tog doba, u gradu je živjelo 12.500 Židova, odnosno oko 16 posto stanovništva. Holokaust je preživjelo njih tek nešto više od 1.500, jedan dio sarajevskih Židova preselio se u Izrael, dio nakon Drugog svjetskog rata a dio nakon posljednjeg rata u BiH. Od nekada velike i prosperitne židovske zajednice ostali su samo tragovi — danas u Sarajevu živi manje od 700 Židova.

Brojni europski gradovi, poput na primjer Beča, Budimpešte, Krakova i Praga, a od nedavno i Zagreb, u svojoj turističkoj ponudi imaju slične ponude i svojim posjetiteljima ponosno pokazuju židovsku povijest svojih gradova. Nadamo se da će im se i uskoro pridružiti i neki drugi hrvatski gradovi.

IRMELA MENSAH-SCHRAMM U BORBI PROTIV MRŽNJE

PIŠE: J. C.

Posljednjih trideset godina jedna se stanovnica Berlina na svoj osobni način bori protiv nacizma i protiv mržnje. Irmela Mensah-Schramm od 1986. godine s berlinskih je zidova uklonila više od 100.000 znakova mržnje, većinom grafiti.

Prvi grafit kojeg je očistila bio je onaj posvećen Rudolfu Hessu, Hitlerovom zamjeniku koji je u to vrijeme zbog počinjenih zločina služio doživotnu zatvorsku kaznu u berlinskom zatvoru Spandau. Grafit je glasio: "Sloboda za Rudolfa Hessa".

"Kad sam prvi put očistila grafit, osjetila sam da sam učinila nešto dobro i dobro sam se osjećala", kaže Irmela Mensah-Schramm (70) koja sa svojim radom nastavlja i dalje.

"Ako ja to ne učinim, tko će", pita se. Ona grafite i poruke mržnje uklanja sa zidova, poštanskih sandučića, prometnih znakova, uličnih svjetiljki, aparata za kavu i drugih mjesta na kojima ih pronade.

Ova umirovljena učiteljica dobro je poznata u Njemačkoj, a danas kaže kako je u posljednje vrijeme, s dolaskom većeg broja migranata, primijetila dramatičan porast rasističkih poruka kojima se sije mržnja prema migrantima.

Svoje slobodno vrijeme provodi lutajući ulicama Berlina, grada u kojem živi, a odlazi i u druge gradove i manja mjesta u Njemačkoj. Na svom putu često na različitim mjestima pronalazi poruke mržnje. Nakon što ih pažljivo zapiše u svojoj bilježnici, a ponekad i fotografira, Irmela ih uklanja uz pomoć acetona, boje

u spreju i drugih pomagala. S obzirom na popis stvaran trideset dugih godina, Irmela vjerojatno ima bolji popis natpisa mržnje od državnog arhiva.

"Jako cijenim ljudsko dostojanstvo. Kada vidim da se to dostojanstvo povređuje, tu bol osjećam osobno", objašnjava razloge svog aktivizma.

Irmela Mensah-Schramm rođena je u Stuttgartu 1945. godine, a kao i brojni drugi Nijemci te generacije o nacizmu je učila uglavnom fragmentarno.

"Kod kuće, princip je bio: bolje da o tome ne pričamo", kaže Irmela. Za njezin ukus jugo-zapad Njemačke je bio prekonzervativan te se ona 1969. godine preselila u Berlin gdje je predavala djeci s teškim invaliditetom. Tada se uključila i u antinuklearni pokret.

Trenutak koji je značio preokret za nju je bio prvi posjet koncentracijskom logoru početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća. Od tog se posjeta razbolila, a nakon toga svake je godine odlazila u logor i tako odavala počast žrtvama.

Zbog svojih je dobrih djela bila više puta i fizički napadnuta, napadali su ju i neonacisti a i njemačke vlasti su joj prijetile kaznom. Ali jednako tako, često su ju grlile i zahvaljivale njoj nepoznate osobe, a prošle je godine za svoj rad nagrađena nagradom za mir Göttinger. O svom aktivizmu često priča na različitim radionicama, a ponekad o tome govori i djeci u školama. Svoja putovanja po Njemačkoj, kao i materijal potreban za

uklanjanje poruka mržnje ona financira sama od svoje mirovine i uštedevine, a kada ponekad ostane bez sredstava, financijski joj pomogne Društvo za mir iz Zehlendorfa.

Usprkos napada i prijetnji, hrabra Irmela se ne boji i ne odustaje od svoje borbe.

"Kada me neonacisti ugledaju često mi bez riječi pokazuju da bi mi željeli prerezati vrat, ponekad mi šalju Hitlerove slike poštom, a jednom su me nazvali da mi kažu da sam 'kurva koja se udala za crnca' (Mensah-Schramm je u braku s crncem). Odgovorila sam im da bih se odmah udala za još deset crnaca, kada bi to bilo moguće", govori uz smjeh.

U Berlinu je prošle godine održana izložba "Antisemitski i rasistički natpisi od 1880. do danas" u Njemačkom povijesnom muzeju, a dio natpisa koje je Irmela uklonila tijekom svoje neumorne borbe također su izloženi na izložbi. Ova hrabra žena, bez obzira na prijetnje i neugodnosti, nastavlja sa svojim životnim zadatkom.

FOTOGRAFIJA: IRMELA MENSAH-SCHRAMM U BORBI PROTIV MRŽNJE

STOTI ROĐENDAN KIRKA DOUGLASA

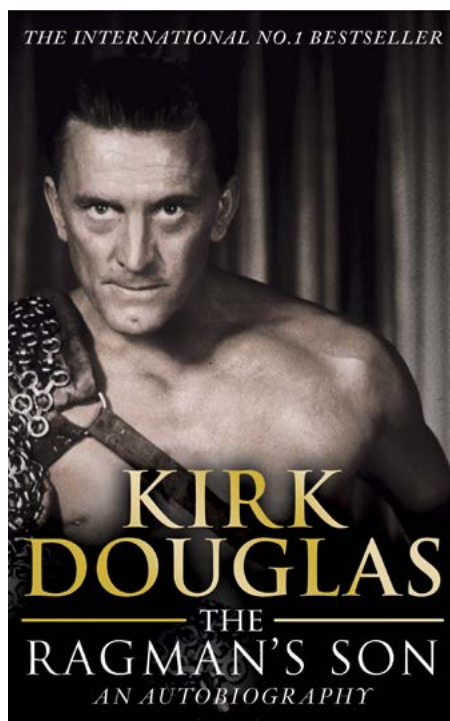
PIŠE: K. L.

Kirk Douglas, jedan od najpoznatijih glumaca u povijesti filma, proslavio je krajem 2016. jubilarni stoti rođendan. Prema njegovom mišljenju, tajna njegove dugovječnosti leži su sretnom braku sa suprugom Anne (97), u koju je još uvijek zaljubljen i koja mu je pomagala da se nosi s nedaćama koje mu je život donio.

“Sretan sam što sam prije 63 godine pronašao srodnu dušu i vjerujem da mi je naš divan brak pomogao da sve preživim”, rekao je povodom svog rođendana.

Glumačka ikona svoj je rođendan proslavio s dvjestotinjak prijatelja i članova obitelji na zabavi u Kaliforniji, čiji su domaćini bili njegov sin Michael i snaha Catherine Zeta Jones. Među uzvanicima su bili i njegov rabin i njegov doktor koji mu je prije 20, nakon teškog moždanog udara zbog kojeg je prestao glumiti, zabranio alkohol uz obećanje da će mu sam natočiti veliku čašu votke ako doživi 100 godina. Obećanje je i ispunio.

Kirk Douglas, sin nepismenih židovskih imigranata, odigrao je neke od najslavnijih uloga u povijesti filma — od Spartaka i Vincenta van Gogha do Doca Hollidaya. Tijekom duge i plodnosne karijere glumio je u više od 80 filmova. Prvu od tri glumačke nominacije za Oscara zaslužio je za ulogu u filmu “Šampion”. Najznačajniju filmu nagradu nije dobio, ali je dvadeset godina

FOTOGRAFIJA: STOTI ROĐENDAN
KIRKA DOUGLASA

kasnije dobio počasnog Oscara za životno djelo.

Rođen je kao Issur Danielovitch u siromašnoj židovskoj obitelji u New Yorku. Njegovi roditelji, otac Herschel “Harry” i majka Bryna “Bertha”, doselili su se u SAD iz Ruskog carstva, iz područja današnje Bjelorusije. Issur je imao i šest

sestara a obitelj je u kući govorila jidiš. Teško djetinjstvo obilježenom siromaštvom, Kirk Douglas je opisao u svojoj biografiji. Vrlo rano je počeo raditi kako bi financijski pomogao roditeljima, a zahvaljujući prepoznatom glumačkom talentu dobio je stipendiju na Američkoj glumačkoj akademiji u New Yorku. Issur je 1941., nakon što se pridružio američkoj mornarici, promijenio ime u Kirk Douglas.

Kirk Douglas dugo se vremena nije poistovjećivao sa svojim židovstvom, sjećajući se svog siromašnog djetinjstva u kojem ga je zajednica željela školovati za rabina a on je želio biti glumac.

“Trebalo mi je puno vremena da shvatim da ne moraš biti rabin da bi bio Židov”, rekao je puno godina kasnije. Njegova druga žena prešla je na židovstvo (“Nakon dvije šikse, bilo je vrijeme da Kirk oženi dobru židovsku djevojku”); šalila se Anne Douglas kada je sa svojim suprugom povodom 50 godišnjice braka obnovila zavjete) a on sam je u 83-oj godini života proslavio svoj drugi bar micva. U trećoj se životnoj dobi posvetio i proučavanju Tore.

Kirk i Anne Douglas poznati su filantropi, proputovali su više od 40 zemalja a za svoje je napore Kirk dobio američku Predsjedničku medalju slobode. Obitelj Douglas donirala je u različite dobrotvorne svrhe u SAD-u i Izraelu više od

100 milijuna dolara. Osim toga, manje je poznato da je Kirk Douglas napisao i 11 knjiga, uključujući i knjige za djecu u kojima djeci objašnjava Holokaust.

“Moraš nešto vratiti. Nikada nisam ni sanjao, kao siromašni dječak, da ću zaraditi milijune. I zato moraš nešto dati drugima”, rekao je jednom Kirk Douglas.

Iz prvog braka s glumicom Dianom Webster ima dva sina Michaela i Joela, a u drugom je braku također dobio dva sina Petera i Erica, koji je umro je od predoziranja kada mu je bilo 46 godina. Kirk je preživio suda helikoptera u kojem se nalazio i manjeg zrakoplova iznad Kalifornije 1991. godine.

Nakon teškog moždanog udara 1996. godine posvetio se filantropiji. On i njegova supruga izgradili su u Kaliforniji 400 školskih igrališta i osnovali centar za Alzheimerovu bolest, a svoju imovinu nakon smrti namjeravaju dati u humanitarne svrhe. Mazel tov, Kirk Douglas – bis 120!

PREMINUO ADOLF BURGER POSljednji “KRIVOTVORITELJ”

PIŠE: K. L.

Adolf Burger, posljednji od zatočenika koncentracijskog logora koje su njemački nacisti tijekom Holokausta prisiljavali da krivotvore novac i dokumente, preminuo je krajem 2016. godine u 99. godini života.

Adolf Burger je bio židovski aktivist iz Slovačke koji je dvije godine proveo radeći na tajnoj operaciji krivotvorenja nazvanoj “Operacija Bernhard”, jednoj od najvećih operacija takve vrste u povijesti.

Burger je bio poznati krivotvoritelj a zbog svojih je “vještina” uhićen 11. kolovoza 1942. godine u Bratislavi. Uhićen je zbog toga što je kao profesionalni tiskar

tiskao lažne potvrde o krštenju kako bi na taj način spasio slovačke Židove. Burger je prvo poslan u Auschwitz, zatim u Birkenau, a kada su ga Nijemci preselili u Sachsenhausen, kako bi iskoristili njegova znanja u Operaciji Bernhard, težio je samo 35 kilograma.

Skupina od 139 grafičara, stručnjaka za tiskarsku tehnologiju i krivotvoritelja do kraja rata proizvela je 134 milijuna funti, u lažnim novčanicama kao dio plana njemačke države da britansko gospodarstvo preplavi lažnim novcem. Oni su živjeli odvojeno od ostalih logoraša u barakama 18. i 19. i krivotvorili sve što se moglo krivotvoriti: novac, dokumente,

isprave... Zbog toga što su njihova umijeća bila važna nacistima, živjeli su bolje od drugih logoraša, ali mučila ih je neizvjesnost kao i griznja savjesti zbog toga što pomažu nacistima.

Adolf Burger je iz logora pobjegao tijekom općeg meteža zbog napredovanja savezničkih snaga tijekom posljednjih dana rata. Burger je o svom nevjerovatnom životu i zapanjujućem iskustvu napisao knjigu koja je poslužila kao predložak za film “Krivotvoritelji”, austrijskog redatelja Stefana Ruzowitskog. Film je 2008. godine dobio Oscara za najbolji strani film.

JOE BIDEN DOBIO NAGRADU THEODOR HERZL

PIŠE: J. N.

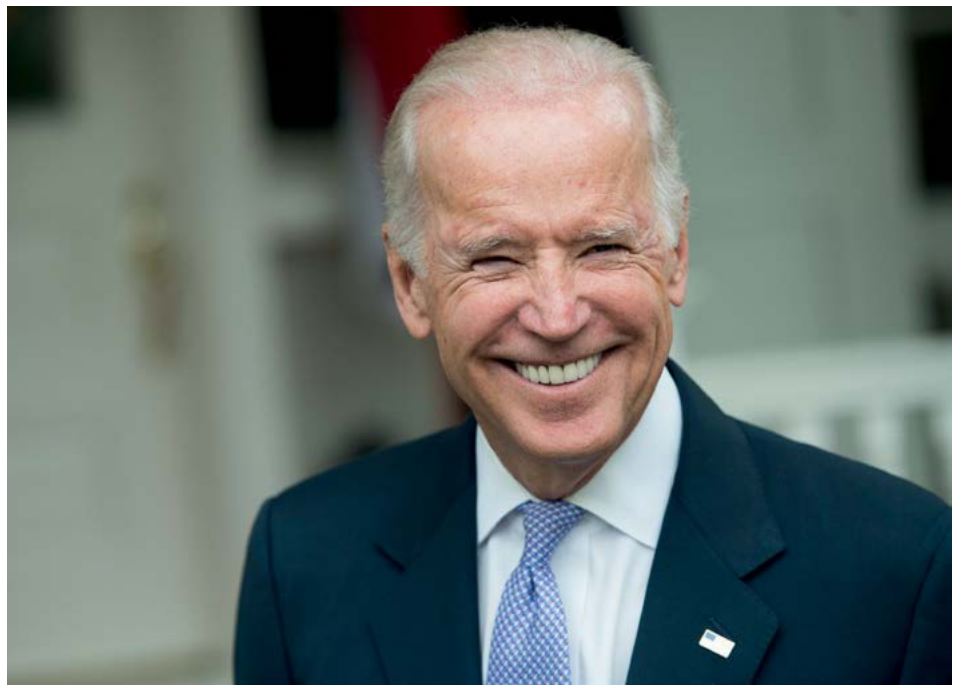
Donedavni američki dopredsjednik Joe Biden dobio je visoko priznanje Svjetskog židovskog kongresa — nagradu koja nosi ime osnivača političkog cionizma. Joe Biden primio je nagradu Theodor Herzl “koja se dodjeljuje pojedincima koji se ističu u svom radu i promoviranju Herzlovih ideala za sigurniji i toleranтни svijet za židovski narod” krajem prošle godine.

Nagradu su u njujorškom hotelu Pierre zadnjeg dana studenoga Bidenu uručili bivši američki državni tajnik Henry Kissinger, jedan od prijašnjih dobitnika ove nagrade, i predsjednik Svjetskog židovskog kongresa Ronald Lauder.

“Tijekom više od četrdeset godina službe svojoj zemlji, dopredsjednik Biden se dokazao kao pravi prijatelj Izraela i židovskog naroda, čelna osoba u borbi protiv antisemitizma i šampion u borbi za ljudska i građanska prava. Posljednjih osam godina iskazivao je svoju naklonost i osiguravao da Amerika i Izrael ostanu bliski saveznici”, kazao je Lauder.

“Ja sam cionist, ne morate biti Židov da bude cionist”, rekao je u svom govoru Biden.

“Moramo se boriti protiv antisemitizma. Indiferentnost je tišina a tišina

FOTOGRAFIJA: PREUZETA S INTERNETA

je svojevrсни pristanak”; istaknuo je Biden i kazao kako smatra da se američka politika prema Izraelu neće promijeniti u mandatu novog američkog predsjednika Donalda Trumpa.

Na istom događaju glumac Kirk Douglas dobio je nagradu Teddy Kollek za razvoj židovske kulture. U ime svog oca, koji je u prosincu napunio 100 godina, nagradu je primio glumac i redatelj Michael Douglas.

“Moj otac nikada nije prestao vjerovati u Izrael kao uspješan primjer demokracije na Bliskom istoku. Moj otac

i nekadašnji gradonačelnik Jeruzalema Teddy Kolek dijelili su viziju Jeruzalema kao grada u kojem će Židovi i Arapi živjeti zajedno a djeca različitih vjera će se družiti”, kazao je Michael Douglas zahvaljujući na nagradi u ime svoga oca.

Nagradu Theodor Herzl dosada su, uz Henry Kissingera, dobili bivši izraelski predsjednik Shimon Peres; Elie i Marion Wiesel; još jedan bivši američki državni tajnik George Shultz te posthumno Ronald Reagan.

IN MEMORIAM DR. KREŠIMIR ŠVARC (1925. – 2017.)

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Krajem veljače otišao je naš dr. Krešimir Švarc, dobra duša Koprivnice i Podravine. U 92-oj godini života, ali ipak nezaobilazni sudionik svih društvenih zbivanja u gradu. Pred dvije godine proglašen je počasnim građaninom Koprivnice, i to posve opravdano, jer je svojim zaslugama zadužio podravsku metropolu. Dugi niz godina vodio je malu, ali ponosnu Židovsku općinu Koprivnicu, fragmentiranu nakon pogroma iz 1941. godine. No, dr. Krešimir Švarc trudio se udahnuti svojoj maloj općini novi smisao aktivnim sudjelovanjem u koprivničkoj sadašnjosti i očuvanjem židovske baštine i tradicije u Koprivnici.

Posao nije bio lak, jer je židovska zajednica nestala u samo jednoj srpanjskoj noći 1941. godine kada su praktički svi njezini članovi deportirani u logore smrti. Slušajući jauk i plač iz susjedstva, kada su Židovi tjerani na kamione, dr. Švarc se mnogo puta sjetio svojih nekadašnjih sugrađana i prijatelja. Rijetki su bili pošteđeni poput Švarcovih, no kako se ratni vjor pojačavao, a Koprivnica prelazila iz ruku ustaša u partizanske pa obratno, bježi i obitelj dr. Švarca. Kao rijetki sudionik tih događaja, podijelio je svoja sjećanja na nestale članove zajednice što je objavljeno u nekoliko napisa. “Pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš događaje

što si ih svojim očima vidio. Neka ti ne iščeznu iz srca nijednog dana tvog života. Naprotiv, pouči o njima svoju djecu i djecu njihove djece”, rekao je jednom dr. Krešimir Švarc.

Hrvatska radiotelevizija snimila je dokumentarni film “Zaključana sinagoga” u kojem je dr. Krešimir Švarc imao ulogu domaćina i sugovornika. “Svjedok povijesti”, kako su ga nazivali, jer je u Koprivničkim novinama objavio seriju članaka o zavičajnoj povijesti, a tu su i njegovi “Štikleci iz koprivničke povijesti”, knjiga koja je doživjela dva izdanja.

Obitelj Švarc potječe iz Kuzminca kod Ludbrega gdje se rodio Milan, a kad se oženio Slavom, dobili su u rujnu 1925. godine sina Krešimira. Od najranijeg djetinjstva koje je proveo uz obiteljski hotel “K caru austrijskom”, preko tračičkih epizoda hrvatskog Holokausta, do poslijeratne izgradnje Koprivnice, dr. Krešimir Švarc bio je prisutan u svim aspektima društvenog života.

Poslije rata postao je prvim koprivničkim primariusom–ginekologom, a 18 godina rukovodio je koprivničkom bolnicom. Pritom se bavio i pacijentima i znanošću, uz napredovanje na poslu, postao je autorom više stručnih radova s područja medicine. Podizao je zdravstvenu svijest među građanima i pritom

FOTOGRAFIJA: IN MEMORIAM KREŠIMIR ŠVARC

obogaćivao našu medicinsku znanost. Njegovom zaslugom smanjena je smrtnost dojenčadi, a pojačala se zdravstvena zaštita trudnica i majki. Svoj obol u zavičajnoj povijesti Podravine dao je dr. Švarc inicijativom za gradnju Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama te Opće bolnice “Dr. Tomislav Bardek” u Koprivnici. Dugi niz godina bio je članom Liječničkog zbora Hrvatske i Povijesnog društva Koprivnica koji su mu nedavno, za 90. rođendan, priredili nezaboravnu večer.

ZIHRONO LIVRAHA

IN MEMORIAM DRAGO AUSLENDER (1929. – 2017.)

PIŠE: MELITA ŠVOB

FOTOGRAFIJA: IN MEMORIAM
DRAGO AUSLENDER

Napustio nas je naš dragi i cijenjeni član Drago Auslender, nakon teške bolesti s kojom se hrabro nosio.

Rodio se u Ivankovu pokraj Vinkovaca 4. svibnja 1929. godine u židovskoj obitelji imućnog trgovca i poljoprivrednika Mavre Auslendera i majke Erne, rođene

Deitelbaum. Školovao se u Vinkovcima sve do 1941. godine kada je njegov otac odveden u Jasenovac, odakle se nije vratio, kao ni brojni članovi njegove obitelji. Nisu pomogle ni dvije tisuće potpisa suseljana da ga se spasi.

Drago je, zajedno s majkom, uspio pobjeći i skrivajući se kod dobrih ljudi stići do Mostara, grada koji je tada bio pod dvojnomo talijanskom i ustaškom upravom. No, nakon povlačenja Talijana iz Mostara počela je nova kalvarija - odlazak u logor na otoku Lopudu, logor na Rabu, bijeg 1943. godine čamcima na kopno, pa Topusko, Glina, Buzet. U tim strašnim uvjetima umrla je njegova majka u siječnju 1944. godine, a Drago je u Topuskom i zatim u Splitu počeo raditi u Državnom opskrbnom poduzeću Hrvatske, što je i nastavio i u Zagrebu gdje je stigao 1945. godine. Školovao se u Osijeku i Zagrebu gdje je završio Agronomski fakultet. Radio je, sve do umirovljenja 1993. godine, u Stočarskom selekcijskom centru Hrvatske gdje je kao cijenjeni stručnjak imao međunarodnu reputaciju i dobio zahvale i pohvale.

Drago Auslender bio je društven, duhovit, omiljen i zajedno sa svojom suprugom Bjankom, s kojom se oženio 1955. godine,

sudjelovao u društvenom i kulturnom životu naše zajednice. U Istraživačkom i dokumentacijskom centru CENDO bio je predsjednik Odbora i mnogo je pridonio njegovoj afirmaciji i radu, te ga se s tugom i poštovanjem sjećamo.

ZIHRONO LIVRAHA

